

TAS
SIGILLVM CHRIST
ECCLESIAE
NOV·ANG

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΣΕΩΝ

ΚΑΤΑ

ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΥΠΟ

Dēmētrios Theophanopoulos

ΔΗΜ. ΘΕΟΦΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Α΄.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1875

254

ΤΩι

ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΩι ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗι

ΕΦΗΜΕΡΙΩι ΤΗΣ ΕΝ ΒΙΕΝΝΗι

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΩ ΛΕΟΝΤΟΠΟΥΛΩ

ΣΕΒΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΓΑΠΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ

Ὁ συγγραφεὺς

Ἔννοια καὶ πρακτικὴ σημασία τῶν αἱρέσεων.

§ 1

Μεταξὺ τῶν νομικῶν γεγονότων σπουδαίαν κατέχουσι θέσιν τὰ συμβόλαια, ἤτοι ἡ δήλωσις ὡρισμένης βουλήσεως ἰδιώτου τινὸς πρὸς παραγωγὴν, ἀναίρεσιν ἢ τροποποίησιν δικαιώματος· ἐντεῦθεν δ' ἕπεται, ὅτι πρὸς ὕπαρξιν ἐγκύρου συμβολαίου τρία τινὰ ἀπαιτοῦνται, βούλησις, δήλωσις καὶ συμφωνία μεταξὺ βουλήσεως καὶ δηλώσεως. Προηγοῦνται ὅμως αἴτιά τινα, ἤτοι γεγονότα, σχέσεις, σκέψεις, ὑπολογισμοί, ἐλπίδες κλπ. πρὸς παραγωγὴν τῆς βουλήσεως. Ψυχολογικῶς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ βούλησις ἄνευ αἰτίων· τούτου ἕνεκεν καὶ ὁ Κικέρων [1] λέγει «Communi consuetudine sermonis abutimur, cum ita dicimus, velle aliquem aut nolle sine causa, ita enim dicimus sine causa, ut dicamus, sine externa et antecedente causa, non sine aliqua.» Οὗτος ὅμως ὁ κανὼν, ὅτι δὲν ὑπάρχει βούλησις ἄνευ τῶν αἰτίων τῶν παραγόντων αὐτὴν, δὲν ἰσχύει ἐπὶ τῶν νομικῶν σχέσεων· τοὐναντίον ἡ βούλησις ὑπάρχει ἀνεξαρτήτως τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐρείδεται ἡ ἀσφάλεια τῶν συναλλαγῶν καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν ἀτόμων. Διὸ καὶ οἱ Ρωμαῖοι, προκειμένου περὶ κληροδοτημάτων, λίαν ὀρθῶς δογματίζουσι: «Falsam causam legato non obesse verius est: q u i a r a t i o l e g a n d i l e g a t o n o n c o h o e r e t» [2]. Τὸ γεγονὸς λοιπὸν τῆς ἐκδηλώσεως τῆς βουλήσεως μόνον ἀρκεῖ πρὸς κατάρτισιν νομικῶν σχέσεων, τὰ δὲ αἴτια, τὰ ἐπε-

1) *De fato c. 11.*
2) *L. 72 § 6 D. de cond. 35. 1.*

νεργήσαντα τὴν παραγωγὴν τῆς βουλήσεως, νομικῶς οὐδόλως λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν.[1] Ὅθεν ὁ βουλόμενος ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς βλάβης, τῆς δυναμένης νὰ προκύψῃ ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τῶν τὴν βούλησίν του παραγαγόντων αἰτίων, πρέπει ν' ἀσφαλισθῇ, τὸ μέσον δὲ πρὸς ἐπιτυχίαν τούτου εἶναι ἡ αἵρεσις, ἤτοι ἡ εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως γενομένη προσθήκη, δι' ἧς δηλοῦται ὅτι τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα ἐξήρτηται ἐξ οἱουδήποτε γεγονότος, θεσμὸς λίαν εὐεργετικὸς διὰ τὰς συναλλαγάς. Οὕτω διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς αἱρέσεως δυνάμεθα νὰ ἐξαρτήσωμεν ἔννομόν τι ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν αἰτίων τῶν προηγηθέντων τῆς ἀποφάσεως καὶ ὁπωσδήποτε ἐπενεργησάντων εἰς τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς. Φυσικώτερον ἤθελεν εἶσθαι νὰ περιμείνωμεν μέχρι τῆς ἐκλείψεως τῆς ἀβεβαιότητος, ἤτοι μέχρις οὗ ἐξέλθῃ ἡ αἵρεσις, τοῦτο ὅμως πολλάκις ἐπιβλαβὲς ἤθελεν ἀποβῇ. Οὐδεμία συναλλαγή, εὑρισκομένη εἰς τὸ πρῶτον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς στάδιον, δύναται νὰ περιορισθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἐν τῷ παρόντι μόνον ὑπαρχούσας σχέσεις. Αἱ ἁπλούσταται ἀνάγκαι ἐπιτάπτουσι τῷ ἀνθρώπῳ τὴν περὶ τοῦ μέλλοντος πρόνοιαν, διὰ τοῦτο καὶ τὸ δίκαιον ὀφείλει νὰ παράσχῃ αὐτῷ τοὺς τύπους τῆς ἐξασφαλίσεως αὐτοῦ διὰ τὸ μέλλον· τίς ἤθελε π. χ. περιμείνει, γενομένων διαπραγματεύσεων μεταξὺ ἑταιρίας τινὸς καὶ τῆς Κυβερνήσεως περὶ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρι Θηβῶν, τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ σιδηροδρόμου, ὅπως ἀγοράσῃ ἀκίνητόν τι κτῆμα, δι' οὗ θέλει διέλθει ὁ σιδηρόδρομος, πρὸς ἵδρυσιν ξενοδοχείου; Τὸ συμφέρον λοιπὸν τῶν συναλλαγῶν ἀπαιτεῖ ὅπως ἐπιτραπῶσι παρὰ τοῦ δικαίου αἱ αἱρέσεις, ἄλλως οὐδέποτε θὰ ἠδυνάμεθα νὰ συνάψωμεν συμβόλαια πρὶν ἢ καταστῶσι ὥριμα. Ἡ ἔλλειψις τοῦ θεσμοῦ τῆς αἱρέσεως διὰ μὲν τὰς

---

1) Ὁ κανὼν οὗτος ὑπόκειται εἰς τροποποίησιν ἐπὶ δηλώσεως τῆς βουλήσεως, τῆς παραχθείσης δόλῳ ἢ βίᾳ τινός.

ἐν ζωῇ δηλώσεις τῆς βουλήσεως ἤθελεν εἶσθαι ἀφόρητος, διὰ δὲ τὰς αἰτίᾳ θανάτου γενομένας ἀδύνατος, καθὸ προωρισμένος μόνον διὰ τὸ μέλλον, οὐχὶ καὶ διὰ τὸ ἐνεστώς. Διὰ τοῦ τύπου ὅμως τῶν αἱρέσεων ἀσφαλιζόμεθα διὰ τὸ μέλλον, ρίπτομεν, ὡς εἰπεῖν, εἰς τὸ μέλλον ἄγκυραν, ἄνευ ἐξαρτήσεως ἀπ' αὐτοῦ.

Ἐξετάζοντες ἀνωτέρω τὴν πρακτικὴν σημασίαν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν αἱρέσεων, ἐξετάσωμεν ἤδη ἀκριβέστερον τὴν ἔννοιαν αὐτῆς. Ὡς εἴπομεν, αἵρεσις καλεῖται ἡ εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως γενομένη προσθήκη, δι' ἧς δηλοῦται, ὅτι τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα ἐξήρτηται ἔξ οἱουδήποτε γεγονότος. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ἕπεται, ὅτι αἵρεσις ὑπάρχει ὄχι μόνον ὁσάκις ἡ βούλησις ἐξαρτᾷ τὸ βουλόμενον ἔκ τινος μέλλοντος, εἰσέτι ἀβεβαίου γεγονότος, ἀλλὰ καὶ ὅσάκις τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐνεστὼς ἢ παρελθὸν ἢ ὁσάκις ἀναφέρεται μὲν εἰς τὸ μέλλον, βεβαίως ὅμως θέλει συμβῇ ἢ ἀπολειφθῇ· π. χ. θέλω νὰ παραχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀποτέλεσμα, ἐὰν ὑπάρχῃ, ἢ ὑπῆρξεν, ἢ ὑπάρξῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονὸς, ἢ ἐὰν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, ἢ ἐὰν ψαύσῃς τὸν οὐρανὸν μὲ τὸν δάκτυλόν σου. Ὁμοίως αἵρεσις ὑπάρχει, ὁσάκις τὸ γεγονὸς εἶναι μὲν μέλλον καὶ ἀβέβαιον, ἐννοεῖται ὅμως οἴκοθεν, καθὸ νομικὸν προαπαιτούμενον πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος· π. χ. ὁ Α ἔστω κληρονόμος μου, ἐὰν ἐπιζήσῃ ἐμοί. Ἡ ἔννοια ὅμως αὕτη τῶν αἱρέσεων δὲν εἶναι ἡ νομικὴ ἔννοια αὐτῶν· οὐχ ἧττον ἀναφέρομεν αὐτὴν ἐνταῦθα, τὸ μὲν διότι ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ λαμβάνομεν τὰς αἱρέσεις, τὸ δὲ διότι καὶ ἡ ἐκτενεστέρα αὕτη ἔννοια τῶν αἱρέσεων ἔχει νομικὴν σημασίαν. Ὑπάρχουσι τουτέστι συμβόλαιά τινα, περὶ ὧν θέλομεν πραγματευθῇ κατωτέρω, οὐδόλως ἐπιδεχόμενα οἱανδήποτε αἵρεσιν, ἑπομένως οὔτε αἵρεσιν ἐν τῇ ἐκτενεστέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ. Ἐξεταστέον οὖν τί ἐστιν αἵρεσις ἐν τῇ νομικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ. Ὑπὸ τὴν νομικὴν σημασίαν αἵρεσις ὀνομάζεται ἥ τε

εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως γενομένη προσθήκη, ἡ τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα καθιστῶσα ἐξαρτητὸν ἔκ τινος γεγονότος ἐξ ἀντικειμένου ἀβεβαίου καὶ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ ἤδη ἐννοουμένου, ὡς ἀναγκαίου στοιχείου πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐννόμου τούτου ἀποτελέσματος. καὶ τὸ γεγονὸς, ἀφ' οὗ τοῦτο ἐξήρτηται. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ἕπεται, ὅτι δύο τινὰ ἀπαιτοῦνται πρὸς ὕπαρξιν αἱρέσεως ὑπὸ τὴν νομικὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Πρῶτον τὸ γεγονὸς, ἀφ' οὗ ἐξήρτηται τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα, δέον νὰ ἦναι ἐξ ἀντικειμένου ἀβέβαιον. Ἄρα τὸ γεγονὸς πρέπει νὰ ἦναι μέλλον, διότι τὰ μέλλοντα μόνον γεγονότα δύνανται νὰ ἦναι ἀβέβαια. Ἐὰν λοιπὸν τὸ γεγονὸς ἀναφέρηται εἰς τὸ ἐνεστὼς ἢ παρελθὸν, δὲν ὑπάρχει αἵρεσις ὑπὸ τὴν νομικὴν σημασίαν, ἀφ' ἑτέρου ὅμως δὲν ἀρκεῖ νὰ ἦναι τὸ γεγονὸς μέλλον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀβέβαιον, διότι τὰ μέλλοντα γεγονότα δὲν εἶναι πάντοτε καὶ ἀβέβαια. Ὅθεν ἐὰν τὸ γεγονὸς, καίτοι μέλλον, βεβαίως θέλει συμβῆ ἢ βεβαίως θέλει ἀπολειφθῆ, δὲν ὑπάρχει ἐπίσης ἀληθὴς κυρία αἵρεσις, καίτοι ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἀκριβῶς ὁμιλοῦντες οὐδένα πρέπει νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ μέλλοντος γεγονότος, διότι πᾶν ὅ,τι ἀδύνατον νὰ συμβῇ, δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ μέλλον γεγονός. Αἱ μὴ ἀληθεῖς αὗται αἱρέσεις καλοῦνται ἀναγκαῖαι μὲν, ὁσάκις τὸ γεγονὸς βεβαίως θέλει συμβῆ, ἀδύνατοι δὲ, ὁσάκις βεβαίως θέλει ἀπολειφθῆ. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ γεγονὸς εἶναι μέλλον καὶ ἀβέβαιον, ἡ αἵρεσις δὲν εἶναι πάντοτε ἀληθής. Διότι πρὸς ὕπαρξιν ἀληθοῦς αἱρέσεως ἀπαιτεῖται, δεύτερον, τὸ γεγονὸς, ἀφ' οὗ ἐξήρτηται τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα νὰ μὴ ἦναι ἀναγκαῖον στοιχεῖον τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀποτελέσματος τούτου, ἀλλὰ ξένον τῶν νομικῶν γεγονότων αὐτοῦ. Αἱ μὴ ἀληθεῖς αὗται αἱρέσεις ὀνομάζονται νομικαὶ ἢ σιωπηραί.

Περὶ τῶν ἀναγκαίων, ἀδυνάτων καὶ νομικῶν αἱρέσεων, καθὼς καὶ περὶ τῶν αἱρέσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ ἐνεστὼς ἢ παρελθὸν, θέλομεν πραγματευθῆ εἰδικώτερον κα-

τωτέρω. Ὀφείλομεν ὅμως πρῶτον νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ἔννοια τῶν αἱρέσεων δὲν εἶναι ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη. Οἱ πλεῖστοι [1]) τουτέστι συγγραφεῖς φρονοῦσιν, ὅτι τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον δὲν εἶναι, ὡς ἀνωτέρω, ἡ ὕπαρξις τῆς βουλήσεως. Ἡ δόξα αὕτη ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὀρθή, διότι ὁ δηλῶν, ὅτι βούλεται, ἐὰν συμβῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονός, δηλοῖ συνάμα ὅτι οὐ βούλεται, ἐὰν δὲν συμβῇ, ἐπομένως ἐκ τοῦ γεγονότος ἐκείνου ἐξήρτηται καὶ ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ τῆς βουλήσεως. Οὐχ ἧττον ἀκριβῶς ἐξετάζοντες τὴν ἔννοιαν ταύτην πειθόμεθα, ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή· διότι ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον εἶναι ἡ βούλησις, πρέπει ἀναγκαίως νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι πρὸ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ γεγονότος οὐδόλως ὑπάρχει βούλησις, ἐπομένως δὲν ὑπάρχει καὶ καθ' ὃν χρόνον πληρωθῇ ἡ αἵρεσις, διότι ἡ δύναμις τῆς βουλήσεως, ἐκδηλωθεῖσα ἅπαξ, παύει· τούτου ὅμως τεθέντος, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῇ τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως ἄνευ βουλήσεως; Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου, ἂν ἐπὶ τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως δὲν παράγηται βούλησις, τότε τί παράγεται; Πάντοτε πρέπει διὰ τῆς κινήσεως τῆς βουλητικῆς δυνάμεως, τῆς γενομένης ἐπὶ τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως, νὰ παραχθῇ τι, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἡ βούλησις. Αὕτη ὅμως δὲν εἶναι, ὡς ἐπὶ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως ἄνευ αἱρέσεως, ἀπεριόριστος, ἀλλὰ περιωρισμένη, μὴ δυναμένη νὰ παραγάγῃ τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, ἂν δὲν ὑπάρξῃ κατάστασίς της. Ὑπάρχει λοιπὸν καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως ἡ παραγωγικὴ δύναμις, ὡς ὑπάρχει ἡ παραγωγικὴ δύναμις ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς πρὶν ἢ τεχθῇ ἄνθρωπος. Τούτου ἕνεκα δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν,

---

1) π.χ. Arndts § 66, Huschke Zeitschr. f. Civil. u. Pr. 15 σ. 248, 249, Fitting Arch. f. civ. Pr. 39, σ. 337, 349, Unger System des Oesterr. allg. priv. II σ. 56. 57, καὶ τόμ. VI § 16 Anm. 3, Vangerow I σ. ***133.***

ὅτι τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον εἶναι ἡ βούλησις. Καθὼς δὲ οὐδὲν δύναται νὰ συμβῇ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ αἵρεσιν, ἀλλ' ἢ συμβαίνει τι ἢ δὲν συμβαίνει, καθὼς π. χ. δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ Α. κοιμᾶται, τρώγει ἐπὶ αἱρέσει, ἀλλ' ἢ κοιμᾶται ἢ δὲν κοιμᾶται ἢ τρώγει ἢ δὲν τρώγει, οὕτω δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν βούλησιν ὑπὸ αἵρεσιν, ἀλλὰ περιχόμενόν τι τῆς βουλήσεως ὑπὸ αἵρεσιν.

Ἕτεροι [1]) πάλιν ἄλλως ὁρίζουσι τὴν ἔννοιαν τῆς αἱρέσεως. Κατ' αὐτοὺς τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον δὲν εἶναι ἡ ὕπαρξις τοῦ περιεχομένου τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ ἡ ὕπαρξις τοῦ συμβολαίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔννοια αὕτη, καί τοι εὑρίσκουσα ὑποστήριξιν ἐν ταῖς πηγαῖς, [2]) εἶναι ἐσφαλμένη. Διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι τὸ συμβόλαιον πραγματικῶς πάντοτε ὑπάρχει καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως, ὑπάρχει συγχρόνως καὶ νομικῶς· ὅτι δὲ ὑπάρχει καὶ νομικῶς, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐνεργεῖ· ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ συνάγομεν καὶ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ, καθὼς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τὴν ὕπαρξιν τῆς αἰτίας. Εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι δὲν παράγει, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα, παράγει ὅμως ἕτερα νομικὰ ἀποτελέσματα, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ ἤθελεν εἶσθαι ἀνεξήγητος, ἐὰν ἡ ὕπαρξις τοῦ συμβολαίου ἤρτητο ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ τὴν αἵρεσιν ἀποτελοῦντος γεγονότος. Οὕτω π. χ. ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, ὁ ἐπὶ αἱρέσει ὑπόχρεως ὀφείλει νὰ μὴ καταστήσῃ ἀδύνατον, καθόλου ἢ ἐν μέρει, τὸ προσδοκώμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει ἐνέχεται μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς αἱρέσεως εἰς ἀποζημίωσιν· ὁμοίως ἐὰν ἀποθάνῃ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως, μεταβιβάζει τὴν ὑπὸ αἵρεσιν ὑποχρέωσίν του εἰς τοὺς κληρονόμους του κλ. Ἐκ τῶν ἀναμφισβητήτως ἐπερχομένων τούτων ἀποτελεσμάτων ἐξάγεται, ὅτι τὸ συμβόλαιον ὑπάρχει καὶ πρὸ

1) *π.χ. Puchta § 59, Wächter II σ. 689, 690.*

2) *π.χ. § 1. J. de emt. 3. 23, l. 19 D. de her. vel. act. vend. 18. 4, l. 2 § 2 D. pro emt. 41. 4, l. 5 C. de per. et comm. 4. 48.*

τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, ἄλλως, πόθεν τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα; Οὐρανόθεν;

Ἐπὶ τέλους τινὲς 1) ὁρίζουσιν, ὅτι τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον εἶναι ἡ ὕπαρξις τῆς νομικῆς σχέσεως. Ἡ ἔννοια αὕτη συνάδει μὲν κατ' οὐσίαν πρὸς τὴν παρ' ἡμῶν ὑπερασπιζομένην, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἐντελῶς κατάλληλος· διότι ἐκ τῆς αἱρέσεως δύναται νὰ ἐξαρτηθῇ ὄχι μόνον ἡ ὕπαρξις νομικῆς τινος σχέσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀναίρεσις αὐτῆς. Οὕτως ἐὰν π. χ. ὑπεσχέθην εἰς τὸν ὀφειλέτην μου νὰ παραιτηθῶ τοῦ κατ' αὐτοῦ δικαιώματός μου, ἐὰν συμβῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονὸς, δὲ εἶναι ἐντελῶς πρέπον νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον εἶναι ἡ ὕπαρξις τῆς νομικῆς σχέσεως, ἀφ' οὗ ἐνταῦθα ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, οὐδεμία πλέον νομικὴ σχέσις ὑφίσταται. 2)

Πρὶν μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν μὴ ἀληθῶν

---

1) π.χ. Glück Erläut. der Pand. Th. IV. σ. 472 καὶ 477, Wilhelm Sell, Die Lehre von der unmöglischen Beding. σ. 10, Böcking Pandect. I σ. 111, Savigny III. § 116 καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

2) Ἄλλοι πάλιν λέγουσιν, ὅτι αἵρεσις εἶναι γεγονός τι μέλλον καὶ ἀβέβαιον, ἐκ τῆς ἐξόδου τοῦ ὁποίου ἐξαρτῶνται ἔννομα ἀποτελέσματα Wening = Ingenheim, Lehrb. des gem. Civilr. ἐκδ. 3 τόμ. 1 § 88, Thibaut System des Pand. ἐκδ. 8 § 88, Göschen Vorlesungen über das gem. Civilr. ὑπὸ Exxleben. 1 § 95 σ. 277 Sintenis Das pract. gem. Civilr. 1 σ. 166 καὶ ἑπομ. Ἀλλ' ὁ ὁρισμὸς οὗτος εἶναι ἀτελής, διότι αἵρεσις καλεῖται ὄχι μόνον τὸ γεγονὸς, ἐξ οὗ ἤρτηται τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἡ πρᾶξις τῆς ἐξαρτήσεως.—Τὴν ὀρθὴν δόξαν, ὅτι τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον εἶναι τὸ βουλόμενον καὶ οὐχὶ ἡ βούλησις, ἀσπάζονται Schöneman Zeitschr. f. Civil. u. Pr. N. F. 5. 19. 1, Windscheid Pand. I § 86 σημ. 2, Römer bedingte Novation σ. 82 καὶ ἑπομ., Scheurl Zur Lehre von den Nebenbestimmungen bei Rechtsg. § 20, Eisele Archiv f. civ. Pr. 50 τεῦχ. 2 καὶ 3. Ὁμοίως καὶ ὁ Toullier τόμ. 3 σ. 398 λέγει: «C'est donc l'existence ou la résolution de l'obligation qui dépend de l' événement et non pas la convention. La convention ne dépend et ne peut jamais dépendre que du consentement des parties».

αἱρέσεων, ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν ὀλίγας λέξεις εἰσέτι περὶ τῆς ἐννοίας τῆς αἱρέσεως πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένης παρεννοήσεως. Ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅτι αἵρεσις καλεῖται, ἐκτὸς τοῦ γεγονότος ἀφ' οὗ ἤρτηται τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα καὶ ἡ εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως γενομένη προσθήκη, ἡ εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ἐμπεριέχουσα. Τούτου ἕνεκεν ὅμως δὲν πρέπει νὰ νομίσωμεν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ὑπάρχουσι δύο βουλήσεις, ἡ μὲν μία αἱρέσεως, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ παρεπομένη ὑπὸ αἵρεσιν, ἀλλὰ μία μόνον β ο ύ λ η σ ι ς, βούλησις ὅμως τροποποιημένη καὶ ὑπάρχουσα ὑπὸ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἰδιότητα. Ὁ τύπος λοιπὸν τῶν αἱρέσεων δὲν εἶναι : 1) θέλω νὰ παραχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα· 2) θέλω ὅμως νὰ παραχθῇ, ἐὰν συμβῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονός· ἀλλ' εἶναι : θέλω νὰ παραχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀποτέλεσμα, ἐὰν συμβῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονός. Ἡ βούλησις μετὰ τῆς αἱρέσεως ἀποτελεῖ ἓν ὀργανικὸν ὅλον, οὐδὲ δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἡ αἵρεσις ἄνευ τῆς βουλήσεως, ἐνῷ ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ ἄλλων παρεπομένων ὁρισμῶν. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ἄνευ αἱρέσεως συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐν ᾧ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ἡ βούλησις ὑπάρχει δι' ὅλας ἐν γένει τὰς περιπτώσεις, ἐν τῇ πρώτῃ ὑπάρχει δι' ὡρισμένην μόνον, ἑπομένως ἡ αἵρεσις εἶναι περιορισμὸς, τὸ δὲ ὑπὸ αἵρεσιν βούλεσθαι εἶναι περιωρισμένον. Τούτου ἕνεκα δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὴν αἵρεσιν αὐτοπεριορισμὸν τῆς βουλήσεως, καίτοι διὰ τῆς ὀνομασίας ταύτης οὐδόλως πρέπει νὰ νομίσωμεν, ὅτι ὁ προσθέτων αἱρεσίν τινα ἐπιβάλλει εἰς ἑαυτὸν περιορισμὸν, ἀλλὰ τοὐναντίον πορίζεται ἀσφάλειαν ἐκ τοῦ ἀπολύτου δεσμοῦ, εἰς ὃν θὰ ὑπέκειτο, ἐὰν ἤθελέ τι ἄνευ αἱρέσεως· ἡ ὑπὸ αἵρεσιν βούλησις εἶναι ἧττον ὑποτεταγμένη ἢ ἡ ἄνευ αἱρέσεως. Ἡ ἔννοια αὕτη δὲν εἶναι ἁπλῆ θεωρητικὴ λεπτολογία, ἀλλ' ἔχει μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν, ὡς θέλομεν ἴδει ἐρευνῶντες

τὸ ζήτημα περὶ τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως τῶν αἱρέσεων.

Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, τὰ χαρακτηριστικά, δι' ὧν διακρίνομεν τὰς ἀληθεῖς αἱρέσεις, εἶναι δύο τινά : 1) Τὸ γεγονός, ἐξ οὗ ἐξήρτηται τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα, δέον νὰ ἦναι ἐξ ἀντικειμένου ἀβέβαιον, ἄρα α) ἐὰν τοῦτο ἀναφέρηται εἰς τὸ ἐνεστὼς ἢ παρελθόν, ἢ β) ἐὰν ἦναι μὲν μέλλον, ἀναγκαίως ὅμως θέλει συμβῇ ἢ θέλει ἀπολειφθῇ, (αἱ λεγόμεναι ἀναγκαῖαι, ἢ ἀδύνατοι αἱρέσεις), τότε δὲν ὑπάρχει ἀληθὴς κυρία αἵρεσις. 2) Τὸ γεγονὸς δὲν ἀρκεῖ νὰ ἦναι ἐξ ἀντικειμένου ἀβέβαιον μόνον, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ μὴ ἀνήκῃ εἰς τὰ νομικὰ γεγονότα, τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς παραγωγὴν τοῦ σκοπουμένου ἐννόμου ἀποτελέσματος (σιωπηραί, νομικαὶ αἱρέσεις). Περὶ τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν τῶν μὴ ἀληθῶν αἱρέσεων θέλομεν πραγματευθῇ ἐκτενέστερον εἰς τοὺς ἑπομένους παραγράφους.

Περὶ τῶν εἰς τὸν ἐνεστῶτα ἢ παρελθόντα χρόνον ἀναφερομένων αἱρέσεων.

§ 2

Ἐὰν τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα ἐξήρτηται ἐκ γονότος τινὸς βεβαίου μὲν ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, μὴ ὁρισθέντος ὅμως κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐπιχειροῦντος τὸ συμβόλαιον ὡς τοιοῦτον, ἀλλ' ὡς ὑπάρξαν ἤδη ἢ ὑπάρχον (condiciones in praesens aut praeteritum collatae), τότε ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως ἢ ὑφίσταται ἀμέσως ὡς γενομένη ἄνευ αἱρέσεως, ἢ εἶναι ἐξ ὑπαρχῆς ἄκυρος, καθόσον τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο εἶναι ἀληθὲς ἢ ὄχι, ἀδιάφορον ἂν ὁ προσθέσας τὴν αἵρεσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως δὲν ἐγίνωσκε τοῦτο· [1]) Ἡ λογικὴ αὕτη ἔν-

1) Ἐπίσης ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐν καιρῷ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως οὐδεὶς γινώσκει ἐὰν ὑπάρχῃ τι ἢ δὲν ὑπάρχῃ, π.χ. σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν ἡ σύζυγός μου κυοφορῇ ἄρρεν. Πρβλ. L. 7. D. de manumiss. testa. 40. 4, l. 28 § 5 D. de jud. 5. 1. Fitting im. Arch. τόμ. 39, σ. 324... 327. Scheurl Nebenbestimmungen bei Rechtsgeschäften σ. 101—107.

νοια τῶν εἰς τὸν παρελθόντα ἢ ἐνεστῶτα χρόνον ἀναφερομένων αἱρέσεων ἐμπεριέχεται ἐν τοῖς ἑπομένοις χωρίοις.»[1] Condiciones, quae ad prasens vel praeteritum lempus referuntur, aut statim infirmant obligationem, aut omnino non diferunt, veluti, si Titius Consul fuit, vel si Maevius vivit, dare spontes? Nam si ea ita non sunt, nihil valet stipulatio: sin autem ita se habent, statim valet, quae enim per rerum naturam sunt certa, non morantur obligationem, licet apud nos incerta sunt». «Cum ad praesens tempus condicio confertur, stipulatio non suspenditur; et, si condicio vera est, stipulatio tenet; quamvis tenere contrahentes condicionem ignorent, veluti, si rex Parthorum vivit, centum dare spontes? Eodem sunt, et cum in praeteritum condicio confertur.»[2]) Διὸ τοιαῦται αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀληθεῖς, κύριαι αἱρέσεις, ἀλλ' αἱρετικοφανεῖς, ἑπομένως καὶ ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως εἶναι ἄνευ αἱρέσεως. «Κυρίως αἵρεσίς ἐστιν ἡ εἰς τὸν μέλλοντα συγκειμένη».[3]) Non facit conditionem haec adiectio.... quia non ad futurum sed ad praesens tempus refertur, etsi contrahentes rei veritatem ignorent».[4]) Ὁμοίως «Si quem ita institutum ponamus: *ille, si eum codicillis heredem scripsi* (οὐχί: *scripsero), heres esto,* valet institutio, etiam in filio, qui in potestate est, quam nulla sit condicio, quae in praeteritum confertur, vel quae in praesens, veluti: *si ren Parthorum vivit, si navis in portu stat*».[5]) Ἐὰν ὅμως ὁ προσθέσας τὴν αἵρεσιν, θεωρήσας τὸ γεγονὸς ὡς μέλλον καὶ ἀβέβαιον, ὥρισεν αὐτὸ ὡς τοιοῦτον, καὶ τοῦτο ἐν ἀ-

---

1) § 6 J. de V. O. 3. 15. Ὁμοίως L. 100 D. de V. O. 45. 1. B. XLIII. I. 5 ϛ'ζ.

2) L. 37 D. de reb. cred. 12. 1.

3) L. 39 D. de reb. cred. B. XXIII. I. μά. Ὁμοίως L. 3 § 13 D. de bon. libert 38. 2.

4) L. 120 D. de V. O. 45. 1.

5) L. 10 § 1 De de cond. instit. 28. 7.

γνοίᾳ του συνέβη, ἢ ἀπελείπετο ἤδη, ἡ τοιαύτη αἵρεσις κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ θέσαντος αὐτὴν εἶναι ἀληθὴς, κυρία αἵρεσις, ἥτις ὅμως ἐπληρώθη 1) ἢ ἠτόνησεν ἤδη ἐν ἀγνοίᾳ του. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἐπὶ ἐγκαταστάσεως κληρονόμων καὶ ἐπὶ κληροδοτημάτων ἡ αἵρεσις λογίζεται ὡς μὴ ὁρισθεῖσα, διότι ἐν καιρῷ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῆς ἦτο ἀδύνατος. 2)

Περὶ τῶν ἀναγκαίων αἱρέσεων.

§ 3

Ἀναγκαῖαι αἱρέσεις ὀνομάζονται ἐκεῖναι, ὧν ἡ ἐκπλήρωσις κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως εἶναι βεβαία, διότι τὸ γεγονὸς, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, κατὰ φυσικὸν ἢ νομικὸν κανόνα κατ' ἀνάγκην θέλει συμβῇ. Τοιαῦται αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀληθεῖς, κύριαι αἱρέσεις, ἀλλ' αἱρετικοφανεῖς, καθότι τὸ γεγονὸς δὲν εἶναι ἐξ ἀντικειμένου ἀβέβαιον, ἀλλὰ βέβαιον, ἑπομένως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ὑπάρχει τὸ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῶν ἀληθῶν αἱρέσεων, ἡ ἀβεβαιότης τῆς ἐκβάσεως αὐτῶν.

Αἱ ἀναγκαῖαι αἱρέσεις δύνανται νὰ ἦναι θετικαὶ ἢ ἀποθετικαί, καθόσον προσετέθη ὡς αἵρεσις ἡ ἐκπλήρωσις γεγονότος, οὐδόλως δυναμένου ν' ἀπολειφθῇ, ἄρα ἀναγκαίως συμβησομένου, ἢ ἡ μὴ ἐκπλήρωσις γεγονότος, ὅπερ ἀδύνατον νὰ συμβῇ, ἄρα ἀναγκαίως ἀπολειφθησομένου· π. χ. θετικὴ αἵρεσις ὑπάρχει, ἐὰν εἴπω : σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν αὔριον ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος ἐκ τῆς ἀνατολῆς, ἀποθετικὴ, ἐὰν εἴπω : σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν δὲν ἀν-

---

1) L. 10 § 1 D. de cond. 35. 1. «Si sic legatum sit, si navis ex Asia venerit, et ignorante testatore navis venerit facti tempore: dicendum pro impleta haberi. B. XLIV. XIX. i.

2) L. 6. § 1. l. c. B. ϛ'. l. c.

έλθης είς τοὺς οὐρανούς. Μεταξὺ τῶν ἀποθετικῶν αἱρέσεων δέον νὰ καταταχθῶσι καὶ αἱ αἱρέσεις αἱ συνιστάμεναι εἰς τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν γεγονότος τινὸς ἀδυνάτου, ὡς εἶναι τὸ τελευταῖον παράδειγμα, διότι καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐκ τῶν προτέρων ἡ ἐκπλήρωσις αἱρέσεως εἶναι βεβαία, ἀφ' οὗ ἡ μὴ ἐκπλήρωσις αὐτῆς εἶναι ἀδύνατος.[1] Οὐχ ἧττον αἱ πηγαὶ ἡμῶν ἐσφαλμένως ἀποκαλοῦσιν αὐτὰς ἀδυνάτους αἱρέσεις, ἐν ᾧ πράγματι εἶναι ἀναγκαῖαι. Οὕτω λέγεται «ἐὰν εἰς τὸ μὴ ποιητέον ἀ δ ύ ν α τ ο ς αἵρεσις ἐγράφη, περιαιρεῖται.»[2] «Καὶ περὶ τοῦ πότε ἡ ἀ δ ύ ν α τ ο ς αἵρεσις ἀκυροῖ τὴν ἐπερώτησιν ἢ οὐκ ἀκυροῖ.»[3] Ὁμοίως καὶ ὁ Γαλλικὸς Κώδηξ, ἐν ᾧ ἐν τῷ ἄρθρῳ 1172 ὁρίζει ὅτι «toute condition d'une chose impossible... est nulle et rend nulle la convention qui en depend», ἐν τῷ ἄρθρῳ 1173 προσθέτει «la condition de ne pas faire ne rend pas nulle l'obligation contractée sous cette condition.» Ἕνεκα τῶν νόμων τούτων ἀποπλανηθέντες οἱ ἀρχαιότεροι καί τινες τῶν νεωτέρων συγγραφέων κατέτασσον μεταξὺ τῶν ἀδυνάτων αἱρέσεων καὶ τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς προσετέθη ὡς αἵρεσις ἡ μὴ ἐκπλήρωσις ἀδυνάτου τινὸς γεγονότος, ἀποφαινόμενοι, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑπάρχει ἀρνητικῶς ἀδύνατος αἵρεσις, συνεπείᾳ δὲ τούτου ἐδίδασκον, ὅτι αἱ ἀρνητικῶς ἀδύνατοι αἱρέσεις λογίζονται ὡς μὴ ὁρισθεῖσα, ἑπομένως καὶ τὸ συμβόλαιον, ὡς συναφθὲν ἄνευ αἱρέσεως, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀδυνάτων αἱρέσεων ἰσχύει ὅλως τὸ ἐναντίον. Ἀλλ' ἡ φρασεολογία αὕτη οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰμὴ τὴν εἰς τὸ ἀδύνατον, καὶ τὸ ἀναγκαῖον διαίρεσιν τοῦ μὴ δυναμένου νὰ συμβῇ. Διότι τὸ ἀρνητικῶς ἐκεῖνο ἀδύνατον εἶναι περίπτωσις τῆς ἀναγκαίας αἱρέσεως· ἐὰν

---

1) L. 7. 8 D. de V. O. 45. 1, § 11 i. f. J. de inut. stipul. 3. 19. L. 20 pr. D. de cond. insl. 28. 7.

2) L. 50 § 1 D. de hered. inst. 28. 5. B. XXXV. IV. μδ. L. 20 pr. D. de cond. inst. 28. 7.

3) L. 7 D. de V. O. 45. 1, B. XLIII. I. ζ'.

π. χ. εἴπω : σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν ἡ σελήνη δὲν πέσῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, ἡ αἵρεσις αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ ἡ μὴ ἔξοδος ἀδυνάτου γεγονότος ἀναγκαίως συμβησομένου. Ὅθεν αἱ αἱρέσεις αὗται εἶναι ἀναγκαῖαι ὑπὸ ἀρνητικὸν τύπον.[1]) Ἐπίσης τινὲς καλοῦσι τὰς ἀναγκαίας αἱρέσεις νομικῶς ἢ ἠθικῶς ἀναγκαίας, ὁσάκις ὡς αἵρεσις ἐπεβλήθη τινὶ ἡ ἐκπλήρωσις νομικοῦ ἢ ἠθικοῦ καθήκοντος· π. χ. σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν μοὶ ἀποδώσῃς τὸ κλαπὲν πρᾶγμα· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἐσφαλμένον. Ἡ διαίρεσις τῶν αἱρέσεων εἰς δυνατὰς, ἀδυνάτους καὶ ἀναγκαίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ γεγονότος μόνον τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῶν. Καὶ δυνατὴ μὲν καλεῖται ἡ αἵρεσις, ὁσάκις · οὔτε ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῆς, οὔτε ἡ μὴ ἐκπλήρωσις ἐκ τῶν προτέρων εἶναι βεβαία, καθότι τὸ προκείμενον γεγονὸς δύναται νὰ συμβῇ ἢ ν' ἀπολειφθῇ, ἀδύνατος δὲ, ὁσάκις ἡ μὴ ἐκπλήρωσις εἶναι βεβαία, ἀναγκαία δὲ, ὁσάκις ἡ ἐκπλήρωσις εἶναι βεβαία, διότι ἡ μὴ ἐκπλήρωσις αὐτῆς εἶναι ἀδύνατος. Ὅθεν αἱ ἀνωτέρω αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι, καθὸ δυνάμεναι νὰ ἐκπληρωθῶσιν ἢ ν' ἀπολειφθῶσιν· ἐν τῷ ἀνωτέρω παραδείγματι, ὁ κλέπτης δύναται ν' ἀποδώσῃ τὸ πρᾶγμα, δύναται ὅμως καὶ νὰ μὴ τὸ ἀποδώσῃ. Ἄρα νομικῶς ἀναγκαῖαι αἱρέσεις δύνανται νὰ ἦναι ἐκεῖναι μόνον, ὧν ἡ ἐκπλήρωσις κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ δικαίου ἀναγκαίως συμβήσεται·[2]) π. χ. ὑπόσχομαι νὰ δώσω εἰς τὸν Α. 100 δραχ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου μου ἐπὶ τῇ αἱρέσει, ἐὰν οὗτος δὲν ἤθελε συνάψει ἔγκυρον γάμον, ἢ δὲν ἤθελε συντάξει ἔγκυρον διαθήκην, ὁ θεῖος μου ὅμως κατέστη φρενοβλαβὴς, ἄνευ ἐλπίδος θεραπείας· ἀλλ' ἡ αἵρεσις αὕτη εἶναι ἀναγκαία μὴ δυναμένου τοῦ θείου μου νὰ συνάψῃ ἔγκυρον γάμον ἢ νὰ συντάξῃ ἔγκυρον διαθήκην.[3])

---

1) *Wächter, Doctrina de condicione causa data κτλ. (1822) σ. 100, ἰδίως Arndts Beiträge (1837) σ. 160 καὶ ἑπόμ. καὶ Savigny III. σ. 158.*

2) *L. 20 pr. D. de cond. inst. 28. 7. B. XXV. XII. κ'.*

3) *Savigny III 158, Wächter 2 σ. 719 σημ. 2.*

Περὶ τῶν ἀναγκαίων αἱρέσεων παρατηρητέον εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς:

1) Εἰ ὁ εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως προσθέσας τοιαύτην αἵρεσιν ἐγίνωσκεν, ὅτι ἡ αἵρεσις αὕτη ἀναγκαίως θέλει πληρωθῇ, τότε ἡ πρόθεσις αὐτοῦ δὲν ἦτο νὰ προσθέσῃ πράγματι αἵρεσιν, ἑπομένως οὔτε νὰ θέσῃ ἐν ἀβεβαιότητι τὴν ὕπαρξιν τοῦ σκοπουμένου ἐννόμου ἀποτελέσματος· διὰ τοῦτο καὶ τοιαύτη δήλωσις τῆς βουλήσεως λογίζεται ὡς γενομένη ἄνευ αἱρέσεως, ἐπερχομένου ἀμέσως τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος. Ὅθεν, ἐὰν εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως προστεθῇ ἀναγκαία αἵρεσις ὑπὸ ἀναβλητικὸν τύπον, τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα παράγεται ἀμέσως, ἡ δὲ προσθήκη τοιαύτης αἱρέσεως λογίζεται κατὰ κανόνα ὡς ἀστεϊσμός. Διὸ καὶ αἱ πηγαὶ ἡμῶν λέγουσι «Sed cum eo qui ita promisit, si intra calendas digito coelum non tetigerit, agi protinus potest». 1) Ὁμοίως «qui sub condicione stipulatur, quae omnimodo extatura est, pure videtur stipulari· 2) «.....at si ita stipuletur, si digito coelum non attigero dare spondes? pure facta obligatio intelligitur, ideoque statim peti potes.» 3) «Ἐὰν ὅμως ἡ τοιαύτη αἵρεσις προστεθῇ ὑπὸ διαλυτικὸν τύπον, ἡ κυρία δήλωσις τῆς βουλήσεως λογίζεται ὡς οὐδέποτε γενομένη, καθότι τὸ γεγονὸς, ἀφ' οὗ ἤρτηται ἡ διάλυσις αὐτῆς, δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀπολειφθῇ, π. χ. ἐὰν εἴπω: σοὶ δωροῦμαι 100 δραχ., ἐὰν ὅμως δὲν ψαύσῃς τὸν οὐρανὸν μὲ τὸν δάκτυλόν σου, ἡ δωρεὰ θεωρητέα ὡς μὴ γενομένη· τὸ κύριον συμβόλαιον τῆς δωρεᾶς σοὶ δωροῦμαι 100 δραχ. λογίζεται ὡς ἐξ ὑπ' ἀρχῆς μὴ συναφθὲν, διότι ἡ εἰς τὸ παρεπόμενον

---

1) L. 8 i. P. D. de V. O. 45. 1.
2) L. 9 § 1 D. de nov. 46. 2.
3) § 11. J. de inut. stipul. 3. 19. Περὶ τελευταίων διατάξεων προβλ. L. 50. 1 D. de hered. inst. 28. 5. B. XXV. IX. μδ', L. 79 pr. D. de condic, 35. 1 B. XLIV. XIX οϛ'.

συμβόλαιον τῆς δωρεᾶς προστεθεῖσα αἵρεσις, ἐὰν δὲν ψαύσῃς τὸν οὐρανὸν κτλ., ἀναγκαίως θέλει ἐκπληρωθῆ. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως παρατηρητέον, ὅτι ἡ προσθήκη τοιαύτης αἱρέσεως καί τοι μὴ δυναμένη νὰ ἔχῃ τὴν ἔννοιαν τῶν αἱρέσεων, δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἑτέραν νομικὴν ἔννοιαν· ἐὰν τουτέστιν ὁ προσθέσας τὴν αἵρεσιν δὲν ἤθελε νὰ παραχθῇ τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα ἅμα τῇ δηλώσει τῆς βουλήσεως, ἀλλ' ἅμα τῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἀναγκαίου γεγονότος, ἐν ἄλλοις λόγοις, ἐὰν ἤθελε νὰ προσθέσῃ προθεσμίαν, τότε βεβαίως ἐφαρμόζονται οἱ περὶ προθεσμιῶν ἰσχύοντες κανόνες, ἄρα τὸ ἀποτέλεσμα παράγεται μόνον μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ γεγονότος· 1) ἐὰν εἴπω π. χ. σοὶ ὑπόσχομαι 1000 δραχ., ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ Β δὲν θέλω μὲν νὰ θέσω τὴν παραγωγὴν τῆς ὑποχρεώσεώς μου ἐν ἀβεβαιότητι, θέλω ὅμως νὰ ὑποχρεωθῶ ὁπόταν ἀποθάνῃ ὁ Β, θέλω λοιπὸν νὰ προσθέσω προθεσμίαν, οὐχὶ αἵρεσιν. Ἐπὶ τελευταίων διατάξεων ἡ προσθήκη τοιαύτης αἱρέσεως, δηλ. ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ Β, λογίζεται ἀληθὴς αἵρεσις, διότι ἑρμηνεύεται οὕτως, ὡσεὶ ἔλεγον ἐὰν ἐπιζήσῃς τῷ Β, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀβέβαιον.

2) Ἐὰν ὅμως ὁ προσθέσας τὴν ἀναγκαίαν αἵρεσιν δὲν ἐγίνωσκεν, ὅτι ἡ αἵρεσις ἀναγκαίως θέλει πληρωθῆ, τότε βεβαίως ἤθελε μὲν νὰ προσθέσῃ πραγματικὴν, ἀληθῆ αἵρεσιν, ἤτοι ν' ἀναρτήσῃ τὴν παραγωγὴν τοῦ σκοπουμένου ἀποτελέσματος ἐκ γεγονότος ἐξ ἀντικειμένου ἀβεβαίου, οὐχ ἧττον τὸ ζήτημα περὶ τῆς πληρώσεως ἢ μὴ τῆς αἱρέσεως εἶναι ἤδη λελυμένον, ἑπομένως καὶ τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἐσκόπει νὰ θέσῃ εἰς μετέωρον κατάστασιν, οὐδόλως εὑρίσκεται ἐν ἀβεβαιότητι· διὰ τοῦτο καὶ ἡ αἵρεσις λογίζεται ἐξ ὑπαρχῆς πληρωθεῖσα. Οὐχ ἧττον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, πρέπει ἐν ἀμφιβολίᾳ νὰ παραδεχθῶμεν πᾶν ὅ,τι εἴπομεν ἀνωτέρω περὶ προθεσμίας, δηλ. ἡ

---

1) L. 79 pr. D. de condic. 35. 1.

προσθήκη τοιαύτης αἱρέσεως δέον νὰ θεωρηθῇ, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν, ὡς προθεσμία.

Ἡ ἀλήθεια ὅμως, ὅτι αἱ ἀναγκαῖαι αἱρέσεις δὲν εἶναι πραγματικαὶ, ἀληθεῖς αἱρέσεις, ἀλλ' αἱρετικοφανεῖς, ἠμφισβητήθη ὑπὸ τοῦ Fitting σ. 322, διϊσχυριζομένου, ὅτι οὐδαμοῦ ἐν ταῖς πηγαῖς ἀναφέρεται, ὅτι αἱ ἀναγκαῖαι αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀληθεῖς. Ἐσφαλμένως ὅμως, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἄνω παρατεθέντος νόμου τοῦ λέγοντος «qui sub condicione stipulatur, quae omnimodo extatura est pure videtur stipulari»· 1) διότι ἐν αὐτῷ ἀναφέρεται, ὅτι ἐπερώτησις ἐπὶ ἀναγκαίᾳ αἱρέσει λογίζεται γενομένη ἄνευ αἱρέσεως, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ἡ ἀναγκαία αἵρεσις δὲν εἶναι ἀληθής. Ὁμοίως ῥητῶς ἀναφέρεται ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων αἱρέσεων δὲν χωροῦσι τὰ σπουδαιότερα νομικὰ ἀποτελέσματα, τὰ προκύπτοντα ἐκ τῶν ἀληθῶν αἱρέσεων, τοῦθ' ὅπερ αὖθις δηλοῖ, ὅτι αἱ ἀναγκαῖαι αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀληθεῖς αἱρέσεις· οὕτω ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς λέγεται «dicendum est ante condicionem non recte agi» 2) καὶ «sub condicione debitum per errorem solutum pendente quidem condicione repetitur» 3), ἀφ' ἑτέρου εὑρίσκομεν «cum eo qui ita promisit: si intra calendas digito coelum non tetigerit, agi protinus potest» 4) καὶ «si talis condicio inseratur stipulationi, si in coelum non ascenderit, utilis et *praesens* est, et pecuniam creditam continet» 5) καθὼς «quod si ea condicione debetur quae omnino extitura est, solutum repeti non potest.» 6)

1) L. 9 § 1 D. de novat. 46. 2.
2) L. 13 § 5 D. de pignor. 20. 1.
3) L. 16 D. de cond. indeb. 12. 6.
4) E. 8 D. de V. O. 45. 1.
5) L. 7 D. eod.
6) L. 18 D. de cond. indeb. 12. 6.

Περὶ τῶν ἀδυνάτων αἱρέσεων.

Πραγματευθέντες ἀνωτέρω περὶ τῶν ἀναγκαίων αἱρέσεων θέλομεν πραγματευθῆ ἐνταῦθα περὶ τῶν ἀδυνάτων. Ἀδύνατος δὲ αἵρεσις καλεῖται, ὁσάκις τὸ γεγονὸς, ἐξ οὗ ἤρτηται ἡ ὕπαρξις τοῦ σκοπουμένου ἀποτελέσματος, ἐκ τῶν προτέρων εἶναι βέβαιον, ὅτι δὲν δύναται νὰ συμβῇ. Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, τοιαῦται αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀληθεῖς, κύριαι αἱρέσεις, ἀλλ' αἱρετικοφανεῖς, καθότι τὸ γεγονὸς δὲν εἶναι ἐξ ἀντικειμένου ἀβέβαιον ἂν συμβῇ ἢ ὄχι, ἀλλὰ βέβαιον ὅτι δὲν θέλει συμβῇ· ἄρα οὐδεμία ἀβεβαιότης ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὴν ὕπαρξιν τοῦ σκοπουμένου ἀποτελέσματος, ὅπερ χωρεῖ ἐπὶ τῶν ἀληθῶν αἱρέσεων. Αἱ αἱρέσεις λοιπὸν αὗται εἶναι ἀντίθετοι τῶν ἀναγκαίων αἱρέσεων· ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων ἡ πλήρωσις αὐτῶν βεβαίως θέλει συμβῇ, ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων εἶναι βέβαιον, ὅτι δὲν θέλει συμβῇ· ἐν ᾧ αἵρεσίς τις διατετυπωμένη θετικῶς ἢ ἀποθετικῶς, εἶναι ἀναγκαία, ἀντιθέτως διατετυπωμένη εἶναι ἀδύνατος, π. χ. ἐὰν ὁ Α. δὲν νυμφευθῇ τὴν ἀδελφήν του — ἐὰν νυμφευθῇ τὴν ἀδελφήν του.

Ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων αἱρέσεων παρατηρητέον εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς:

Τὸ ἀδύνατον τῶν αἱρέσεων δυνατὸν νὰ πηγάζῃ, ἢ ἐκ φυσικῶν λόγων, ὁπότε αἱ αἱρέσεις αὗται καλοῦνται φυσικῶς ἀδύνατοι αἱρέσεις, ἢ ἐκ νομικῶν, ὁπότε καλοῦνται νομικῶς ἀδύνατοι· π. χ. νομικῶς ἀδύνατος αἵρεσις ὑπάρχει, ἐὰν εἴπω: σοὶ ὑπόσχομαι 1000 δραχμὰς, ἐὰν ἡ Μαρία ἀποκτήσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ της, ἢ ἐὰν μοὶ ὑποθηκεύσῃς τὸ τέκνον σου κλπ. φυσικῶς ἀδύνατος, σοὶ ὑπόσχομαι 1000 δραχμὰς, ἐὰν ψαύσῃς τὸν οὐρανὸν μὲ τὸν δάκτυλόν σου.

Οὐχ ἧττον οἱ ἀρχαιότεροι καί τινες ἐκ τῶν νεωτέρων ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ τῆς ὡραίας ῥήσεως τοῦ Παπινιανοῦ,

ἣν ἐπεσφράγισε διὰ τοῦ θανάτου του· «quae facta laedunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et ut generaliter dixerim contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est [1])» κατατάττουσι μεταξὺ τῶν ἀδυνάτων αἱρέσεων καὶ τὰς αἱρέσεις ἐκείνας, ὧν ἡ ἐκπλήρωσις δύναται μὲν νὰ γίνῃ, ἀπαγορεύεται ὅμως ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦ δικαίου ἢ τῆς ἠθικῆς, ἀποκαλοῦντες αὐτὰς νομικῶς ἢ ἠθικῶς ἀδυνάτους αἱρέσεις, π. χ. σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχμάς, ἐὰν πυρπολήσῃς τὴν οἰκίαν τοῦ γείτονός σου, ἢ ἐὰν δὲν φυλάξῃς τὸν ὅρκον σου. Ἀλλ' ἡ φρασεολογία αὕτη εἶναι ἐντελῶς ἐσφαλμένη, καθότι πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ συμβῇ, καί τοι ἀπαγορευόμενον ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦ δικαίου ἢ τῆς ἠθικῆς, δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἀδύνατον· οὕτως ἐν τοῖς ἀνωτέρω παραδείγμασι, καί τοι ἡ πυρπόλησις τῆς οἰκίας τοῦ γείτονος ἀπαγορεύεται, ἡ δὲ τήρησις τοῦ ὅρκου διατάσσεται ὑπὸ τῶν κανόνων τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς, δύναται ὅμως νὰ γίνῃ ἡ πυρπόλησις ἢ νὰ μὴ τηρηθῇ ὁ ὅρκος. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ὑπάρχουσι πλεῖστα χωρία τῶν πηγῶν ἡμῶν ἀποφαινόμενα, ὅτι αἱρέσεις contra leges et decreta principum ἢ contra bonos mores, ἐπὶ τῶν ἐν ζωῇ δηλώσεων τῆς βουλήσεως ἀκυροῦσιν αὐτάς, ὡς αἱ φυσικῶς ἀδύνατοι αἱρέσεις, ἐπὶ δὲ τῶν αἰτίᾳ θανάτου γενομένων, λογίζονται ὡς μὴ ὁρισθεῖσαι. [2]) «Ἀνισχύρως ἐπερωτῶμαι ὑπὸ αἵρεσιν ὑπὸ τοῦ νόμου κεκωλυμένην, οἷον δίδως, ἐὰν ὁ Πέτρος πωλήσῃ τὸ ἱερὸν κλπ. τὸ αὐτὸ κἂν τῇ φύσει ἀδύνατός ἐστιν ἡ αἵρεσις», ἀλλ' ἡ ἐξομοίωσις αὕτη τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ὑπὸ τοῦ δικαίου ἢ τῆς ἠθικῆς ἀπαγορευομένων αἱρέσεων πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τῶν πράγματι ἀδυνάτων αἱρέσεων δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποπλα-

---

1) 15 D. de cond. inst. 28. 7.

2) L. 123, l. 137 § 6 D. de V. O. 45. 1, B. XLIII. ρκ', καὶ ρλδ'. 9, l. 14, l. 15, l. 27 pr. D. de condic. inst. 28. 7, B. XXXV. XII. ϑ'. ιδ'. κζ', l. 5 C. de institut. 6. 25, B. XXXV. XII. λγ'.

νήση, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ διακρίνωμεν ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τῶν ἀδυνάτων αἱρέσεων ἀπὸ τὴν τῶν δυνατῶν, καίτοι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀδυνάτων τούτων εἶναι τὰ αὐτὰ, οἷα καὶ τὰ τῶν δυνατῶν. Οὐχ ἧττον, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀπηγορευμένων αἱρέσεων δὲν ταὐτίζονται ἐντελῶς πρὸς τὰ τῶν ἀδυνάτων, διαφορᾶς τινος μεταξὺ αὐτῶν ὑπαρχούσης, ὥστε καὶ ἕνεκα τούτου διακριτέαι αἱ ἀπηγορευμέναι ἀπὸ τὰς ἀδυνάτους αἱρέσεις. Ὅτι δὲ ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι ὀρθὴ ἐξάγεται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πηγῶν. Οὕτως ὁ Ἰουστινιανὸς διακρίνει ἀκριβῶς ἐν ταῖς εἰσηγήσεσι τὰ impossibilia ἀπὸ τὰ legibus interdicta vel alias probrosa [1]) ὁμοίως ἐν Κώδικι λέγει/... quod si aliquid facere, vel legibus interdictum vel alias probrosum, vel etiam impossibile jussus aliquis eorum fuerit. [2])

2) Αἱ ἀδύνατοι αἱρέσεις διαιροῦνται εἰς θετικὰς καὶ ἀποθετικὰς, καὶ θετικὴ μὲν αἵρεσις ὑπάρχει, ὁσάκις εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως προσετέθη ὡς αἵρεσις ἡ ἐκπλήρωσις γεγονότος, ὅπερ δὲν δύναται νὰ συμβῇ, ἑπομένως πρέπει ν' ἀπολειφθῇ, ἀποθετικὴ δὲ, ὁσάκις προσετέθη ἡ μὴ ἐκπλήρωσις γεγονότος, ὅπερ δὲν δύναται ν' ἀπολειφθῇ, ἑπομένως πρέπει νὰ συμβῇ· π. χ. σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν ἀνέλθῃς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἢ ἐὰν δὲν ἀποθάνῃς, ἐὰν μηδέποτε βρέξῃ. Οὐχ ἧττον καὶ ἐνταῦθα πάλιν οἱ ἀρχαιότεροι διέκρινον τὰς θετικῶς ἀδυνάτους αἱρέσεις, τὰς ἀπαγορευμένας ὑπὸ τοῦ δικαίου ἢ τῆς ἠθικῆς, ἀπὸ τὰς ἀποθετικῶς ἀδυνάτους, τὰς ἀπαγορευομένας ὡσαύτως. Ἀποθετικῶς δὲ ἀδυνάτους αἱρέσεις ἐκάλουν, ὁσάκις ὡς αἵρεσις προσετίθετο ἡ μὴ ἐκπλήρωσις γεγονότος, ἀπαγορευομένου ὑπὸ τοῦ

---

1) § 36 i. f. D. de leg. 2. 20.
2) L. Qun de his quae poen nom. Πρβλ. Arndts Beitrage σ. 170—176, Savigny σ. 169 καὶ ἑπόμενα. Wächter σ. 721, σ. 5, Unger 1 § 82, σημ. 95, Windscheid 1 § 94, σημ. 9. Ἐπίσης Vangerow ἐν τῇ 6 καὶ 7 ἐκδ. I, σελ. 136 III.

δικαίου ἢ τῆς ἠθικῆς, π. χ. ἐὰν δὲν φονεύσῃς· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅ,τι καὶ ἀνωτέρω, δηλ. ὅτι καὶ ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει ἀδύνατος αἵρεσις, ἀλλὰ δυνατὴ, καί τοι ἀπαγορευομένης τῆς παραλείψεως τοῦ γεγονότος. Τοιαῦται αἱρέσεις εἶναι ἀληθεῖς, κύριαι αἱρέσεις, ὑπὸ ἀρνητικὸν ὅμως τύπον, καί τοι εἴς τινας περιστάσεις τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ταὐτίζονται ἕνεκα τοῦ περιεχομένου τοῦ συμβολαίου μετὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀποθετικῶς ἀδυνάτων αἱρέσεων. 1)

3) Τὸ ἀδύνατον τῆς πληρώσεως τῶν αἱρέσεων δύναται νὰ ἦναι σχετικὸν ἢ ἀπόλυτον, ὁπότε καὶ αἱ αἱρέσεις καλοῦνται σχετικῶς ἢ ἀπολύτως ἀδύνατοι. Καὶ ἀπολύτως μὲν ἀδύνατος αἵρεσις ὑπάρχει, ἐὰν τὸ γεγονὸς ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ συμβῇ, σχετικῶς δὲ, ἐὰν τὸ γεγονὸς καθ' ἑαυτὸ δύναται μὲν νὰ συμβῇ, ἐν τῇ συγκεκριμένῃ ὅμως περιπτώσει δὲν δύναται· π. χ. ἀπολύτως ἀδύνατος αἵρεσις ὑπάρχει, ἐὰν εἴπω· σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν ψαύσῃς τὸν οὐρανὸν μὲ τὸν δάκτυλόν σου· σχετικῶς ἀδύνατον ἐὰν εἴπω· σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν νυμφευθῇς τὴν Μαρίαν, ἐνῷ αὕτη δυστυχῶς εἶχεν ἀποθάνει, ἢ ὁ Α. ἔστω κληρονόμος μου, ἐὰν χειραφετήσῃ τοὺς Α., Β. καὶ Γ. δούλους· ἐνῷ ὁ Α. εἶχεν ἀποθάνει πρίν· 2) ἢ ὁ Α. ἔστω κληρονόμος μου, ἐὰν ζῇ μήτηρ μου ἡ Μαιβία καὶ ἡ ἀδελφή μου ἡ Φουλβία, ἐνῷ οὐδέποτε ἔσχον ἀδελφήν. 3)

4) Ἐνίοτε καὶ δυναταὶ αἱρέσεις ἐξισοῦνται ταῖς ἀδυνάτοις, ὁσάκις ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῶν καί τοι δυνατή, εἶναι ἀκατόρθωτος ὑπὸ συνήθεις περιστάσεις. Αἱ τοιαῦται αἱρέ-

---

1) Arndts ἐν τῇ ἀνωτέρω παρατεθείσῃ πραγματείᾳ, σ. 172 καὶ ἑπόμ. Savigny Syst. III σ. 170 καὶ ἑπόμ.

2) L. 6 § 1 D. de cond. et demonstr. 35. 1, B. XLIV. XIX. ϛ'.

3) L. 45 D. de hered. ins. 28. 5, XXV. IV. λθ'. ὅρ. ἐπίσης L. 26 § 1 D. de stat. lib. 40 7, B. XLVIII. V. κζ'. L. 104 § 1. D. de leg. I. 30, B. XLVIII. I. ϛθ'.

σεις δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν ἀκατόρθωτοι· ὁ Α. ἔστω κληρονόμος μου ἐὰν ἐν τρισὶν ἡμέραις ποιήσῃ μνῆμα. 1)

Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀδυνάτων αἱρέσεων, καθὼς καὶ περὶ τῶν αἱρέσεων, τῶν ὁποίων τὰ ἀποτελέσματα ταὐτίζονται πολλάκις πρὸς τὰ τῶν ἀδυνάτων, ποιήσομεν κατωτέρω λόγον.

Περὶ τῶν σιωπηρῶν, ἢ νομικῶν καλουμένων αἱρέσεων.

§ 4

Πρὸς ὕπαρξιν νομικοῦ τινος ἀποτελέσματος ἀπαιτοῦνται κατὰ τὸν νόμον γεγονότα τινά, εἴτε ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ τοῦ ἀποτελέσματος, εἴτε ἕνεκα εἰδικῶν ὁρισμῶν τοῦ δικαίου· π. χ. ἐὰν κληροδοτήσω τὸν ἐκ Μαρίας τεχθησόμενον δοῦλον, ἢ τούς δε ἐν τῷ ἀγρῷ γινομένους καρποὺς, ἢ ἐὰν ἐγκαταστήσω τὸν Α. κληρονόμον μου, ἢ ἐὰν πωλήσω ἢ δωρήσω εἰς τὸν Χ. τί, προαπαιτεῖται, πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος ἐπὶ μὲν τοῦ κληροδοτήματος, ἡ ὕπαρξις τοῦ δούλου ἢ τῶν καρπῶν, διότι δικαίωμα ἀπονεμηθὲν ἐπὶ μὴ ὑπάρχοντος πράγματος εἰσέτι, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἐπὶ δὲ ἐγκαταστάσεως νὰ ἐπιζήσῃ ὁ ἐγκατάστατος τῷ διαθέτῃ, ἐπὶ δὲ ἀγοραπωλησίας, συμφωνία περὶ τοῦ τιμήματος, καὶ ἐπὶ δωρεᾶς ὑπερβαινούσης τοὺς 500 χρ. πρωτοκόλλησις ἐν δικαστηρίῳ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ τῶν προαπαιτουμένων τούτων ἤρτηται κατὰ τὸν νόμον ἡ ὕπαρξις τοῦ σκοπουμένου ἐννόμου ἀποτελέσματος, διὰ τοῦτο ὀνομάζονται ταῦτα ἐν ταῖς πηγαῖς ἐνίοτε νομικαὶ αἱρέσεις, καὶ ἐπειδὴ ἡ ὕπαρξις αὐτῶν ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτῆς, καλοῦνται ἐπίσης σιωπηραὶ αἱρέσεις (juris condiciones quae tacite negotio insunt). Ἐὰν ὅμως τις τοιοῦτόν τι προαπαιτούμενον θέσῃ ῥητῶς εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως ὡς

---

1) L. 6 D. de cond. inst. 28. 7. B. XXV. XII. ϛ'.

αἵρεσιν, ἡ προσθήκη αὕτη εἶναι ἐντελῶς περιττή, μὴ ἔχουσα νομικὴν σημασίαν (supervacua conditio), [1]) διότι, ὡς εἴπομεν, τοιαῦτα νομικὰ προαπαιτούμενα πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν εἰς τὸ συμβόλαιον, ὅπως τοῦτο παράξῃ τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, οὐχὶ, ὅταν καὶ διότι τὰ μέρη ἔθεσαν αὐτὰ ρητῶς ὡς αἵρεσιν τοῦ συμβολαίου, ἀλλὰ διότι ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ κατὰ τοὺς νόμους, ἤρτηται ἐκ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Τὸ ἀναγκαῖον λοιπὸν τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς βουλήσεως τοῦ θέσαντος αὐτὴν, ἑπομένως εἶναι νομικῶς ἄσκοπον ἐὰν ρητῶς π. χ. προσθέσῃ τις ἐν τῇ διαθήκῃ του, ὅτι θέλω νὰ γίνῃ ὁ Α. κληρονόμος μου, ἐὰν ἐπιζήσῃ ἐμοί. Διὸ αἱ σιωπηραὶ αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀληθεῖς, κύριαι αἱρέσεις, ἀλλ' αἱρετικοφανεῖς (δηλαδὴ περιέχουσι figuram, οὐχὶ δὲ vim condicionis), [2]) διὰ τοῦτο δὲν ἐφαρμόζονται οἱ ἐπὶ ἀληθῶν αἱρέσεων ἰσχύοντες κανόνες τοῦ δικαίου. Οὕτω π. χ. ἐπὶ κληροδοτημάτων ἰσχύει ὁ κανὼν, [3]) ὅτι ἡ προχώρησις τῆς ἡμέρας τοῦ κληροδοτήματος χωρεῖ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ διαθέτου, ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τῶν ἐπὶ αἱρέσει κληροδοτημάτων· ἐπ' αὐτῶν ἡ προχώρησις τῆς ἡμέρας δὲν γίνεται πρὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς αἱρέσεως· [4]) ἑπομένως ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ κληροδόχος πρὶν, ἡ ἐλπὶς αὕτη τῆς ἀποκτήσεως τοῦ κληροδοτηθέντος τούτου δικαιώματος δὲν μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους του. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν χωρεῖ ἐπὶ τῶν κληροδοτημάτων ὑπὸ νομικὴν αἵρεσιν, διότι, ὡς εἴπομεν, τοιαύτη αἵρεσις δὲν εἶναι ἀληθὴς, ἑπομένως δὲν ἐφαρμόζονται οἱ περὶ αἱρέσεων κανόνες, ἅμα ἐὰν π. χ. διατάξω ἐν τῇ διαθήκῃ μου ὁ Α. ἔστω κληρονόμος μου, εἰς τὸν Β. κληροδοτῶ 100 δραχ ἐπὶ τῇ αἱρέσει, ἐὰν ὁ Α. ἀποκτήσῃ τὴν κληρονομίαν, ἡ προ-

---

1) L. 22 § 1 D. quando dies leg. 36. 2.
2) L. 69 D. de hered. inst. 28. 5.
3) L. 5 § 1, l. 7 pr. § 1, D. quando dies 36. 2.
4) L. 5 § 2 D. quando dies 36. 2.

σθήκη αὕτη εἶναι ὅλως περιττή, διότι ἡ ἀπόκτησις τῆς κληρονομίας εἶναι προαπαιτούμενον τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἰσχύος τοῦ κληραδοτήματος· ὅθεν ἐὰν ὁ Β. ἀποθάνῃ πρὸ τῆς ἀποκτήσεως τῆς κληρονομίας παρὰ τοῦ κληρονόμου, μεταβιβάζει τὸ κληροδότημα εἰς τοὺς κληρονόμους του.

«Quaedam autem condiciones etiam surpevacuae sunt: veluti si ita scribat, Titius heres esto: Si Titius hereditatem meam adierit, Maevio decem dato, nam pro non scripta ea condicio erit, ut omnimodo ad heredem Maevii legatum transeat, etiam si Maevius ante aditam hereditatem decesserit». 1)

«Condiciones extrinsecus non ex testamento venientes, id est: quae tacite inesse videntur non faciunt legata condicionalia.» 2)

«Aliquando accidit ut sub condicione datum legatum purum intelligatur: veluti quot sub eadem condicione relictum est, sub qua etiam heres alius institutus est: item quod sub hac condicione relictum est, si hereditatem adierit.» 3)

Ὁμοίως νομικὴ αἵρεσις ὑπάρχει ἐὰν εἴπω : ὁ Α. ἔστω κληρονόμος μου, ἐὰν θέλῃ, ἑπομένως ἡ ἐγκατάστασις λογίζεται γινομένη ἄνευ αἱρέσεως, διότι πρὸς ἀπόκτησιν τῆς κληρονομίας παρὰ ἐξωτικοῦ κληρονόμου, ἀπαιτεῖται κατὰ τὸν νόμον ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως αὐτοῦ περὶ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς. 4) Ὁμοίως δὲν ὑπάρχει ἀληθὴς αἵρεσις, ἐὰν εἴπω : κληροδοτῶ εἰς τὸν Α. 100 δραχ. ἐπὶ τῇ αἱρέσει si non noluerit, διότι κατὰ τὸν νόμον ὁ κληροδόχος δὲν αναγ-

1) L. 22 § 1 D. quando dies 36. 2.

2) L. 19 D. de cond. et demonst. 35. 1, B. XLIV. XIX. ϛ'.

3) L. 107 D. h. t. B. ϙγ'. αὐτόθι.

4) L. 102 D. de cond. inst. 28. 7 «Verba haec, Publius Maevius, si volet, heres esto.... in voluntaria heredis persona frustra addumtur». B. XXV. XII. ιϐ'.

κάζεται νὰ διατηρήσῃ τὸ αὐτοδικαίως ἀποκτηθὲν αὐτῷ κληροδότημα. Ἄλλως ἔχει ὅμως τὸ πρᾶγμα, ἐὰν ἐν τῇ προσθήκῃ τῇ γενομένῃ ἐν τῇ δηλώσει τῆς βουλήσεως ὑπάρχῃ πλέον τι τοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐννοουμένου κατὰ τὸν νόμον· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ συμβόλαιον εἶναι ὑπὸ ἀληθῆ αἵρεσιν, διὸ καὶ ἐφαρμόζονται αἱ περὶ αἱρέσεων διατάξεις π. χ. ἐὰν εἴπω : ὁ ὑπεξούσιος υἱός μου Α. ἔστω κληρονόμος μου ἐὰν θέλῃ· ἡ τοιαύτη ἐγκατάστασις εἶναι ὑπὸ ἀληθῆ αἵρεσιν, διότι πρὸς ἀπόκτησιν τῆς κληρονομίας παρὰ τῶν ὑπεξουσίων δὲν ἀπαιτεῖται ἡ βούλησις αὐτῶν, ἀλλ' αὕτη ἀποκτᾶται αὐτοδικαίως, καὶ ἄνευ τῆς βουλήσεως αὐτῶν, καίτοι δυναμένων ν' ἀποκρούσωσιν αὐτὴν κατόπιν· ἡ αἵρεσις ἐνταῦθα ἐμπεριέχει τι, μὴ ἀπαιτούμενον παρὰ τοῦ νόμου, ἰσχύει λοιπὸν ὡς αἵρεσις, ἑπομένως ὁ ὑπεξούσιος Α. δὲν ἀποκτᾷ τὴν κληρονομίαν πρὸ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεώς του περὶ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς. [1]) Τὸ αὐτὸ χωρεῖ, ἐὰν εἴπω κληροδοτῶ εἰς τὸν Β. 100 δραχ. ἐὰν θέλῃ, διότι καὶ ἐνταῦθα ἡ βούλησις τοῦ κληροδόχου δὲν εἶναι ἀναγκαῖον προαπαιτούμενον τῆς ἀποκτήσεως τοῦ κληροδοτηθέντος δικαιώματος, ἄρα, ἐὰν ἀποθάνῃ πρὸ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, δὲν μεταβιβάζεται τὸ κληροδότημα εἰς τοὺς κληρονόμους του. [2])

Ἀποδειχθέντος ἀναμφιβόλως, ὅτι ὁ προσθέσας τὴν αἵρεσιν «ἐὰν θέλῃ» ἐπί τε τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ τοῦ κληροδοτήματος, δὲν ἐσκόπει νὰ θέσῃ ἀληθῆ αἵρεσιν, ἀλλ' ἐξεφράσθη οὕτως ἕνεκα μετριότητος πρὸς τὸν κληρονόμον ἢ κληροδόχον, τότε βεβαίως ἢ ἐγκατάστασις, ἢ τὸ κληδότημα δὲν εἶναι ὑπὸ αἵρεσιν, διότι αἱ λέξεις οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν, εἰμὴ

1) L. 12 D. de cond. institut 28, 7 «Verba haec, Publius Maevius si volet, heres esto... in necessario condicionem faciunt, ut, si nolit, heres non existat» B. XXV. XII. ιϐ'.

2) L. 65 § 1 D. de legat. 30. 1, l. 69 D. de cond. et demonst. 35. 1. B. XLIV. I. ξά. B. XLIV. XIX. ξζ'.

σημεῖα τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν, ἃς ὅμως ἐνίοτε δὲν φέρουσιν.

Ὁμοίως ἐὰν ὁ προσθέσας αἵρεσίν τινα, ἥτις κατὰ γράμμα μὲν λαμβανομένη εἶναι σιωπηρὰ αἵρεσις, ὁ προσθέσας ὅμως αὐτὴν δὲν ἐσκόπει νὰ θέση τοιαύτην, ἀλλ' ἄλλο τι, οὐδόλως ἐφ' ἑαυτοῦ ἐννοούμενον πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος, τότε ἐπίσης ἡ αἵρεσις ἐκείνη εἶναι ἀληθής, εἰ καὶ, ὡς ἐτέθη, φαίνεται μὴ ἀληθής· π. χ. καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἴδομεν, ἡ αἵρεσις: κληροδοτῶ εἰς τὸν Α 100 δραχ. ἐὰν ὁ ἐγκατασταθεὶς κληρονόμος μου Β προσέλθῃ εἰς τὴν κληρονομίαν, δὲν εἶναι ἀληθής, διότι ἡ προσθήκη αὕτη δὲν ἐμπεριέχει τι, μὴ ἀπαιτούμενον ὑπὸ τοῦ νόμου, ἀποδειχθέντος ὅμως ἀκριβῶς, ὅτι ἐγὼ διὰ τῆς προσθήκης μου ταύτης ἠθέλησα, ὥστε ἡ προχώρησις τῆς ἡμέρας τοῦ κληροδοτήματος, ἡ μὴ ἀπαιτοῦσα κατὰ τὸν νόμον τὴν απόκτησιν τῆς κληρονομίας παρὰ τοῦ κληρονόμου, νὰ μὴ γίνῃ πρὸ τῆς ἀποκτήσεως τῆς κληρονομίας, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ προσθήκη αὕτη εἶναι ἀληθὴς αἵρεσις, ἑπομένως ἐὰν ὁ κληροδόχος δὲν ἐπιζήσῃ τῇ ἀποκτήσει τῆς κληρονομίας παρὰ τοῦ κληρονόμου, δὲν παραπέμπει τὸ κληροδότημα εἰς τοὺς κληρονόμους του. Τὴν φυσικὴν ταύτην ἔννοιαν θέλων νὰ ἐκφράσῃ καὶ ὁ Οὐλπιανὸς οὕτως ἀποφαίνεται. 1)

«Haec scriptura, si primus heres erit, damnas esto dare pro condicione non est accipienda; magis enim demonstravit testator, quando legatum debeatur, quam condicionem inseruit: nisi forte hec animo fuerat testator, ut faceret condicionem».

Ἐνταῦθα ὁ Οὐλπιανὸς συνῳδὰ τοῖς προειρημένοις ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ προσθήκη «si primus heres erit», δὲν πρέπει νὰ ληφθῇ ὡς αἵρεσις, διότι, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἰσχύος τοῦ κληροδοτήματος ἤρτηται ἐκ τῆς προσελεύσεως τοῦ κληρονόμου εἰς τὴν κληρονομίαν, ἐ-

1) L. 19 § 1 D. de cond. et demonst. 35. 1, B. XLIV. XIV. ιθ'.

πομένως ὁ κληρονόμος δὲν ὑποχρεοῦται νὰ παράσχῃ τὸ κληροδότημα πρὶν γίνῃ κληρονόμος· ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα, ἐὰν ὁ διαθέτης διὰ τῶν λέξεων ἠθέλησε νὰ θέσῃ ἀληθῆ αἵρεσιν, δηλ. νὰ προσθέσῃ δι' αὐτῶν τι μὴ ἐννοούμενον ἀφ' ἑαυτοῦ κατὰ τὸν νόμον· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ κληροδότημα εἶναι πράγματι ὑπὸ αἵρεσιν. Ὁ Οὐλπιανὸς ὅμως δὲν λέγει ἡμῖν τί ἄρά γε ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ ὁ διαθέτης διὰ τῶν λέξεων ἐκείνων, ἐὰν ἐσκόπει νὰ προσθέσῃ ἀληθῆ αἵρεσιν· οὐχ ἧττον ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν αὐτόν, νομίζομεν ἤθελε μᾶς ἀποκριθῇ, ὅτι ὁ διαθέτης δυνατὸν νὰ ἐσκόπει νὰ προσθέσῃ ἀληθῆ αἵρεσιν, δηλ. ὅτι ἡ προχώρησις τῆς ἡμέρας τοῦ κληροδοτήματος δὲν πρέπει νὰ γίνῃ πρὶν ἢ ἀποκτήσῃ ὁ κληρονόμος τὴν κληρονομίαν, ὅπερ δὲν εἶναι νομικὸν προαπαιτούμενον, 1) ἐν ἄλλαις λέξεσι, δυνατὸν ὁ διαθέτης νὰ ἤθελεν, ὅπως ὁ κληροδόχος ἐπιζήσῃ τῇ ἀποκτήσει τῆς κληρονομίας παρὰ τοῦ κληρονόμου. Ἐὰν τοῦτο ἀκριβῶς ἀποδειχθῇ, τότε βεβαίως ἡ αἵρεσις ἐκείνη εἶναι ἀληθής, διότι, ὡς εἴπομεν, τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι μὲν ἀναγκαῖον προαπαιτούμενον τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἰσχύος τοῦ κληροδοτήματος, οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἄρα ἀληθής, κυρία αἵρεσις. Τοιουτοτρόπως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐὰν ἐπὶ ἐγκύρου τινὸς διατάξεως προστεθῇ ὡς αἵρεσις γεγονός τι, ἐξ οὗ ἤρτηται κατὰ τὸν νόμον ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἰσχύος αὐτῆς ἐπὶ τῇ προθέσει τοῦ ν' ἀναβάλῃ τὴν κτῆσιν αὐτὴν τοῦ δικαιώματος ,μέχρις οὗ λυθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἐκβάσεως τοῦ γεγονότος ἐκείνου, ἡ αἵρεσις αὕτη εἶναι ἀληθής, κυρία, ἅμα ἀποδειχθῇ ἀκριβῶς ἡ πρόθεσις ἐκείνη.

Ἡ ἀνωτέρω ὅμως δόξα, ὅτι αἱ σιωπηραὶ ἢ νομικαὶ λεγόμεναι αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀληθεῖς αἱρέσεις, ἀλλ' αἱρετικο-

---

1) Ὁμοίως ἐν τῇ αἱρέσει ἐκείνῃ δυνατὸν νὰ περιείχετο ἡ ἔννοια, ὅτι τὸ κληροδότημα ἐπ' οὐδεμιᾷ περιπτώσει πρέπει νὰ ἰσχύῃ, ἐὰν ὁ πρῶτος δὲν γίνῃ κληρονόμος, καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἄλλως ἤθελεν εἶναι ἰσχυρόν· π.χ. ἐὰν

φανεῖς, ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ Fitting [1]), ᾧ ἕπεται καὶ ὁ Unger. [2]) Κατ' αὐτούς, τὸ ἀνωτέρω ζήτημα περὶ τῶν σιωπηρῶν αἱρέσεων εἶναι ἁπλοῦν ζήτημα ἑρμηνείας· ἐὰν τοὐτέστιν ὁ προσθέσας ρητῶς σιωπηράν τινα αἵρεσιν, ἤθελε νὰ θέσῃ αὐτὴν ὡς ἀληθῆ, εἶναι ἀληθής, ἐὰν δὲ δὲν ἤθελε, τότε βεβαίως δὲν εἶναι ἀληθής. Τὸ πᾶν λοιπὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βαίως δὲν εἶναι ἀληθής. Τὸ πᾶν λοιπὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ θέσαντος τὴν αἵρεσιν. Ἐν ἀμφιβολίᾳ ὅμως, ἀποφαίνονται, παραδεκτέον ὅτι δὲν ἤθελε νὰ προσθέσῃ ἀληθῆ αἵρεσιν. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη ἐπ' οὐδενὶ ἄλλῳ ἐρείδεται νόμῳ ἢ τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ ἀνωτέρω παραταθέντος νόμου [3]) «...nisi forte boc animo fuerit testator, ut feceret condicionem.» Ὡς εἴπομεν, ὁ Οὐλπιανὸς δὲν ἀναρτᾷ τὸ ζήτημα, ἐὰν σιωπηρά τις αἵρεσις ἰσχύῃ ὡς ἀληθὴς αἵρεσις, ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ θέσαντος αὐτήν, ἀλλὰ λέγει ὅτι τοιαύτη προσθήκη «pro condicione non est accipienda.» Ὅ,τι δὲ κατωτέρω προσθέτει nisi forte κτλ. δὲν σημαίνει, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λογίζεται ἀληθὴς αἵρεσις, ἀλλ' ὅτι δυνατὸν ὁ διαθέτης νὰ ἠθέλησε νὰ προσθέσῃ ἀληθῆ αἵρεσιν διὰ τῆς προσθέσεως τῆς σιωπηρᾶς ἐκείνης. Ἀλλὰ καὶ ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ὑποστηρίζει τὴν γνώμην τοῦ Fitting δὲν δυνάμεθα πάλιν νὰ παραδεχθῶμεν αὐτὴν ὡς ὀρθήν, τὸ μέν, διότι τοιαύτη σιωπηρὰ αἵρεσις, προστεθεῖσα ὡς ἀληθής, πολλάκις δὲν ἤθελεν ἔχει φυσικὴν καὶ πρακτικὴν ἔννοιαν, τὸ δέ, διότι ἀντίκεινται

ὁ δεύτερος ὡς ὑποκατάστατος γίνῃ κληρονόμος κατὰ τὸν νόμον 61 § 1. D. de legat. ἢ ἐὰν ἡ περιουσία, μὴ ὑπάρχοντος κληρονόμου, περιέλθῃ εἰς τὸ δημόσιον κατὰ τὸν νόμον 96 § 1 D. de legat. I. Arndts § 66 Anm. 10, Windscheid I. § 88, σημ. 8 if. ὅρα ἐπίσης Unger Oesterr. Erbr. § 16, Anm. 6, ὅστις ἐν τῷ γενικῷ μέρει τοῦ συστήματός του ἐφρόνει ἄλλως.

1) Arsh. f. civ. Pr. τόμ. 34. 29.
2) Ocster. Privatr. II. § 82, σελ. 59.
3) L. 19. § 1 D. l. c.

πλεῖστα χωρία ἀποφαινόμενα ρητῶς, ὅτι αὗται αἱρέσεις δὲν εἶναι ἀληθεῖς. Ὅρα τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα χωρία «quaedam autem condiciones etiam *supervacuae* sunt; veluti...*Titius heres esto, si Titius hereditatem meam adierit, Maevio decen dato, nam pro non scripta* ea condicio erit.» 1) «Condiciones extrinsecus non ex testamento venientes, id est, quae tacite inesse videntur, *non faciunt legata condicional'a.*» 2) «Verba haec: Publius Moevius si volet, heres esto... in voluntaria heredis persona *frustra* adduntur.» Ἄρα τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν εἶναι ζήτημα ἑρμηνείας, διὰ τοῦτο, καὶ ἂν θελήσῃ π. χ. ὁ διαθέτης διὰ τῆς προθήκης σιωπηρᾶς αἱρέσεως εἰς τὴν ἐγκατάστασιν νὰ θέσῃ ἀληθῆ αἵρεσιν, δὲν δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο· π. χ. ὁ Α. ἔστω κληρονόμος μου, ἐὰν ἐπιζήσῃ ἐμοί.

Ἐπὶ τῶν σιωπηρῶν αἱρέσεων παρατηρητέον πρὸς τούτοις τὰ ἑξῆς:

1) Μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν σιωπηρῶν αἱρέσεων δὲν πρέπει νὰ συγχύσωμεν τὰς σιωπηρῶς προστεθείσας αἱρέσεις· ἐὰν τοῦτ' ἔστι γεγονός, ἐξ οὗ ἤρτηται τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, δὲν εἶναι νομικὸν προαπαιτούμενον τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀποτελέσματος τούτου, ἀλλ' ἄλλο τι γεγονὸς ὡς αἵρεσις προστεθέν, οὐχὶ ρητῶς, ἀλλὰ σιωπηρῶς, τότε ἡ προσθήκη τοιαύτης αἱρέσεως εἶναι ἀληθής, κυρία αἵρεσις, προστεθεῖσα σιωπηρῶς μόνον· ἐὰν π. χ. ἄνευ προσθήκης αἱρέσεώς τινος κληροδοτήσω εἰς τὸν Α. 100 δραχ. κατόπιν δὲ ἀνακαλέσω τὸ κληροδότημα τοῦτο ἐπὶ τῇ αἱρέσει, ἐὰν ἔλθῃ τὸ πλοῖον ἐκ τῆς Ἀσίας, τότε καὶ τὸ ἀπονεμηθὲν κληροδότημα ἐμπεριέχει σιωπηρῶς τὴν ἀντίθετον αἵρεσιν, ἤτοι ἐὰν δὲν ἔλθῃ τὸ πλοῖον ἐκ τῆς Ἀσίας, κληροδοτῶ εἰς τὸν Α. 100 δραχ. 2) Ἐὰν ὑποσχεθῶ ὡς προῖκα εἰς τὴν κ.

---

1) L. 22. § 1 D. l. c.
2) L. 99. D. l. c.

Μαρίαν 1000 δραχ. ὑπάρχει σιωπηρὰ, νομικὴ αἵρεσις, ἢ σιωπηρῶς μόνον προστεθεῖσα ; Ὑπάρχει δηλ. ἀληθὴς ἢ μὴ ἀληθὴς αἵρεσις ; Πολλοὶ φρονοῦσιν, 1) ὅτι ὑπάρχει σιωπηρὰ αἵρεσις, ἐὰν γείνωσιν οἱ γάμοι. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ὁ γάμος δὲν εἶναι προαπαιτούμενον τῆς δόσεως τῶν χρημάτων, δυναμένων νὰ μεταβιβασθῶσιν ἅμα ὑπάρχει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος αὐτῶν βούλησις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ τῆς ἀποκτήσεως· διὰ τοῦτο καὶ αἱ πηγαὶ πραγματεύονται τὴν ὑπόσχεσιν προικὸς ὡς ὑπόσχεσιν γενομένην ὑπὸ ἀληθῆ, κυρίαν αἵρεσιν τῆς συστάσεως τοῦ γάμου.... «stipulationem, quae propter causam dotis fiat constat habere in se condicionem hanc, si nuptiae fuerint secutae: et ita demum ex ea agi posse, quamvis non sit expressa condicio, si nuptiae, constat quare si nuntius remittatur, defecisse condicio stipulationis videtur. 2)

2) Ἐν τέλει παρατηροῦμεν, ὅτι τῶν σιωπηρῶν προστεθεισῶν αἱρέσεων διακριτέαι αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου εἰκαζόμεναι αἱρέσεις, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν προσετέθη πράγματι αἵρεσις εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ λογίζεται δυνάμει τοῦ νόμου ὡς προστεθεῖσα. 3)

Εἴδη τῶν αἱρέσεων.

§ 6

Ἡ αἵρεσις δύναται νὰ ἦναι θετικὴ ἢ ἀποθετική. Καὶ θετικὴ μὲν αἵρεσις ὑπάρχει, ὁσάκις τὸ γεγονὸς, ἐξ οὗ ἐξήρτη-

---

1) π.χ. Savigny Syst. III, σ. 123.
2) L. 42 D. de jur. dot. 23. 3. πρβλ. ἐπίσης l. 10 § 4, 5 D. eod. Ἕτερα παραδείγματα ὅρα ἐν l. 54 § 1, l. D. 19. 2, l. 38 pr. D. de solut. 46. 3.
3) L. 102 D. de cond. 35. 1, l. 30 C. de fideic. 6. 42, l. 66 C. de impub. et al. subst. 6. 25.

ται τὸ διὰ τῆς βουλήσεως σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα εἶναι θετικὸν, δηλ. ἡ ὕπαρξις γεγονότος τινὸς, ἀποθετικὴ δὲ, ὁσάκις τὸ γεγονὸς εἶναι ἀποθετικὸν, δηλ. ἡ μὴ ὕπαρθις, ἡ ἔλλειψις αὐτοῦ, π. χ. ἐὰν μοὶ γίνωσιν ἐπωφελέστεραι προσφοραὶ, ἐὰν δὲν ἀνέλθῃς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. 1) Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι ὁ γραμματικὸς τύπος δὲν ἔχει σημασίαν, ἂν αἵρεσίς τις εἶναι θετικὴ ἢ ἀποθετικὴ, διότι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐνταῦθα, ἐὰν γεγονός τι πρέπῃ νὰ συμβῇ ἢ ν' ἀπολειφθῇ, διὰ τοῦτο π. χ. ἡ αἵρεσις, ἐὰν ὁ Α. μείνῃ ἄγαμος, ἐὰν ὁ Α. διαμείνῃ ἐν Ἀθήναις, εἶναι ἀποθετικὴ, ἐνῷ ἡ αἵρεσις, ἐὰν τὸ πρῶτον τέκνον τοῦ Α. δὲν ἦναι ἄρρεν, εἶναι θετική.

2) Τὸ ἀποτελοῦν τὴν αἵρεσιν γεγονὸς δύναται νὰ ἦναι πραγματικὸν, δύναται ὅμως νὰ ἦναι καὶ νομικόν· π.χ. ἐὰν δὲν γίνω κύριος τῆς δεῖνα οἰκίας, ἐὰν νυμφευθῶ.

3) Σπουδαιοτάτη ὅμως εἶναι ἡ διάκρισις τῶν αἱρέσεων εἰς ἀναβλητικὰς καὶ διαλυτικάς. Καὶ ἀναβλητικὴ καλεῖται ἡ αἵρεσις, ὁσάκις ἀναβάλλεται ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ γένεσις τοῦ σκοπουμένου ἐννόμου ἀποτελέσματος μέχρι τῆς πληρώσεως τοῦ γεγονότος, διαλυτικὴ δὲ, ὁσάκις διαλύεται νομικόν τι ἀποτέλεσμα διὰ τῆς πληρώσεως αὐτοῦ. Διὰ μὲν τῆς πρώτης ἀναβάλλεται ἡ παραγωγὴ ἐννόμου τινὸς ἀποτελέσματος, διὰ δὲ τῆς δευτέρας κωλύεται ἡ ἐξακολούθησις αὐτοῦ. Οὐχ ἧττον ἡ ἔννοια αὕτη τῶν διαλυτικῶν αἱρέσεων εἶναι κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον τοιαύτη· διότι ἀκριβῶς παρατηροῦντες πειθόμεθα, ὅτι κα ἰἡ διαλυτικὴ αἵρεσις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀναβλητικὴ, καὶ μόνον τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον εἶναι διάφορον. Ἡ μὲν ἀναβλητικὴ αἵρεσις εἶναι ἡ θέσις ἐννόμου τινὸς ἀποτελέσματος, ἅμα ἐπέλθῃ τὸ γεγονὸς τῆς αἱρέσεως, ἡ δὲ διαλυτικὴ εἶναι μὲν ἐπίσης ἡ θέσις ἐννόμου

---

1) L. 7 pr. l. 67 D. de condic. et demonstr. 35. 1, B. XLIV. XIX. ζ'. καὶ ξέ, l. 7. de V. O. 45. 1.

τινὸς ἀποτελέσματος, διαλύοντος ὅμως ἕτερον προϋπάρχον ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἅμα ἐπέλθῃ τὸ γεγονὸς τῆς αἱρέσεως· ὑπάρχει λοιπὸν ἐπὶ διαλυτικῆς αἱρέσεως κατάφασις μετ' ἀρνήσεως· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ διαλυτικὴ αἵρεσις οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ ἀναβλητικὴ τῆς παρεπομένης δηλώσεως τῆς βουλήσεως ἐπὶ διαλύσει τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς κυρίας δηλώσεως τῆς βουλήσεως. Ὑπάρχουσι λοιπὸν δύο δηλώσεις τῆς βουλήσεως, ἡ κυρία βούλησις καὶ ἡ παρεπομένη. Καὶ ἡ μὲν κυρία βούλησις εἶναι ἄνευ αἱρέσεως, διὰ τοῦτο καὶ παράγει τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἡ δὲ παρεπομένη ὑπὸ αἵρεσιν. Ὅθεν καὶ ὁ τύπος τῶν διαλυτικῶν αἱρέσεων δὲν εἶναι: θέλω νὰ παραχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ νομικὸν ἀποτέλεσμα, ἐὰν ὅμως συμβῇ γεγονός τι, νὰ διαλυθῇ, ἀλλ' εἶναι: 1) θέλω νὰ παραχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα· 2) θέλω ὅμως νὰ διαλυθῇ, ἐὰν κλπ. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν μία μόνον βούλησις τροποποιουμένη ὑπὸ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἰδιότητα, ἀλλὰ δύο.

Οὐχ ἧττον καὶ ἡ ἄλλη ἔννοια τῶν διαλυτικῶν αἱρέσεων εἶναι ἐπίσης δυνατή, ἡ ἔννοια δηλ., ἣν ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω περὶ τῆς ἀναβλητικῆς αἱρέσεως. Καθὼς ἐπὶ ἀναβλητικῆς αἱρέσεως δὲν ὑπάρχουσι δύο βουλήσεις, ἀλλὰ μία μόνον, ἧς ἡ παραγωγικὴ δύναμις εἶναι περιωρισμένη μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως, οὕτω καὶ ἐπὶ διαλυτικῆς ὑπάρχει μία βούλησις, ὑπὸ ἄλλον ὅμως περιορισμόν, ὑπὸ ἄλλην ἰδιότητα· διότι, ἐν ᾧ ἐπὶ ἀναβλητικῆς αἱρέσεως ἡ βούλησις θέλει να παραχθῇ τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἐὰν παραχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονός, ἐπὶ διαλυτικῆς θέλει νὰ παραχθῇ αὐτὸ ἄνευ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ παραχθῇ καὶ ἄλλο τι, διὰ τοῦτο καὶ πράγματι παράγεται, οὐχ ἧττον θέλει νὰ παραχθῇ αὐτὸ μέχρι τινὸς βαθμοῦ, ἤτοι θέλει νὰ ὑπάρχῃ αὐτὸ μέχρις οὗ δὲν ὑπάρξῃ ἄλλο τι. Ἡ παραγωγικὴ λοιπὸν αὕτη δύναμις, δηλ. ἡ βούλησις, παράγει μὲν τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, οὐχ ἧττον φέρει, οὕτως εἰπεῖν, ἐν ἑαυτῇ τὸ σπέρμα τοῦ θανάτου, θέλει ὥστε, ἂν ὑπάρξῃ γεγονός τι, νὰ μὴ ἐξα-

κολουθήση ὑπάρχον τοῦ λοιποῦ καὶ τὸ παραχθὲν ἤδη ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ νὰ διαλυθῇ. Ὅθεν ὁ τύπος ἐνταῦθα δὲν εἶναι: 1) θέλω νὰ παραχθῇ τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, 2) ἐὰν ὅμως συμβῇ τι, θέλω νὰ διαλυθῇ· ἀλλ' εἶναι: θέλω νὰ παραχθῇ, ἐὰν ὅμως συμβῇ τι νὰ διαλυθῇ.

Ποίαν ἐκ τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν παρεδέχθη τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον; Βεβαίως τὴν πρώτην, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἑπομένων χωρίων. Οὕτω «quotiens fundus in diem addicitur: utrum pura emtio est, sed sub condicione resolvitur, an vero condicionalis sit magis emtio, quaeritur. Et mihi videtur verius interesse, qui actum sit: nam si quidem hoc actum est, ut meliore allata condicione discedatur, *erit pura emtio, quae sub condicione resolvitur:* sin autem hoc actum est ut perficiatur emtio, nisi melior condicio offeratur, erit emtio condicionalis.» 1) Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἀριδήλως ἐξάγεται, ὅτι τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παρεδέχθη, ὅτι ἐπὶ διαλυτικῶν αἱρέσεων ὑπάρχουσι δύο βουλήσεις, ἡ κυρία ἄνευ αἱρέσεως καὶ ἡ παρεπομένη ὑπὸ αἵρεσιν· διὸ καὶ λέγει α΄) pura emtio, β΄) quae sub condicione resolvitur. Ὁμοίως ἡ ἔννοια αὕτη ἐπικυροῦται ὑπὸ τῶν ἑξῆς χωρίων: «Si fundus commissoria lege venierit, magis est, ut *sub condicione resolvi emtio,* quam *sub condicione videatur* 2). Ἀλλαχοῦ δὲ διακρίνεται πάλιν ἡ «condicio, quae in constituenda obligatione inseritur» ἀπὸ τῆς «quae post perfectam eam ponitur veluti centum dare spondes, nisi navis ex Asia venerit.» 3)

Ἡ ἀνωτέρω ἔννοια τῶν αἱρέσεων δὲν εἶναι θεωρητικὴ

1) L. 2 pr. D. in diem. add. 18. 2.

2) L. 1 D. de leg. commiss. 18. 3.

3) L. 44 § 2. D. de O et A. 44. 7. Πρβλ. ἐπίσης l. 2 § 3. 5 D. pro emt. 41. 4 «Sed videamus u t r u m c o n d i c i o s i t h o c, an conventio». Thibaut civil. Abhandlungen σ. 359 καὶ ἑπόμ. Vangerow, σ. 144, Windscheid I § 86 σημ. 6. Arndts § 67 Anm. 2.

λεπτολογία, ἀλλ' εἶναι καὶ πρακτικῶς σπουδαία ὡς πρὸς τὸ περὶ τοῦ βάρους τῆς ἀποδείξεως τῆς αἱρέσεως ζήτημα. Ἐκτὸς τούτου, ἐπειδὴ ἡ λεγομένη διαλυτικὴ αἵρεσις εἶναι εἶδος τῆς ἀναβλητικῆς, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ πραγματευώμεθα ἑκάστοτε ἰδιαιτέρως περὶ αὐτῆς, ἀλλὰ πᾶν ὅ,τι ἰσχύει ἐπὶ ἀναβλητικῆς ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῆς διαλυτικῆς.

4) Ἑτέρα διάκρισις τῶν αἱρέσεων εἶναι ἡ ἑξῆς: Αἱ αἱρέσεις δύνανται νὰ ἦναι ἢ δυνητικαὶ ἢ τυχαῖαι ἢ μικταὶ (potestativae,causales, mixtae). Ἐπειδὴ ὅμως αἱ λέξεις αὗται εἶναι πολυσήμαντοι, καθότι τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δύναται νὰ ἦναι τυχαῖον μὲν διὰ τὸ ἓν μέρος, δυνητικὸν ὅμως ἢ μικτὸν διὰ τὸ ἕτερον, ἢ δι' ἀμφότερα μὲν τὰ μέρη, τὸ ἕν, διὰ τρίτον ὅμως πρόσωπον τὸ ἕτερον, διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ὁρίζει ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν ἐκληπτέον τὰς λέξεις ταύτας, ὁσάκις ποιοῦμεν χρῆσιν αὐτῶν ἄνευ ἰδιαιτέρας προσθήκης. Κατὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ὀφείλομεν ἑκάστοτε νὰ ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ πρόσωπον, ὅπερ μέλλει ν' ἀποκτήσῃ τι, εἰς τὸν ὑπὸ αἵρεσιν δανειστὴν, κληρονόμον, κληροδόχον κλπ. Τοιουτοτρόπως δυνητικὴ αἵρεσις ὑπάρχει, ὁσάκις ἡ ἐκπλήρωσις αὐτῆς ἐξήρτηται ἀπὸ μόνης τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιούχου, τυχαία δέ, ὁσάκις οὐδόλως ἐξήρτηται ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, καὶ μικτὴ, ὁσάκις ἐξήρτηται ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ καὶ ἄλλου τινὸς τυχαίου γεγονότος, εἰς ὃ ὑπάγεται ἐπίσης καὶ ἡ σύμπραξις ἑτέρου τινὸς προσώπου. Ἐὰν ὅμως θέλωμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν τὰς λέξεις ταύτας ὑπὸ ἄλλην ἔννοιαν, τότε πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν τοῦτο ἰδιαιτέρως. Οὕτω δυνάμεθα μὲν νὰ ποιήσωμεν λόγον καὶ περὶ δυνητικῆς αἱρέσεως διὰ τὸν μέλλοντα νὰ ἀπολέσῃ τι, ἐὰν πληρωθῇ ἡ αἵρεσις· ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει δὲν πρέπει νὰ ποιήσωμεν λόγον ἁπλῶς περὶ δυνητικῆς αἱρέσεως, ἀλλὰ περὶ δυνητικῆς διὰ τὸν ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτην, τὸν μέλλοντα νὰ παράσχῃ ἢ νὰ ἀπολέσῃ τι ἐν περιπτώσει ἐξόδου τῆς αἱρέσεως: «Sin autem aliquid sub

condicione relinquantur vel causali vel potestativa vel mixta, quarum eventus ex fortuna vel ex honoratae personae voluntatae vel ex utroque pendeat.» 1)

Ἄλλως ὅμως ὁρίζει, κατὰ τὸν Potier, ὁ Γαλλικὸς Κῶδιξ: «La condition casuelle est celle qui depend du hasard, et qui n'est nullement au pouvoir du créancier ni du débiteur.—La condition potestative est celle qui fait dépendre l'exécution de la convention d'un événement, qu'il est au pouvoir de l'une ou de l'autre de parties contractantes de faire arriver ou d'empêcher.—La condition mixte est celle qui dépend tout à la fois de la volonté d'un tiers.» 2) Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη διὰ νὰ ἧναι πλήρης, ἀνάγκη νὰ προστεθῇ καὶ ἕτερον μέρος, ἤτοι αἱρέσεις ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου τῶν συναλλαττομένων, π. χ. ἐὰν συνέλθωμεν εἰς γάμου κοινωνίαν.

Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν αἱρέσεων.

Γενικά.

§ 7

Ὡς εἴπομεν ἄλλοτε ἐξετάζοντες τὴν τῶν αἱρέσεων ἔννοιαν, τὸ ἐκ τῆς αἱρέσεως ἐξαρτώμενον δὲν εἶναι ἡ βούλησις, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῆς βουλήσεως, ἤτοι τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα. Ἡ βούλησις λοιπὸν ὑπάρχει καὶ πρὸ τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, ἐξ ἧς, καί τοι ὑπαρχούσης, δὲν παράγεται τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα ἕνεκα τοῦ εἰς αὐτὴν τεθέντος περιορισμοῦ, ἤτοι ἕνεκα τῆς προσθήκης τῆς αἱρέσεως. Διὸ πρὸς παραγωγὴν τοῦ νομικοῦ ἀποτελέσματος, ἀνάγκη νὰ ἐκλείψῃ ὁ περιορισμὸς ἐκεῖνος ἢ νὰ

1) L. un § 8. C. de cad. toll. 6. 51.
2) Ἄρθρ. 1169.... 1171.

κατασταθῇ διαρκής, ὅπως μὴ δυνηθῇ νὰ παράξῃ αὐτό ποτε. Ἐντεῦθεν ἐξάγονται ἀφ' ἑαυτῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκβάσεως (πληρώσεως ἢ ματαιώσεως) τῆς αἱρέσεως. Διὰ τῆς ἐκβάσεως τουτέστι τῆς αἱρέσεως ἐκλείπει ἢ καθίσταται διαρκὴς ὁ περιορισμὸς τῆς βουλήσεως, ἄρα ἢ παράγεται ἤδη τὸ δι' αὐτῆς σκοπούμενον ἀποτέλεσμα ἢ ἐκλείπει πᾶσα πρὸς παραγωγὴν αὐτοῦ ἐλπίς. Τὸ ἀπ' ἀρχῆς δυνατὸν κατέστη νῦν διὰ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως ἢ πραγματικὸν καὶ βέβαιον ἢ ἀδύνατον. Τὸ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως προκύψαν κώλυμα τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀποτελέσματος, διὰ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως ἢ ἐκλείπει ἢ διαιωνίζεται, καταστάσης ἤδη τῆς βουλήσεως ἢ ἀπεριορίστου ἢ διαρκῶς περιωρισμένης, ἤτοι καταστραφείσης.

Ὅθεν ἐὰν ἡ ἐκπλήρωσις τῆς αἱρέσεως ἦναι βεβαία, ἅμα τῇ δηλώσει τῆς βουλήσεως παράγεται ἀμέσως καὶ τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα· ὥστε ἐπὶ μὲν τῶν ἀναβλητικῶν αἱρέσεων τὸ ἀποτέλεσμα παράγεται ἀμέσως, ὡσεὶ ἐγένετο ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως ἄνευ αἱρέσεως, ἐπὶ δὲ τῶν διαλυτικῶν παράγεται ἐπίσης τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, τὸ διαλῦον τὸ παραχθὲν ἤδη, ἤτοι ἐν τῇ αὐτῇ στιγμῇ διαλύεται τὸ διὰ τῆς κυρίας δηλώσεως τῆς βουλήσεως παραχθὲν ἀποτέλεσμα, ὡς νὰ μὴ συνήφθη τὸ συμβόλαιον. Ἐὰν τοὐναντίον ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῆς αἱρέσεως εἶναι βεβαία, τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα δὲν παράγεται· ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ τῶν ἀναβλητικῶν αἱρέσεων ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως λογίζεται ὡς οὐδέποτε γενομένη, ὡς τοιαύτη δὲ λογίζεται ἐπὶ διαλυτικῆς αἱρέσεως ἡ παρεπομένη δήλωσις τῆς βουλήσεως, δι' ἧς σκοπεῖται ἡ διάλυσις τοῦ διὰ τῆς κυρίας δηλώσεως τῆς βουλήσεως παραχθέντος ἀποτελέσματος. Διὸ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐξακολουθεῖ ἰσχῦον ἄνευ οὐδενὸς φόβου διαλύσεως αὐτοῦ.

Τί ἰσχύει ὅμως ἐπὶ τῶν ἀληθῶν αἱρέσεων, ἤτοι ἐπὶ τῶν αἱρέσεων, ὧν ἡ ἐκπλήρωσις καθίσταται ἐξαρτητὴ ἐκ τῆς

ὑπάρξεως γεγονότος τινός, ἐξ ἀντικειμένου ἀβεβαίου καὶ μὴ ἐννομένου ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς ἀναγκαίου στοιχείου τῆς ἐννόμου πράξεως; Ἐνταῦθα ἀναφύεται πρῶτον τὸ ζήτημα: ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως ποία εἶναι ἡ νομικὴ κατάστασις; ἤτοι τί ἰσχύει ἐφ' ὅσον εἶναι ἀβέβαιον, ἐὰν τὸ ὡς αἵρεσις προστεθὲν γεγονὸς θέλει πραγματοποιηθῇ; δηλ. ἐπὶ μὲν καταφατικῶν αἱρέσεων ἐφ' ὅσον εἶναι ἀβέβαιον, ἐὰν τὸ γεγονὸς, οὗτινος ἡ ἐκπλήρωσις ἐτέθη ὡς αἵρεσις, θέλει ἐπέλθῃ, ἐπὶ δὲ τῶν ἀποθετικῶν, ἐὰν τὸ γεγονὸς, οὗτινος ἡ μὴ ἔξοδος ἐτέθη ὡς αἵρεσις, θέλει ἀπολειφθῇ: Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου θέλομεν πραγματευθῇ ἐν τῇ ἑπομένῃ παραγράφῳ. Δεύτερον ζήτημα ἀναφυόμενον ἐπὶ τῶν ἀληθῶν αἱρέσεων εἶναι, ματαιωθείσης τῆς αἱρέσεως ποία ἡ νομικὴ κατάστασις; δηλ. τί ἰσχύει ὁσάκις ἔγινε βέβαιον ὅτι τὸ ὡς αἵρεσις τεθὲν γεγονὸς δὲν θέλει πραγματοποιηθῇ, ἑπομένως ἐπὶ τῶν θετικῶν αἱρέσεων, ἐὰν ἔγινε βέβαιον ὅτι τὸ γεγονός, οὗτινος ἡ ἐκπλήρωσις ἐτέθη ὡς αἵρεσις, τοῦ συμβολαίου, δὲν θέλει ἐπέλθει, ἐπὶ ἀποθετικῶν, ἐὰν συμβῇ ἐκεῖνο, οὗτινος ἡ μὴ ἔξοδος ἐτέθη ὡς αἵρεσις; Τὸ ζήτημα τοῦτο οὐδόλως χρήζει εἰδικωτέρας ἀναπτύξεως, τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως οὐδὲν παραγαγούσης ἀποτέλεσμα. Τρίτον, ἐν περιπτώσει πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, ἤτοι ἐὰν τὸ ὡς αἵρεσις τεθὲν γεγονὸς πραγματοποιηθῇ δηλ. ἐπὶ θετικῶν αἱρέσεων, ἐὰν τὸ γεγονὸς οὗτινος ἡ ἔξοδος ἐτέθη ὡς αἵρεσις, πράγματι θέλει ἀπολειφθῇ, ἀναφύονται πάλιν βέβαιον, ὅτι τὸ γεγονὸς, οὗτινος ἡ μὴ ἔξοδος ἐτέθη ὡς αἵρεσις, πράγματι θέλει ἀπολειφθῇ, ἀναφύονται πάλιν ἰδιαίτερα ζητήματα· δηλ. 1) ἐπὶ ἀληθῶν αἱρέσεων γεννᾶται ἐν γένει τὸ ζήτημα: ἀπὸ ποίας ἐποχῆς χρονολογεῖται τὸ διὰ τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως παραχθὲν ἀποτέλεσμα τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως; Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις ἢ ἀφ' ἧς ἐγένετο ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως ἤ, καθὼς συνήθως λέγουσιν, ἔχει ἡ πληρωθεῖσα αἵρεσις ὀπισθενεργὸν δύναμιν; Περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήμα-

τος θέλομεν πραγματευθῇ κατωτέρω (§ 9)· 2) ἰδιαιτέρως δὲ ἐπὶ διαλυτικῶν αἱρέσεων ἀναφύεται τὸ ζήτημα, τίνι τρόπῳ αἴρονται πάλιν τὰ ὑπάρξαντα μέχρι πληρώσεως τῆς αἱρέσεως νομικὰ ἀποτελέσματα ; Περὶ τούτου ἐπίσης θέλομεν ποιήσει λόγον παρακατιόν.

Ἐν τέλει, ἐφ' ὅλων τῶν αἱρέσεων, ἀληθῶν καὶ μὴ ἀληθῶν, ἐρωτᾶται, πότε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι αἵρεσίς τις ἐπληρώθη ; Περὶ τούτου ὅρα κατωτέρω.

Κατάστασις ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως.

§ 8

Ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, τὸ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως σκοπούμενον ἀποτέλεσμα δὲν παράγεται εἰσέτι, ὡς ἐκ τῶν ἑπομένων χωρίων ἐξάγεται: «Cedere diem significat, incipere deberi pecuniam, venire diem significat, cum diem venisse, quo pecunia peti possit ubi pure quis stipulatus fuerit, et cessit, et venit dies; ubi in diem, cessit dies, sed nondum venit, ubi sub condicione, neque cessit, neque venit dies pendente adhuc condicione.» 1)

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ διακρίνει ὁ Οὐλπιανὸς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποκτήσεως τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος τῆς ἐποχῆς τῆς ἐνασκήσεως, τῆς δι' ἀγωγῆς ἐπιδιώξεως αὐτοῦ. Συνήθως συμπίπτουσιν αἱ ἐποχαὶ αὗται, ὡς ὅταν ἐπηρώτησέ τις καθαρῶς· ἀλλὰ δυνατὸν νὰ συμβῇ καὶ τὸ ἐναντίον, ὡς ὅταν ἐπηρώτησέ τις ἐπὶ προθεσμίᾳ, ὅτε ἡ μὲν ἀπόκτησις τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος λογίζεται γενομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καταρτίσεως τῆς ἐπερωτήσεως, ἡ δὲ ἐνάσκησις αὐτοῦ δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐλεύσεως τῆς προθεσμίας. Ἐὰν ὅμως ἐπηρώτησέ τις ὑπὸ αἵρεσιν, τότε οὔτε

---

1) *L. 213 D. de S. 50. 16. C.*

περὶ ἀποκτήσεως δικαιώματος οὔτε περὶ ἐνασκήσεως αὐτοῦ δύναται νὰ γίνῃ λόγος. Ἄρα ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα δὲν παρήχθη, οὔτε λογίζεται παραχθὲν εἰσέτι, ἀλλ' εἶναι μετέωρον, μόνον δὲ ἐλπὶς τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ ὑπολείπεται. Ὁμοίως «Si sub condicione debiti nomine obligata sit hypotheca, dicendum est, ante condicionem non recte agi, quam nihil interim debetur»[1]), καὶ «sub condicione stipulatio sit, cum in aliquem casum differtur obligatio»[2]). Ὥστε ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως δὲν παράγεται ἐνοχή· διὸ καὶ δὲν χωρεῖ ἀγωγή.

Συνεπείᾳ τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς, ὅτι ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως δὲν παράγεται εἰσέτι τὸ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα ἕπεται, ὅτι ἐὰν ὁ ἐπὶ αἱρέσει βεβαρυμένος πληρώσῃ, δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ καταβληθέντος διὰ τῆς περὶ ἀχρεωστήτου ἀγωγῆς,[3]) καθὼς, ἐὰν παραδώσῃ τις ξένον πρᾶγμα ὑπὸ αἵρεσιν, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως ὁ λήπτης δὲν δύναται νὰ χρησιδεσπόσῃ αὐτό.[4]) Ὁμοίως ἐπὶ τῆς ἐπὶ διαλυτικῇ αἱρέσει μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος ὁ μεταβιβάσας δὲν δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὸ πρᾶγμα, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, τοῦθ' ὅπερ δὲν σημαίνει, ὅτι τὸ δικαίωμά του εἶναι εἰσέτι ἀβέβαιον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πράγματος ἔχει, ἄλλως δὲ καὶ ὁ κτησάμενος αὐτὸ, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ κύριος, ἑπομένως οὔτε δύναται νὰ διεκδικήσῃ τὸ πρᾶγμα, ἐνῷ αἱ πηγαὶ ἡμῶν ὁρίζουσι τὸ ἐναντίον: «Marcellus libro V. Digestorum scribit, pure venditio et in diem addicto fundo, si melior condicio allata sit, rem pignore esse

---

1) L. 5 § 2 D. quando dies legat. 36. 2.
2) § 4, J. de V. O. 3. 15.
3) L. 17. 18. 44—56 D. de condict. indeb. 12. 6.
4) L. 8 D. de peric. et com. 18, 6, l. 2 § 2 pro emt. 41. 4, l. 1 § 2 pro dote 41. 9.

desinere, si emtor eum fundum pignori dedisset. Ex quo colligitur quod emtor medio tempore dominus esset: alioquim nec pignus teneret.[1])»

«Si cui in diem addictus sit fundus, antequam adjectio sit facta, *uti in rem actione potest:* postea, non poterit.[2])» «Si vero sic (quis donavit), ut jam nunc haberet; redderet, si convaluisset, vel de proelio, vel peregre rediiset: potest defendi, in rem competere donatori, si quid horum condigisset: interim autem *ei, cui* donatum est.»[3]) Ἐκ τῶν χωρίων τούτων ἀριδήλως ἐξάγεται, ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ πράγματος δικαιώματα τῶν συναλλαξαμένων δὲν εἶναι, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, μετέωρα, ἀλλ' ὡρισμένα καὶ βέβαια, τοῦ μὲν λήπτου ἔχοντος τὴν κυριότητα ἐπ' αὐτοῦ, τοῦ δὲ παραδίδοντος οὐδὲν ἔχοντος δικαίωμα, ἄλλως δὲ τὸ πρῶτον χωρίον δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι «rem pignori esse desinere...medio tempore *dominus* esset» οὔτε τὸ δεύτερον ὅτι «uti in rem actionem potest» οὔτε τὸ τρίτον ὅτι «in rem competere... καὶ interim ei, cui donatum est.»

Οὐχ ἧττον, καί τοι ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, δὲν παράγει τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, οὐδόλως ἕπεται, ὅτι αὕτη εἶναι ἄκυρος, οὐδεμίαν ἔχουσα νομικὴν σημασίαν. Ἡ μὴ παραγωγὴ τοῦ ἀποτελέσματος συμβαίνει οὐχὶ διότι ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως κηρύσσεται ὑπὸ τοῦ δικαίου ὡς μὴ ὑπάρχουσα, ἀλλὰ διότι αὐτὴ ἡ βούλησις θέλει νὰ μὴ παραχθῇ τὸ ἀποτέλεσμα, ἂν δὲν ὑπάρξῃ κατάστασίς τις. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐξάγεται καὶ ἐκ τούτου. Διὰ τῆς συντάξεως νέας ἐγκύρου διαθήκης καταργεῖται ἡ προϋπάρχουσα, ἐν ᾧ διὰ τῆς συντάξεως ἀκύρου, δὲν καταργεῖται. Ἐὰν ὅμως ἐν τῇ νέᾳ διαθήκῃ ἐγκατέστη τις ὑπὸ αἵρεσιν κληρονόμος, ἡ προϋπάρχουσα διαθήκη καταργεῖ-

---

1) L. 4 § 3 D. de in diem. add. 18. 2, B. XIX. II. μ'.
2) L. 41 pr. D. de R. V. 6. 1, B. XVI. I.
3) L. 29 D. de mort. c. d. 39. 6, B. XLVII. III. κθ'.

ται, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι ἡ ὑπὸ αἵρεσιν διαθήκη εἶναι ἔγκυρος.[1] Ὁμοίως ἐπὶ τῆς ἐπὶ αἱρέσει ἀνανεώσεως χρέους, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, δὲν ἀποσβέννυται τὸ χρέος, οὐχ ἧττον, καί τοι τούτου οὕτως ἔχοντος, ὁ δανειστὴς δὲν δύναται πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως ν' ἀπαιτήσῃ αὐτό,[2] ἄρα ἡ ὑπὸ αἵρεσιν ἀνανέωσις εἶναι ἔγκυρος.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως, ἠρτημένη τῆς αἱρέσεως, δὲν εἶναι ἄκυρος, ἔχει καὶ θετικῶς νομικὴν σημασίαν· διότι καί τοι δὲν παρήγαγεν αὕτη εἰσέτι τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ὑπάρχει ἐλπὶς πρὸς παραγωγὴν αὐτοῦ, ἡ δὲ ἐλπὶς αὕτη ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τοῦ κεκτημένου δικαιώματος τοῦ εἰς ὃν ἐγένετο ἡ ὑπόσχεσις. Τούτου δ' ἕνεκεν καὶ αἱ πηγαὶ ἡμῶν λέγουσιν ὅτι «ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτῶν καὶ ἠρτημένης αὐτῆς (τῆς αἱρέσεως) δανειστής ἐστι[3]) καὶ αἱρετικοὶ δανεισταὶ λέγονται καὶ οὗτοι, οἷς οὕτω ἁρμόζει ἀγωγή, μέλλει δὲ ἁρμόσειν, ἤτοι οἱ ἐλπίδα ἔχοντες, ἵνα ἁρμόσῃ».[4]) Ἐκ τοῦ δικαιώματος δὲ τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν δανειστοῦ, τοῦ συνισταμένου εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ὑποσχεθὲν ἐν περιπτώσει πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, νὰ γίνῃ ἐν ὡρισμένῃ περιπτώσει πράγματι καὶ ἄνευ αἱρέσεως δικαιοῦχος, ἕπονται αἱ ἑξῆς συνέπειαι.

1) Ὁ ἐπὶ αἱρέσει ὑποσχεθεὶς δὲν δύναται νὰ διαρρήξῃ αὐθαιρέτως τὸ συμβόλαιον, ἀλλ' ὀφείλει νὰ περιμείνῃ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως, ὁπότε θέλει ἀποφασισθῆ τὸ ζήτημα περὶ τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ.

2) Ὁμοίως ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ὑπόχρεως ὑποχρεοῦται νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ πράξεις, δι' ὧν καθίσταται ἀδύνατος, καθόλου ἢ ἐν μέρει, ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος ἐξ-

---

4) L. 16 D. de iniusto 28. 3.

2) L. 36 D. de R. C. 12. 1, l. 80. 83 D. de J. D. 23, 3, l. 60 § 1. D. de cond. indeb. 12. 6. Ὅρα ἐπίσης καὶ ἑτέρας ἐφαρμογὰς ἐν l. 11. pr. D. de test. tut. 26. 2 καὶ l. 40 D. ad. leg. Aq. 9. 2.

3) L. 42 D. de obl. et action. 44. 7. B. LII. I. μά.

4) L. 54 D. de V. S. 50. 16, B. II. II. νά.

ξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἀλλ' ὀφείλει νὰ περιμείνῃ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως. Οὕτω π. χ. ἐὰν ὑπεσχέθη τὴν παράδοσιν δούλου ἢ ἄλλου τινὸς πράγματος, δὲν πρέπει νὰ φονεύσῃ τὸν δοῦλον ἢ νὰ καταστρέψῃ τὸ πρᾶγμα, ἰσχυριζόμενος κατόπιν, μετὰ τὴν πλήρωσιν τῆς αἱρέσεως, ὅτι δὲν εἶναι ὑπόχρεως, ἀδυνάτου οὔσης τῆς παροχῆς. Ὑποχρεοῦται λοιπὸν ἐνοχικῶς νὰ μὴ καταστήσῃ διὰ τῆς βουλήσεώς του ἀδύνατον τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος, καθ' ἣν περίπτωσιν ἤθελεν ἐπέλθει ἡ αἵρεσις. Οὐχ ἧττον εἶναι ἐπίσης δυνατὸν νὰ ἐνέχηται διὰ τὸ μὴ δυνατὸν τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἀποτελέσματος καὶ ἕνεκα τῆς ἀμελείας του, π. χ. ἐὰν τὸ ὑποσχεθὲν πρᾶγμα ἐξ ἀμελείας κατεστράφη ἢ ἐβλάβη ἢ ἐὰν ὁ δοῦλος ἔφυγε. Πότε ὅμως ἐνέχεται ἕνεκα τῆς ἀμελείας του καὶ πότε μή, καθὼς καὶ εἰς ποῖον βαθμόν, τοῦτο ἐξήρτηται ἐκ τῆς προκειμένης νομικῆς σχέσεως, δηλ. ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτης ἐνέχεται ἕνεκα τῆς ἀμελείας του, ὡς ἤθελεν ἐνέχεσθαι καθ' ἣν περίπτωσιν τὸ συμβόλαιον ἦτο ἄνευ αἱρέσεως.

3) Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κωλύσῃ διὰ τρόπου ἀντιβαίνοντος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ συμβολαίου τὴν πλήρωσιν τῆς αἱρέσεως, ἄλλως ἡ αἵρεσις θεωρεῖται πληρωθεῖσα. 1)

4) Τὸ ὑπὸ αἵρεσιν ἐνοχικὸν δικαίωμα, καθὼς κατὰ κανόνα πᾶν δικαίωμα περιουσίας (ἐκτὸς τῶν ἐντελῶς προσωπικῶν jura personalissima) : α') δύναται νὰ ἐκποιηθῇ.

---

1) L. 161 D. de R. J. 50. 17 «In jure civili receptum est, quoties per eum, cuius interest condicionem non impleri, fiat quominus impleatur, perinde haberi ac si impleta condicio fuisset». Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Οὐλπιανοῦ ἐπαναλαμβάνει ἀκριβέστερον ἕτερον ἐξ ἀρχαιοτέρου νομικοῦ, τοῦ Ἰουλιανοῦ, πηγάζον χωρίον, δηλ. l. 24 D. de cond. 35, 1, ᾧ προσθετέον, συμφώνως μὲ τὴν καλουμένην Vulgata, πρὸ τοῦ impleri, τὸ ἀρνητικὸν μόριον non, ἂν καὶ ἐν τῇ Florentina καὶ ἐν ἄλλοις χειρογράφοις, μεθ' ὧν συμφωνοῦσι καὶ τὰ Βασιλικὰ (Β. XLIV. XIX. κγ', καὶ II). III. ρξα', δὲν ὑπάρχει non.

ἤτοι νὰ ἐκχωρηθῇ εἴς τινα·[1]) β′ ὁμοίως τὸ δικαίωμα τῆς ἐλπίδος μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν δανειστοῦ, ὡς μεταβιβάζεται καὶ ἡ ὑποχρέωσις εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτου.[2]) Ἀφ' ἑτέρου ὅμως παρατηρητέον, ὅτι ἐπὶ τελευταίων διατάξεων τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἐλπίδος, τὸ παραγόμενον διὰ τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως, δὲν μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιούχου. Ὁ δὲ λόγος τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι ὅτι, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν ἐν ζωῇ δηλώσεων τῆς βουλήσεως τὸ πρόσωπον τοῦ δικαιούχου εἶναι ἀδιάφορον, ἐπὶ τῶν αἰτίᾳ θανάτου γενομένων ὁ διαθέτης ἀποβλέπει εἰς τὸ πρόσωπον μᾶλλον τοῦ ἐπὶ αἱρέσει τιμωμένου, θέλει λοιπὸν ὅπως ὡρισμένον πρόσωπον γίνῃ κληρονόμος ἢ κληροδόχος· τούτου δ' ἕνεκεν ἡ αἵρεσις δέον νὰ πληρωθῇ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιούχου, ὅπως ἐπαχθῇ αὐτῷ τὸ ὑπὸ αἵρεσιν παραχωρηθὲν δικαίωμα.[3]) Τοῦτο θέλων νὰ ἐκφράσῃ καὶ ὁ νόμος **42. D. de U. V. 44. 7.** περὶ τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν κληροδόχου, λέγει ὅτι «pendente condicione non est creditor»· διότι καὶ ὁ ὑπὸ αἵρεσιν τιμηθεὶς ἀποκτᾷ δικαίωμα ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς αἱρέσεως· ἕνεκα τούτου ἐφαρμόζονται καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὰ ὑπ' ἀριθ. 1—5 ῥηθέντα.

1) L. 17 D. de her. vend. 18. 4, «Nomina eorum, qui sub. condicione vel in diem debent, et emere et vendere solemus: ea enim res est, quae emi et venire potest», B. XIX. IV. 16, l. 19. D. cod. B. αὐτόθι ιν′.

2) § 4. J. de U. O. 3. 15. «Ex condicionali stipulatione tantum spes est debitum iri: eamque ipsam spem in heredem transmittimus, si prius quam condicio extet, mors nobis condigerit», § 25, J. de inut. stipul. 3. 19, l. 57 D. de V. O. 45. 1, XLII. II. νδ′, l. 8 pr. D. de per. et. comm. 18. 6, B. XIX. IV. 6′, l. 2 § 5 D. de don. 39. 5, B. XLV. l. 6′, τὸ τελευταῖον ὅμως χωρίον ἀντιφάσκει πρὸς τὸ χωρίον 9 § 1 de jure dot. 23. 3, ἀλλὰ περὶ τούτου ὅρα Savigny IV. 154, σημ. r.

3) L. un. § 7. 13 C. de coduc. toll. 6. 51, l. 59 pr. D. de cond. et. dem. 35. 1.

5) Ὡς εἴπομεν πολλάκις, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, δὲν παράγεται τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐγερθῇ ἀγωγὴ ἐπὶ παροχῇ τοῦ ἐπὶ αἱρέσει ὀφειλομένου.[1]) Οὐχ ἧττον δύνανται νὰ ἐγερθῶσιν ἄλλαι ἀγωγαὶ ἕνεκα τοῦ ἐπὶ αἱρέσει ὀφειλομένου. Κυρίως δύναται :

α') Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιοῦχος νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν ἐπὶ παροχῇ ἀσφαλείας, ὁσάκις ἡ μέλλουσα πραγματοποίησις τοῦ προσδοκωμένου δικαιώματος κινδυνεύει ὑπὸ τοῦ ἐπὶ αἱρέσει ὀφειλέτου.[2]) Ὁμοίως ὁ ἐπὶ αἱρέσει κληροδόχος δύναται νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ κληρονόμου ἀσφάλειαν.[3]) Ὁμοίως δύναται

β') Ὁ ὑπὸ αἵρεσιν δικαιοῦχος, ἐὰν ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἐπὶ αἱρέσει ὀφειλέτου ἐπέλθῃ συρροὴ δανειστῶν, νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν ἕνεκα τῆς ἐπὶ αἱρέσει ἐνοχῆς καὶ τοῦ χάριν αὐτῆς παραχωρηθέντος ὑποθηκικοῦ δικαιώματος.[4]) Ἐννοεῖται ὅμως, ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ὑπὸ αἵρεσιν δανειστὴς οὐδὲν εἰσέτι λαμβάνει, ἀλλὰ κατατάσσεται μόνον ἐπὶ αἱρέσει μεταξὺ τῶν ἄλλων δανειστῶν, οἵτινες ὀφείλουσι διανέμοντες τὴν περιουσίαν νὰ παράσχωσιν αὐτῷ ἀσφάλειαν.

6) Ἐὰν ὁ ἐπὶ αἱρέσει ὀφειλέτης πράγματός τινος, ἠρτημένης εἰσέτι τῆς αἱρέσεως, παρέδωκεν αὐτό, ποία εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραδόσεως ταύτης ; Ἐὰν π. χ. ὁ Α. ἐπώλησεν εἰς τὸν Β. τὸν ἵππον του ἐπὶ τῇ αἱρέσει, ἐὰν ἔλθῃ τὸ πλοῖον ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ πρὶν τῆς ἐλεύσεως τοῦ πλοίου παρέδωκεν αὐτόν, μεταβιβάζεται διὰ τῆς παραδόσεως εἰς τὸν Β. ἡ κυριότης τοῦ ἵππου, καὶ ταύτης μὴ μεταβιβαζομένης, ὁ λήπτης γίνεται νομικὸς ἢ φυσικὸς μόνον νομεύς ; Ἐν γένει τὰ ζητήματα ταῦτα λύονται συμφώνως

---

1) *L. 13 § 5 D. de pign. 20. 1, B. XXV. II. ιγ', l. 113 D. de V. S. 50. 16, B. II. II. οε'.*

2) *L. 6 pr. D. quib. ex caus. in poss. 42. 2, l. 4 pr. D. de sep. 46. 6.*

3) *L. 14 pr. συνδ. μετὰ l. or. § 1—3 D. ut. leg. 36. 3.*

4) *L. 4 pr. arg. D. de sep. 42. 6.*

μὲ τὴν πρόθεσιν τοῦ παραδόντος τὸν ἵππον. Ἐν ἀμφιβολίᾳ ὅμως δέον νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ παραδοὺς ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, δὲν ἤθελε νὰ μεταβιβάσῃ τὴν κυριότητα, τούτου ἕνεκα καὶ ὁ λήπτης δὲν ἀποκτᾷ τὴν κυριότητα, ἀλλὰ τὴν νομικὴν νομήν. Οὐχ ἧτον ἐπὶ προικὸς αἱ πηγαὶ ἡμῶν ἐξαιρετικῶς παραδέχονται, ὅτι ἐν ἀμφιβολίᾳ ὁ παραδοὺς τὴν προῖκα ἐσκόπει νὰ μεταβιβάσῃ προκαταρκτικῶς τὴν κυριότητα. «Εἰ μηδὲν φανερῶς λεχθῇ, παραχρῆμα γίνονται τοῦ μνηστῆρος· καὶ μὴ γενομένου τοῦ γάμου ἀποδίδονται». [1]) Τινὲς [2]) ὅμως ἀρνοῦνται ὅτι ὁ λήπτης γίνεται νομικὸς νομεὺς τοῦ πράγματος, ἐσφαλμένως ὅμως, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ νόμου τοῦ λέγοντος ῥητῶς ὅτι: «Si quis possessionem fundi ita traditerit, ut ita demum cedere ea dicat, vi ipsius fundus esset: non videtur possessio tradita, si fundus alienus sit. Hoc amplius existimandum, possessiones sub condicione tradi posse, sicut res sub condicione traduntur, neqne aliter accipientis fiunt, quam condicio extiterit.» [3] — Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ λήπτης τοῦ πράγματος γίνεται νομικὸς αὐτοῦ νομεύς, δὲν γίνεται καὶ νομεὺς πρὸς χρησιδεσποτείαν· διότι διὰ τῆς αἱρέσεως ἤρτηται ὁ τίτλος τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος. «Πρὸ ἐκβάσεως τῆς ἐπὶ τῇ πράσει αἱρέσεως οὐ τρέχει διὰ τῆς χρονείας νομῆς δεσποτεία, ὥσπερ οὐδὲ τῷ ὑπονοοῦντι ἀγοράσαι». [4]) — Ἐὰν ὁ παραδοὺς τὸ πρᾶγμα ἐπεφύλαξεν

---

1) L. 8 D. de jur. dot. 23. 3, B. XXIX. I. δ', l. 1 § 2 L. pro dot. 41. 9, B. L. IX ά.

2) π.χ. Sell über bedingte Tradition σ. 36 καὶ ἑπόμ.

3) L. 38 1 D. de posses. 41. 2, B. L. II. λή. Jhering Krit. Jharb. f. d. Rechts Jharg. XI. σ. 882 καὶ ἑπόμενα καὶ 294 καὶ ἑπόμενα. Wächter σ. 700, σημ. 14. Ἴδε καὶ τὰ χωρία ἐν σημ. 4, ἅτινα τὸ μὴ δυνατὸν τῆς χρησικτησίας στηρίζουσιν ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως τοῦ τίτλου μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως τῆς νομῆς.

4) L. 4 pr. D. de in diem. addict. 18. 2, B. XVI. II. γ'. l. 8 pr. verb. quod. si pendente κλπ. D. de peric. r. v. 18. 6, B. XXX. VI. 6', l. 2 § 2 D. pro emt. 41. 4, B. L. IV. ά.

εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐξουσίαν ν' ἀναζητήσῃ τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, τότε ὑπάρχει παράκλησις, διὰ τοῦτο δύναται νὰ τὸ ἀναζητήσῃ κατὰ πᾶσαν στιγμήν. Ἐὰν ὅμως οὐδὲν εἶπε περὶ τούτου, ἀλλὰ παρέδωκε μόνον τὸ πρᾶγμα μέχρις οὗ λυθῇ τὸ ζήτημα τῆς αἱρέσεως, τότε ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως δὲν δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, ἀποκρουόμενος διὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ δόλου· ἅμα ὅμως ματαιωθῇ ἡ αἵρεσις, βεβαίως δύναται. 1)

Ἐὰν ὅμως ὁ ἐπὶ αἱρέσει ὀφειλέτης πράγματός τινος, νομίζων ὅτι ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις, παραδώσῃ αὐτὸ ἐπὶ τῇ προθέσει τοῦ νὰ μεταβιβάσῃ τὴν κυριότητα εἰς τὸν λήπτην, τότε βεβαίως ἡ κυριότης μεταβιβάζεται εἰς αὐτόν, ὁ παραδοὺς ὅμως, ὡς εἴπομεν ἄλλοτε, ἔχει τὴν περὶ ἀχρεωστήτου ἀπαίτησιν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ δοθέντος. 2) 3)

Ἔχει ἡ πληρωθεῖσα αἵρεσις ὀπισθενεργὸν δύναμιν;

§ 9

Πληρωθείσης τῆς αἱρέσεως ἐκλείπει ὁ περιορισμὸς τῆς βουλήσεως, οὗ ἕνεκεν παράγεται καὶ τὸ δι' αὐτῆς σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα, ὅπερ πρὶν ἀβέβαιον καὶ μετέωρον ἦν. Οὐχ ἧττον ἐνταῦθα ἀναφύεται τὸ ζήτημα, τί συμβαίνει ὡς πρὸς τὸ παρελθόν; Παράγεται μὲν τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, τί ἰσχύει ὅμως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως μέχρι τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέ-

1) L. 7 § 3 i. f. D. de jur. dot. 23. 3, l. 20 D. de perc. 43. 26.

2) L. 16 pr. D. de cond. indeb. 12. 6, B. XXIV. VI. ιή, l. 18, 48, 56 D. eod. B. ιή, ϛ', ή, νί.

3) Περὶ τῶν νομικῶν ἀποτελεσμάτων, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, πρβλ. Wächter II. σ. 496—701, Windscheid die Wirkung der erfüllten Bedingung, σ. 16—22, Schöneman Zeitschrf. Ci v. u. N. F. XIX. σ. 13 καὶ ἑπ., ἰδίως δὲ Vendt die Lehre von bedingten Rechtsgeschäft.

σεως ; Ποία εἶναι ἡ νομικὴ κατάστασις κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ; Ἀπὸ πότε π. χ. χρονολογεῖται ἡ κτῆσις τῆς κυριότητος τοῦ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἱρέσει παραδοθέντος πράγματος, ἡ κτῆσις τοῦ ἐνοχικοῦ δικαιώματος κτλ. ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως ἢ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως ; Δῆλον ὅτι ἅμα ὑπάρχει νομική τις κατάστασις, ἡ κατάστασις αὕτη δὲν δύναται νὰ μεταβληθῇ δι' οὐδεμιᾶς δυνάμεως. Οὕτω π. χ. δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, διὰ τὸν ὑπὸ αἵρεσιν παραδόντα πρᾶγμά τι, τὸν διαμένοντα κύριον μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσωες, ὅτι οὗτος δὲν ἦτο κύριος ἢ ὅτι ἦτό τις δανειστὴς, ἢ ὀφειλέτης ἐν ᾧ ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως δὲν ἦτο. Ἀλλὰ καί τοι τούτου μὴ δυνατοῦ ὄντος, ἐπιτρέπεται νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως ὑπάρχουσαν νομικὴν κατάστασιν ὡς μὴ ὑπάρχουσαν ; Τούτου δὲ συγγνωστέου ὄντος, λέγομεν ὅτι ἡ πληρωθεῖσα αἵρεσις ἔχει ὀπισθενεργὸν δύναμιν ;

Πρὸς λύσιν τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος ἐξεταστέον ἀκριβέστερον τὴν ἔννοιαν τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, καὶ τὴν βούλησιν τοῦ θέσαντος τὴν αἵρεσιν, ἤτοι ἐὰν οὗτος ἤθελε τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν ἢ ὄχι. Ἡ ἔννοια τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως δύναται νὰ ἐννοηθῇ τριχῶς.

Πρῶτον, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἡ παραγωγὴ τοῦ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως σκοπουμένου ἐννόμου ἀποτελέσματος λογίζεται γενομένη οὐχὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως αὐτῆς, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ὡσανεὶ αὕτη ἐγένετο ἄνευ αἱρέσεως· π. χ. πληρωθείσης τῆς αἱρέσεως ἡ κυριότης τοῦ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἱρέσει λαβόντος πρᾶγμά τι δὲν παράγεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, ἀλλὰ λογίζεται ὡς τὸ πρῶτον παραχθεῖσα καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγένετο ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως. Δεύτερον, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἡ παραγωγὴ τοῦ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως σκοπουμένου ἀποτελέσματος

δὲν πρέπει νὰ λογισθῇ, ὡς ἀνωτέρω, γενομένη κατὰ πρῶτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ ἅμα τῇ πληρώσει τῆς αἱρέσεως, γενομένης δὲ αὐτῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὸ παραχθὲν τοῦτο ἀποτέλεσμα λογίζεται ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως. Κατὰ τὴν ἔννοιαν λοιπὸν ταύτην τὸ ν ῦ ν π α ρ α χ θ ὲ ν ἅμα τῇ πληρώσει τῆς αἱρέσεως ἀποτέλεσμα λογίζεται ὡς ἐξ ὑπαρχῆς παραχθέν, ἐν ᾧ κατὰ τὴν πρώτην ἔννοιαν ἡ π α ρ α γ ω γ ὴ αὐτοῦ λογίζεται ὡς γενομένη ἔκτοτε, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως π. χ. ἡ κυριότης τοῦ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἱρέσει λαβόντος πρᾶγμά τι γεννᾶται τὸ πρῶτον ἅμα τῇ πληρώσει τῆς αἱρέσεως, εἶτα δὲ λογίζεται ὡς ἔκτοτε παραχθεῖσα. — Τρίτον, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἀνακαλύπτομεν τὴν ἐξ ὑπαρχῆς πραγματικὴν παραγωγὴν τοῦ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως σκοπουμένου ἀποτελέσματος. Ἡ παραγωγὴ λοιπόν, κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην, δὲν γίνεται, ὡς ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐννοίᾳ, ἅμα τῇ πληρώσει τῆς αἱρέσεως, οὔτε πρέπει νὰ λογισθῇ, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ ἐννοίᾳ, ὡς γενομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ἐν ᾧ πράγματι δὲν ἐγένετο, εἰμὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καί τοι τούτου ἀδήλου ἡμῖν ὄντος ἐν ὅσῳ ἤρτητο ἡ αἵρεσις· π. χ. ὁ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἱρέσει λαβὼν πρᾶγμά τι δὲν γίνεται κατὰ πρῶτον κύριος ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς αἱρέσεως οὔτε λογίζεται μόνον κύριος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος, ἐν ᾧ ἀληθῶς δὲν ἦτο, διότι πράγματι ἦτο ἤδη κύριος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐν ὅσῳ δὲ ἤρτηται ἡ αἵρεσις, ὑπάρχει ἀβεβαιότης, ἀμφιβολία, ἂν παρήχθη τὸ νομικὸν ἀποτέλεσμα ἢ ὄχι· ἐξιούσης ὅμως ταύτης, δῆλον γίνεται ὅτι ἐξ ἀρχῆς παρήχθη. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἔξοδος τῆς αἱρέσεως οὐδεμίαν ἄλλην νομικὴν σημασίαν ἔχει εἰμὴ ἀποδεικτικὴν μόνον, δηλ. διὰ τῆς πληρώσεως αὐτῆς διαγινώσκομεν ὅτι τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, καί τοι ὑπάρχον, ἦτο εἰς ἡμᾶς κεκαλυμμένον, παρή-

χθη ἤδη.—Ποία ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐννοιῶν τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως εἶναι ἡ ὀρθοτέρα, καὶ ποίαν παρεδέχθη τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ; Περὶ τούτου θέλομεν πραγματευθῇ παρακατιόντες, ἀφοῦ προηγουμένως πραγματευθῶμεν τὸ ζήτημα, ἂν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παραδέχεται τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως.

Ἐξετάσαντες τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐννοίας τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῶν αἱρέσεων θέλομεν ἤδη ἐρευνήσει τὸ ἕτερον ζήτημα, ποία εἶναι ἡ βούλησις τοῦ θέσαντος τὴν αἵρεσιν ; Θέλει νὰ ὀπισθενεργῇ ἡ πληρωθεῖσα αἵρεσις ἢ ὄχι ; Καὶ ἀποδεικνυομένου ὅτι θέλει νὰ ὀπισθενεργῇ, ἀναφύεται πάλιν τὸ ζήτημα , εἰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιτρέπεται ; Ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃ ἡ βούλησις αὕτη τοιαύτην δύναμιν ; Ἐπειδὴ, ὡς εἴπομεν, ἡ νομικὴ κατάστασις, ἡ ὑπάρχουσα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως δὲν δύναται πράγματι νὰ μεταβληθῇ, ἀλλὰ νὰ θεωρηθῇ μόνον ὡς ἄλλη, δύναται ὁ ἰδιώτης διὰ τῆς βουλήσεώς του νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν ἐκείνην, ἀφ' οὗ αὕτη ἔλαβε τὴν νομικήν, οὕτως εἰπεῖν, σφραγίδα ὑπὸ τοῦ δικαίου ; Ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἰδιώτην νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ παραχθὲν νῦν ἀποτέλεσμα θέλω νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχθὲν καθ' ἣν ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχε ;

Πρὶν ὅμως ἀποφανθῶμεν περὶ τῶν δύο τούτων ζητημάτων, ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν πρὸς τούτοις, ὅτι, ἐὰν ὁ προσθέσας τὴν αἵρεσιν δὲν ἤθελε τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν αὐτῆς, ἀλλ' ἤθελε νὰ ἰσχύῃ τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα διὰ τὸ μέλλον μόνον, τότε οὐδὲν ζήτημα ἀναφύεται, διότι συμφώνως πρὸς τὴν βούλησίν του ταύτην τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα ἰσχύει διὰ τὸ μέλλον μόνον, οὐχὶ καὶ διὰ τὸ παρελθόν· τούτου ὅμως μὴ δυναμένου νὰ ἀποδειχθῇ ἀκριβῶς, ἐν ἀμφιβολίᾳ τί πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν; Ὅτι ἤθελε τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως ἢ ὄχι ; Ἡ ἐρώτησις αὕτη μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὸ πρῶτον ζήτημα, ἤ-

τοι ἐν ἀμφιβολίᾳ ποία εἶναι ἡ βούλησις τοῦ προσθέσαντος τὴν αἵρεσιν ; Τὸ φυσικώτερον ἤθελεν εἶσθαι νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι δὲν ἤθελε τὴν ὀπισθενέργειαν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, ὅτι ἤθελε, ὅπως τὸ σκοπούμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα χρονολογῆται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, καθότι τότε ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως ἐγένετο ἄνευ αἱρέσεως καὶ τὸ δικαίωμα ἐπραγματοποιήθη. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ δηλῶν τὴν βούλησίν του ὑπὸ αἵρεσιν δηλοῖ μὲν ὅτι θέλω: νὰ ἐπέλθῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἐὰν ὑπάρξῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονὸς, συνάμα ὅμως δηλοῖ ὅτι: θέλω νὰ ἐπέλθῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀποτέλεσμα τότε, ὅταν ὑπάρξῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονός. Ὁμοίως ὁ δηλῶν ὅτι: θέλω νὰ ἐπέλθῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀποτέλεσμα, θέλω ὅμως νὰ ἀνατραπῇ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, ἐὰν ὑπάρξῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονός, δηλοῖ συνάμα, ὅτι: θέλω νὰ ἀνατραπῇ τότε, ὅταν ὑπάρξῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονός. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ λοιπὸν ταύτῃ ἑκάστη αἵρεσις περιέχει ἐν ἑαυτῇ καὶ προθεσμίαν, διὰ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα χρονολογεῖται ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐξῆλθεν ἡ προθεσμία, ἂν καὶ τὸ παράγον αὐτὴν γεγονὸς, δηλ. ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως εἶναι παρελθόν· ἐν τῷ «ἐὰν» περιέχεται καὶ τὸ «ὅταν».

Οὐχ ἧττον εἶναι δυνατὴ ἐπίσης καὶ ἄλλη ἔννοια: Ἤτοι ἐπὶ τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως εἶναι πράγματι ἔγκυρος καὶ ὑποχρεωτική,ἐνυπάρχει ὅμως ἐν αὐτῇ περιορισμός τις, ἐλάττωμά τι, ἡ αἵρεσις· πληρωθείσης δὲ ταύτης, αἴρεται ὁ περιορισμὸς, τὸ ἐλάττωμα· ἕνεκα τούτου ἀσφαλίζεται καὶ ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆς, ὑφισταμένης ἤδη ἄνευ περιορισμοῦ, δηλ. ἄνευ αἱρέσεως· τούτου ὅμως ἕνεκεν δὲν μεταβάλλει τὴν χρονολογίαν αὐτῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ θεωρηθῇ αὐτη ὡς εἰ ἐγένετο ἐξ ὑπαρχῆς ἄνευ αἱρέσεως. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ δηλῶν ὅτι: θέλω νὰ ἐπέλθῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἐὰν ὑπάρξῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονὸς, δηλοῖ : ἐὰν ὑπάρξῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονὸς, θέλω νὰ ἐπέλθῃ τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα ἀπὸ τοῦδε· διὰ

τοῦτο ἅμα ὑπάρξῃ τὸ γεγονὸς, τὸ ἀποτέλεσμα τὸ παραχθὲν νῦν λογίζεται ὡς παραχθὲν ἔκτοτε, ὡς εἰ ἔλεγε μόνον: θέλω νὰ ἐπέλθῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀποτέλεσμα. Ὁμοίως ὁ δηλῶν, ὅτι: θέλω νὰ ἐπέλθῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, θέλω ὅμως τὸ παραχθὲν τοῦτο ἀποτέλεσμα ν' ἀνατραπῇ, ἐὰν ὑπάρξῃ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γεγονὸς, δηλοῖ ὅτι, ἐὰν ὑπάρξῃ τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο, θέλω ν' ἀνατραπῇ τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τοῦδε· διὰ τοῦτο, ἅμα ὑπάρξῃ τὸ γεγονὸς, τὸ ἀνατραπὲν νῦν ἀποτέλεσμα λογίζεται ὡς ἔκτοτε ἀνατραπὲν, ὡσεὶ ἔλεγε μόνον: θέλω ν' ἀνατραπῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἀποτέλεσμα, δηλ. θέλω νὰ θεωρηθῇ ὡς οὐδέποτε ὑπάρξαν.

Ἐπειδὴ ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι εἶναι δυναταὶ, διὰ τοῦτο ἐρωτᾶται, τί πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ἐν ἀμφιβολίᾳ; Κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παραδέχεται ὅτι ἐν ἀμφιβολίᾳ ὁ θέσας τὴν αἵρεσιν ἤθελε τὴν δευτέραν ἔννοιαν, ἤτοι τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, ὡς τοῦτο καὶ ἐκ τῶν κάτωθι παρατεθέντων χωρίων ἐξάγεται. Τούτου δὲ τεθέντος ἐρωτᾶται, πάλιν, ποίαν ἔννοιαν ἐκ τῶν παρατεθεισῶν ἀνωτέρω παραδέχεται ὡς τὴν ὀρθοτέραν; Περὶ τοῦ δευτέρου τούτου ζητήματος λέγομεν, ὅτι τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παραδέχεται τὴν δευτέραν ἔννοιαν τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, ἤτοι ὅτι, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος δὲν λογίζεται ὡς γενομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ πράγματι ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς αἱρέσεως, ἕνεκα δὲ τῆς εἰκαζομένης βουλήσεως τοῦ θέσαντος τὴν αἵρεσιν, τὸ παραχθὲν ἤδη ἀποτέλεσμα λογίζεται ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως· τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ πολλῶν διατάξεων τῶν πηγῶν ἡμῶν, αἵτινες ἤθελον εἶσθαι ἀνεξήγητοι ἄνευ τῆς τοιαύτης ἐννοίας τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, καὶ ἃς θέλομεν ἀναφέρει κατωτέρω ἀντικρούοντες τὴν δόξαν, ὅτι ἡ πληρωθεῖσα αἵρεσις δὲν ἔχει ὀπισθενεργὸν δύναμιν· π. χ. τὰ ἐξ ἀντικειμένου προαπ-

αιτούμενα συμβολαίου τινὸς κρίνονται οὐχὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ αἱρέσει συγκροτήσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως· ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπάρχωσι ταῦτα, παράγεται τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἄλλως οὐχί. Ὅθεν, ἐὰν π. χ. ὁ Α. ἠγόρασεν ἐπὶ αἱρέσει τινὶ παρὰ τοῦ Β. πρᾶγμά τι ἴδιον, τοῦτο δὲ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως δὲν ἀνήκει πλέον εἰς αὐτὸν, τὸ συνάλλαγμα τῆς ἀγοραπωλησίας εἶναι ἔγκυρον καὶ παράγει, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως ὑπάρχουσιν ὅλα τὰ νομικὰ προαπαιτούμενα τοῦ συμβολαίου τῆς ἀγοραπωλησίας. Ἐντεῦθεν ὅμως ἐξάγομεν ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς αἱρέσεως εἶναι ἡ παρ' ἡμῶν παραδεδεγμένη· διότι, ἂν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παρεδέχετο τὴν πρώτην ἔννοιαν, ὅτι ἡ παραγωγὴ λογίζεται ὡς γενομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ἔπρεπε νὰ μὴ παραχθῇ τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, καί τοι κατόπιν τῆς αἱρέσεως ἐξιούσης· καθότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραχθῇ ἕνεκα ἐλλείψεως ἑνὸς τῶν προαπαιτουμένων, ἐν ᾧ παραδέχεται αὐτὸ ὡς παραχθὲν, τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι παραδέχεται ὅτι ἡ παραγωγὴ γίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως, ὑπαρχόντων ἤδη ὅλων τῶν προαπαιτουμένων· διὸ καὶ ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως δὲν εἶναι ἄκυρος. Καὶ ἀντιστρόφως ἂν ἐλλίπῃ τοιοῦτόν τι προαπαιτούμενον κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς αἱρέσεως· καταστραφέντος π. χ. τοῦ πράγματος, τὸ σκοπούμενον ἀποτέλεσμα, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, δὲν δύναται νὰ παραχθῇ, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ λογισθῇ ὡς παραχθὲν, ἂν ἡ παραγωγὴ ἐλογίζετο γινομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως· διότι τότε ὑπῆρχον ὅλα τὰ νομικὰ προαπαιτούμενα τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ. Ἐκτὸς δὲ τούτου παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ κυρίου χωρίου, τοῦ πραγματευομένου περὶ τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ἡ ἔννοια

τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς αἱρέσεως εἶναι ἡ **ἐνταῦθα** ὑπερασπιζομένη. Ἰδοὺ τὸ χωρίον: «... cum semel condicio extitit, perinde habetur, ac si illo tempore quo stipulatio interposita est, sine condicione facta esset; quod et melius est». Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν λέγει, ὅτι ἅμα τῇ πληρώσει τῆς αἱρέσεως [1]) λογίζεται αὕτη ὡς πληρωθεῖσα κατὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ συναλλάγματος, ὅπως εἴπομεν ὅτι καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος λογίζεται ὡς ἔκτοτε γινομένη, ἀλλ' ὅτι πληρωθείσης τῆς αἱρέσεως τὸ συνάλλαγμα λογίζεται ὡς γενόμενον ἄνευ αἱρέσεως, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος δὲν ἐγένετο μὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκροτήσεως τοῦ συναλλάγματος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐξόδου τῆς αἱρέσεως καὶ μόνον τὸ παραχθὲν ἤδη ἀποτέλεσμα λογίζεται ὡς γεννηθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐξάγεται ἐπίσης καὶ τὸ ἐσφαλμένον τῆς τρίτης ἐννοίας τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως. Ἀνεξαρτήτως δὲ τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀναφέρομεν εἰσέτι καὶ τὰ ἑξῆς: Ἂν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παραδέχετο ὅτι ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, δὲν παράγεται νῦν τὸ ἔννομον ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ δηλοῦται μόνον ἡ ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως ὕπαρξις αὐτοῦ, ὅτι ἑπομένως τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο πράγματι ὑπῆρχε καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως, καί τοι ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς ἐν τῷ μεταξύ, δὲν ἤθελεν ὁρίσει, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως οὐδὲν ὀφείλεται (nihil interim debetur), οὔτε συνεπείᾳ τούτου, ὅτι τὸ ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως καταβληθὲν δύναται νὰ ἀναζητηθῇ πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως διὰ τῆς περὶ ἀχρεωστήτου ἀπαιτήσεως· (διὰ τοῦτο λέγεται «sub condicione debitum per errorem solutum *pendente* quiden condicione repetitur, ὅταν ἐματαιώθη ἡ προστεθεῖσα αἵρεσις, condicione existente non repetitur»),

---

1) L. 11 § D. qui pot. 20. 4.

οὔτε ὅτι «ἔνθα ὑπὸ αἵρεσιν ἐπηρώτησεν οὔτε προεχώρησεν, οὔτε ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἠρτημένης ἔτι τῆς αἱρέσεως». Ὁμοίως ἂν τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παρεδέχετο τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἔπρεπε νὰ ὁρίσῃ ὅτι, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, ὁ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἱρέσει παραδοὺς πρᾶγμά τι ἢ ὁ ἐπὶ διαλυτικῇ αἱρέσει κτησάμενος αὐτὸ δὲν δύναται νὰ τὸ διεκδικήσῃ οὔτε νὰ ἐγείρῃ τὴν περὶ κλοπῆς ἀπαίτησιν ἢ τὴν ἀγωγὴν τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου, κλαπέντος ἢ καταστραφέντος τοῦ πράγματος, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην θὰ ὑπῆρχεν ἐντελὴς ἀβεβαιότης, ἂν ἦτο κύριος ἢ ὄχι. Ἀλλ' αἱ πηγαὶ ἡμῶν ὁρίζουσι σαφῶς, ὅτι ὁ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἱρέσει παραδοὺς πρᾶγμά τι ἢ ὁ κτησόμενος ἐπὶ διαλυτικῇ αἱρέσει εἶναι κύριος 1) δυνάμενος νὰ ἐγείρῃ τὴν διεκδικητικὴν ἀγωγήν, καθὼς καὶ τὴν περὶ κλοπῆς ἀπαίτησιν καὶ τὴν ἀγωγὴν τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου. 2)

Ἐκ τούτων ὅλων ἐξάγεται, ὅτι κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἡ ἀνωτέρω ἔννοια περὶ τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως εἶναι ἐσφαλμένη. Μάλιστα δὲ οὐδὲ πρέπει νὰ γείνῃ κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην λόγος, ὅτι ἡ πληρωθεῖσα αἵρεσις ὀπισθενεργεῖ· διότι ἀφ' οὗ αὕτη οὐδόλως ἐνεργεῖ, ἀλλὰ καθιστᾷ γνωστὴν μόνον τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ὑπάρχουσαν νομικὴν κατάστασιν, δὲν δύναται καὶ νὰ ὀπισθενεργήσῃ, καὶ ἀφ' οὗ τὸ γεγονός, ἐξ οὗ ἤρτηται ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος, δὲν ἐξασκεῖ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ, ἀλλ' ἔχει ἀποδεικτικὴν μό-

---

1) L. 4 § 3 D. de in diem. add. 18. 2 «... rem pignori esse d e s i n e r e, quod emtor medio tempore dominus esset» l. 41 pr. D. R. V. 6. 1 «... uti in rem actionem potest» l. 29 D. de mort. c. don. 39. 6 «... in rem competere... interim autem ei, cui donatum est.

2) Δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐκείρῃ διεκδικητικὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ λήπτου, ὁ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἱρέσει παραδοὺς πρᾶγμά τι, ἀλλ' ἀποκρούεται δι' ἐντάσεως τοῦ δόλου (justa exceptio) arg. 7 § 3 D. de jure dot. 23. 3.

νον σημασίαν, δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ὀπισθενεργείας αὐτοῦ. Οὐχ ἧττον τινὲς ἀποπλανηθέντες ἔκ τινων περιπτώσεων, καθ' ἃς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παρεδέχθη τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν, παρεδέχθησαν τὴν ἔννοιαν ταύτην καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, ἐσφαλμένως ὅμως· διότι εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ὑπάρχει πρὸ τῆς ἐκβάσεως γεγονότος τινὸς ἐντελὴς ἀβεβαιότης, ἕνεκα δὲ τούτου ἡ κυριότης μένει ἐν τῷ μεταξὺ μετέωρος, οὐδενὸς δυναμένου νὰ ἐγείρῃ διεκδικητικὴν ἀγωγὴν ἢ τὴν περὶ κλοπῆς ἀπαίτησιν καὶ τὴν ἀγωγὴν τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα, τῆς νομικῆς σχέσεως μὴ οὔσης πρὸ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως ἀβεβαίας καὶ ἀμφιβόλου, ἀλλὰ βεβαίας, ἀβεβαίας δὲ καὶ μετεώρου μόνον ὡς πρὸς τὴν μέλλουσαν αὐτῆς ὕπαρξιν.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν καὶ τὸ ἕτερον ζήτημα, ἤτοι ἂν δύναται ὁ ἰδιώτης νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς αἱρέσεως παραχθησόμενον ἔννομον ἀποτέλεσμα θέλει νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχθὲν καθ' ἣν ἐποχὴν δὲν ὑπῆρχε. Καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πρέπει ν' ἀποφανθῶμεν καταφατικῶς ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐν τῷ ἑπομένῳ παραγράφῳ παρατεθειμένων χωρίων.

(Συνέχεια)

§ 10

Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παραδεκτέον ἐν ἀμφιβολίᾳ ὅτι ὁ τὴν αἵρεσιν προθέσας ἤθελε τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν αὐτῆς, ἑπομένως τὸ μετὰ τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως παραχθὲν ἀποτέλεσμα θεωρητέον ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ αἱρέσει δηλώσεως τῆς βουλήσεως. Περὶ τοῦ δόγματος τούτου ὁμοφωνία σχεδὸν ἐπεκράτει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν γλωσσογράφων μέχρι

τῶν νεωτέρων χρόνων· τούτου δ' ἕνεκεν παρεδέχθησαν αὐτὸ καὶ αἱ πλεῖσται τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, ὡς ὁ Γαλλικὸς Κῶδιξ [1]) καὶ αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐρειδόμεναι νέαι νομοθεσίαι τῆς 'Ολλανδίας, [2]) τῆς Σαρδηνίας, [3]) ἀμφοτέρων τῶν Σικελιῶν, [4]) καὶ τῆς Λουϊσιάνας· [5]) τοὐναντίον ἡ Πρωσσικὴ νομοθεσία, [6]) ἐπὶ διαλυτικῶν τοὐλάχιστον αἱρέσεων, ἀπορρίπτει ρητῶς τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν αὐτῶν, ἐν ᾧ ἡ Αὐστριακὴ οὐδόλως θίγει τὸ ζήτημα. 'Εναντίον τοῦ δόγματος τούτου ἀπεφάνθησαν ὁ Kritz, [7]) ὁ Schweppe, [8]) ἀλλ' οὐχὶ τόσον γενικῶς, καὶ ὁ Blume. [9]) Κυρίως ὅμως ἐναντίον τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως ἐπὶ ἀναβλητικῶν μόνον αἱρέσεων ἀπεφάνθη ὁ περιώνυμος νομοδιδάσκαλος τῆς Γερμανίας Windscheid [10]), ὁ καὶ ἐμὸς πάντων βέλτιστος καθηγητής, ἄριστος διὰ τὴν σαφήνειαν τῶν γραφομένων τε καὶ λεγομένων, ἐπὶ διαλυτικῶν ὅμως αἱρέσεων ἀσπάζεται τὸ ἐναντίον, καίτοι ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἡ ὀπισθενεργὸς δύναμις τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως ἔχει κατ' αὐτὸν ἐνοχικὴν μόνον δύναμιν, οὐχὶ δὲ καὶ πραγματικήν. 'Απὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὸ ζήτημα τοῦτο συνεζητήθη παρὰ πολλῶν. Οὕτως ὑπὸ τοῦ Fitting, [11]) ὅστις ἐξετάζων τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναδρομῆς παραδέχεται μὲν τὴν ἀναδρομικὴν λεγομένην δύναμιν

---

1) Ἄρθρ. 1179.
2) Ἄρθρ. 1298.
3) Ἄρθρ. 1270.
4) Ἄρθρ. 1226.
5) Ἄρθρ. 2036.
6) Th. I. Tit. 4 § 115.
7) Pandectenrecht 1ter Th. 3ter B. σ. 336 καὶ ἑπομ.
8) Röm. Privatrecht I. § 119. Nr 3.
9) Encyclopädie 2te Abth. § 69. (1867).
10) Die Wirkung der erfüllten Bedingung, Basel 1851.
11) Ueber den Begriff der Rückziehung, Erlangen 1856. Μετ' αὐτοῦ συνεφώνει πρὶν καὶ ὁ Scheurl, Kritische Ueberschau V. σ. 24 καὶ ἑπομ.

τῶν αἱρέσεων, ἀπορρίπτει ὅμως αὐτὴν ἐπὶ τῶν ὑπὸ αἵρεσιν κληροδοτημάτων· ὁμοίως ὑπὸ τοῦ Gôtting [1]) καὶ τοῦ Schôneman, [2]) τοῦ μὲν πρώτου παραδεχομένου τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς αἱρέσεως, τοῦ δὲ δευτέρου ἀπορρίπτοντος αὐτήν· ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Brackenhôft [3]) καὶ τοῦ Rômer [4]) ὑπὸ τοῦ Fôrster [5]) καὶ Eiselle [6]) μὴ παραδεχομένων τὴν ὀπισθενέργειαν τῶν αἱρέσεων· ὁμοίως ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω μνησθέντος Fitting, [7]) ὅστις ὅμως δὲν θέλει ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν μὴ ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῶν αἱρέσεων, ὡς πρίν, ἐπὶ τῶν ἐπὶ αἱρέσει κληροδοτημάτων **μόνον**, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπὶ αἱρέσει μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπὶ αἱρέσει ἐνοχῶν ὁμολογεῖ ὅτι τῷ ἐγεννήθησαν ἀμφιβολίαι. 'Ομοίως περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος ἀπεφάνθη ὁ Scheurl [8]) καὶ ὁ Wendt. [9]) 'Επὶ τέλους καὶ ὁ Vangerow, ὅστις, ἐνῷ ἐν ταῖς προηγουμέναις ἐκδόσεσι τοῦ συγγράμματός του παραδέχεται ἐν γένει τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῶν αἱρέσεων, ἐν τῇ 7 ἐκδόσει κατ' ἀρχὴν ἀπορρίπτει αὐτήν, παραδέχεται δ' αὐτὴν εἰσέτι μόνον ἐπὶ ἐνοχικῶν συναλλαγμάτων καὶ ὑποθηκικοῦ δικαιώματος· [10]) ὁ δὲ Arndts [11]) ἐν τῇ 5 καὶ ταῖς ἑπομέναις ἐκδόσεσι διδάσκει

1) *Ueber das wesen der Suspensivbedingung, Giessenr Zeitschr. N. F. I. σ. 239 καὶ ἑπόμ.*

2) *Ueber das wesen der Suspensivbedingten Rechtsgeschäfte, Giess. Zeitschr. Bd. 19, Nr. 1.*

3) *Der Zustand der bedingten Obligation, Zeitschr. f. Civilr. u. Pr. N. F. IX. σ. 108—186.*

4) *Die bedingte Novation.*

5) *Preuss. Privatrecht I. σ. 169—170.*

6) *Das dogma von rückwirkende kraft der erfüllten Suspensiv = Bedingung, Archiv f. C. Pr. 50 σ. 253 καὶ ἑπόμ.*

7) *Zeitschr. f. Handelsr. II. σ. 255 Note 79.*

8) *Zur Lehre von den Nebenbestimmungen bei Rechtsgeschäften, Erlangen 1871.*

9) *Die Lehre von bedingten Rechtsgeschäft, Erlangen 1872.*

10) *B. I. σ. 142 καὶ ἑπόμ.*

11) *72 Not. 4.*

ὅτι οὔτε ἐπὶ συμβολαίων μεταξὺ ζώντων οὔτε ἐπὶ τελευταίων διατάξεων δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὀπισθενέργειαν ἐν τῇ στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ.

Ἰδοὺ αἱ ἀποδείξεις, ἕνεκα τῶν ὁποίων παραδεχόμεθα τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως:

«Necessario sciendum est, quando perfecta sit emtio: tunc enim sciemus, cujus periculum sit: nam perfecta emtione periculum ad emtorem respiciet. Et si id quod venierit appareat quid quale quantum sit, sit et praetium, et pure venit, perfecta est emtio: quod si sub condicione res venierit, si quidem defecerit condicio, nulla est emtio, sicuti nec stipulatio: quod si extiterit Proculus et Octavenus emtoris esse periculum ajunt: idem Pomponius libro IX probat. Quod si pendente condicione emtor vel venditor decesserit, constamt, si extiterit condicio, heredes quoque obligatos esse quasi jam contracta emtione in praeteritum. Quod si pendente condicione res tradita sit, emtor non poterit eam usucapere pro emtore. Et quod praetii solutum est, repetetur et fructus medii temporis venditoris sunt (sicuti stipulationes et legata condicionalia perimuntur), si pendente condicione res extincta fuerit: sane si extet res, licet deterior effecta, potest dici, esse damnum emtoris.[1])»

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πραγματεύεται ὁ Παῦλος κυρίως περὶ τοῦ κινδύνου, ὃν φέρει ὁ ἀγοραστὴς πράγματός τινος, μετ' αὐτοῦ ὅμως συνδέει καὶ ἄλλα συναφῆ ζητήματα. Οὕτω λέγει ὅτι ὁ ἀγοραστὴς φέρει τὸν κίνδυνον τοῦ πράγματος, ὁσάκις ἡ πρᾶσις εἶναι τελεία. Εἶναι δὲ τελεία, ὁσάκις οὐδεμία ἀβεβαιότης ὑπάρχει περί τε τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς παραχθησομένης ἐνοχῆς. Ἐνταῦθα δὲ συνάγει περὶ τῆς ὑπὸ αἵρεσιν πράσεως, ὅτι, καθὼς ἀτονούσης

1) *L. 8 D. de peric. et comm. 18. 6, B. XIX. VI. 6'.*

τῆς αἱρέσεως, αὕτη εἶναι ἄκυρος, οὕτως, ἐξιούσης αὐτῆς, ὁ κίνδυνος μεταβαίνει εἰς τὴν ἀγοραστήν, καθότι ἡ πρᾶσις γίνεται τελεία. Μετὰ ταῦτα συνδέεται ἡ παρατήρησις, ὅτι, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἐπειδὴ ἑκατέρωθεν τὸ συνάλλαγμα ἐγένετο πράγματι ὑποχρεωτικόν, οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀποθανόντος ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως ἀγοραστοῦ ἢ πωλητοῦ εἰσὶν ὑποχρεωμένοι ἤδη διὰ τὸ παρελθόν. Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ ἐν ὅσῳ ἤρτηται ἡ αἵρεσις, ἡ ἀγορὰ δὲν εἶναι εἰσέτι τελεία, ὁ ἐν νομῇ τοῦ πράγματος εὑρισκόμενος ἀγοραστὴς κατὰ τοσοῦτον δὲν δύναται νὰ τὸ χρησιδεσπόσῃ ὡς ἀγοραστής. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἔχει μὲν ἡ ἀπώλεια τοῦ πράγματος ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως ὡς ἀποτέλεσμα, ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐπληρώθη ἤδη ὡς τίμημα, δύναται νὰ ἀπαιτηθῇ ὀπίσω, καὶ οἱ καρποὶ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνου ἀνήκουσιν εἰς τὸν πωλητὴν (καθὼς ἐπίσης ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτήσεις καὶ κληροδοτήματα ἀποσβέννυνται διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ πράγματος)· ἂν τοὐναντίον ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως ὑπάρχῃ τὸ πρᾶγμα καὶ ἂν ἐχειροτέρευσεν, ὁ ἀγοραστὴς φέρει τὴν βλάβην. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐξάγομεν περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος, ὅτι ἡ ὑπὸ αἵρεσιν ἀγορὰ γίνεται τὸ πρῶτον τελεία διὰ τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, τελείας ὅμως γενομένης ἐπέρχονται ὡς πρὸς τὰς ἐκ τοῦ συναλλάγματος προσωπικὰς ὑποχρεώσεις καὶ ὡς πρὸς τὸν κίνδυνον τὰ αὐτὰ ἔννομα ἀποτελέσματα, ὡσεὶ ἦτο ἤδη τελεία κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνάψεως αὐτῆς· ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι ἡ αἵρεσις ὀπισθενεργεῖ· ἄλλως τελείας γινομένης τῆς πράσεως, οἱ κληρονόμοι ἀμφοτέρων τῶν μερῶν δὲν ἤθελον εἶσθαι ὑπόχρεοι ἤδη εἰς τὸ παρελθόν, δηλ. δὲν ἤθελον εἶσθαι ὑπόχρεοι ὡς ἀγορασταὶ ἢ πωληταὶ διὰ πᾶσαν ἐν τῷ παρελθόντι συμβᾶσαν πρᾶξιν ἢ παράλειψιν, καθὼς ὁ ἀγοραστὴς δὲν ἤθελε φέρει τὸν κίνδυνον, ὡσεὶ ὁ κίνδυνος μετέβη εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνάψεως τοῦ συναλλάγματος.

Ἐννοεῖται ὅμως, ὅπως ἡ πρᾶσις γίνῃ τελεία, ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ τὸ πρᾶγμα, ἄλλως ἡ ἔκβασις τῆς αἱρέσεως δὲν

ἔχει σημασίαν μὴ ὑπάρχοντος ἀντικειμένου, ἑπομένως ἡ πώλησις εἶναι ἄκυρος, καθὼς εἶναι ἄκυρος ἀτονούσης τῆς αἱρέσεως. Διὰ ταῦτα καὶ τὸ πληρωθὲν μέρος τοῦ τιμήματος δύναται ν' ἀπαιτηθῇ, ἐν ᾧ τοὐναντίον οἱ καρποὶ εἶναι τοῦ πωλητοῦ. Ἐντεῦθεν δ' ἕπεται ὅτι καὶ ἡ ἔννοια τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως εἶναι ἡ παρ' ἡμῶν ὑποστηριζομένη, ὅτι δηλ. ἡ παραγωγὴ τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματας δὲν θεωρεῖται ὡς γενομένη, οὔτε γίνεται ἀληθῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ἀλλ' ἅμα τῇ πληρώσει τῆς αἱρέσεως καὶ μόνον τὸ παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀποτέλεσμα θεωρεῖται ὡς παραχθὲν ἔκτοτε, ἄλλως, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἔπρεπε νὰ μὴ φέρῃ ὁ ἀγοραστὴς τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας τοῦ πράγματος, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχε τὸ πρᾶγμα.

Ἕτερον χωρίον, ἐξ οὗ ἐξάγομεν τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, εἶναι τὸ ἑξῆς:

«Sub condicione debitori si acceptum feratur, postea condicione existente *intelligitur iam olim liberatus*. Et hoc etiam si solutio re fiat accidere Aristo dicebat. Scripsit enim, si quis, qui sub condicione pecuniam promisit, debit eam ea condicione, ut, si condicio extitisset, in solutum cederet, existente condicione liberari eum, nec obstare, quod ante eius pecunia facta est» 1).

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι π. χ. ὁ Α. ὀφείλει τι εἰς τὸν Β. ὑπὸ αἵρεσιν καὶ ὅτι οὗτος ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως ἠλευθέρωσε τὸν Α. τοῦ χρέους του, κατόπιν δὲ ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις· ἐξιούσης ὅμως τῆς αἱρέσεως, ὁ Β. θεωρεῖται ἔκτοτε (jam olim), ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐλευθερώσεως ἐλευθερωθείς, ἄρα ὁ Β. θεωρεῖται ὡς ὀφειλέτης ἔκτοτε, ἑπομένως ἡ πλήρωσις τῆς αἱρέσεως ἔχει ὀπισθενερ-

---

1) L. 16 D. de solut. 46. 3, B. XXVI. V. ιέ.

γὸν δύναμιν, ἄλλως ἠθέλομεν φθάσει εἰς τὸ παράλογον ἀποτέλεσμα νὰ παραδεχθῶμεν ἐλευθέρωσιν χρέους ἄνευ χρέους.

Οὐχ ἧττον κατὰ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου παρατηρεῖ ὁ Windscheid,[1]) ὅτι τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα δὲν εἶναι ἀναγκαῖον διότι δυνατὸν αἱ λέξεις «intelligitur iam olim liberatus» νὰ θέλωσι νὰ ἐκφράσωσιν ὅτι ἡ μετὰ τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως παραγομένη ἐνοχὴ ἀποσβέννυται ἐπίσης κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παραγωγῆς της δ υ ν ά μ ε ι τοῦ χωρήσαντος π ρ ὶ ν ἐ λ ε υ θ ε ρ ο ῦ ν τ ο ς γ ε γ ο ν ό τ ο ς, δὲν βλάπτει δὲ ἂν συνέβη πρίν, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπαναληφθῇ πάλιν. Μάλιστα δὲ ὅτι αἱ λέξεις αὗται ἔχουσι τοιαύτην ἔννοιαν ἐξάγεται ἐκ τοῦ χωρίου «Et hoc etiam si solutio re fiat accidere dicebat. Scripsit enim, si quis κλπ. liberari eum, nec obstare, quod ante eius pecunia facta est. δηλαδὴ ὅ,τι ἐλέχθη περὶ τῆς ἀφέσεως τοῦ χρέους ἰσχύει καὶ περὶ τῆς πληρωμῆς, ἤτοι ὅτι καὶ ἐνταῦθα, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἐλευθεροῦται ὁ ὀφειλέτης, ἕνεκα τοῦ ὅτι τὸ ἐλευθεροῦν γεγονὸς συνέβη πρότερον. Ἄρα κατὰ τὸν Windscheid τὸ δεύτερον μέρος τοῦ χωρίου εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον συνάφειαν μετὰ τοῦ πρώτου μέρους· ἀφ' ἑνὸς μὲν λέγεται «intelligitur iam olim liberatus», δηλ. ἐλευθεροῦται δυνάμει γεγονότος προϋπάρχοντος τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, ὅπερ εἶναι ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως, ἀφ' ἑτέρου «nec obstare quod ante eius pecunia facta est», δηλ. δὲν βλάπτει, ἂν τὸ γεγονὸς τῆς μεταβιβάσεως τῶν χρημάτων συνέβη πρότερον. Οὐχ ἧττον ὅμως ἡ ἑρμηνεία τοῦ Windscheid, γραμματικῶς εἶναι ἀδύνατος, καθότι ἔπρεπε τότε νὰ εἴπῃ: «jam intelligitur liberatus acceptilatione olim facta.»

«Videamus, an idem dicendum sit, si, sub condicione stipulatione facta, hypotheca data sit, qua pendente

---

1) Σελ. 15.

alius creditit pure, et eccepit eandem hypothecam tunc deinde prioris stipulationis exsistat condicio: ut potior sit, qui postea creditisset; Sed vereor, num hic aliud sit dicendum: *cum enim semel condicio exstitit perinde habetur, ac si illo tempore, quo stipulatio interposita est, sine condicione facta esset: quod et melius est*[1])». «Εἰ μέν τοι ὑπὸ αἵρεσιν ἐπὶ ὑποθήκῃ ἐπερωτήσω σε, καὶ ἄλλος μετ' ἐμὲ χωρὶς αἱρέσεως, εἶτα ἐξέλθῃ ἡ αἵρεσις, ἐγὼ προτιμῶμαι· τῆς α ἱ ρ έ σ ε ω ς γ ὰ ρ ἐ ξ ι ο ύ σ η ς ἄνωθεν ἡ ἐπερώτησις χωρὶς αἱρέσεως γεγενῆσθαι δοκεῖ».[2])

Ἐνταῦθα ὁ Γάϊος προτείνει τὰ ἑξῆς ζήτημα, ἐὰν τὸ μεταγενεστέρως δοθὲν ὑποθηκικὸν δικαίωμα πρὸς ἀσφάλειαν δανείου ἄνευ αἱρέσεως προτιμᾶται τοῦ προγενεστέρως χάριν ἐπερωτήσεώς τινος ὑπὸ αἵρεσιν δοθέντος. Ἀποφαίνεται δέ, ὅτι δὲν προτιμᾶται διότι «τῆς αἱρέσεως ἐξιούσης ἄνωθεν ἡ ἐπερώτησις χωρὶς αἱρέσεως γεγενῆσθαι δοκεῖ». Ἄρα ὁ Γάϊος παραδέχεται τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, τῆς συνισταμένης ἐνταῦθα εἰς τοῦτο, ὅτι ἡ ἐκ τῆς ὑπὸ αἵρεσιν ἐπερωτήσεως παραχθεῖσα ἐνοχή, δέον νὰ χρονολογῆται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συνάψεως τῆς ἐπερωτήσεως, ὅπως καὶ τὸ χάριν αὐτῆς δοθὲν ὑποθηκικὸν δικαίωμα δυνηθῇ νὰ ἰσχύῃ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Οὐχ ἧττον καὶ τὸ χωρίον τοῦτο θέλει ν' ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου ὁ Windscheid σελ. 20 δι' ἐπιτετηδευμένης μέν, ἀλλ' αὐθαιρέτου ἑρμηνείας. Κατ' αὐτὸν τουτέστιν τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ χωρίου «τῆς αἱρέσεως γὰρ ἐξιούσης» κτλ. οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι, ἐὰν διὰ τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως τῆς προστεθείσης εἰς ἐπερώτησίν τινα παραχθῇ πράγματι ἐνοχή, ἡ ἐνοχὴ αὕτη δέον νὰ θεωρηθῇ, ὡς λέγει, «als eine *zur Zeit der Stipulation begründete*, deswegen aber

---

1) L. 11 § 1 D. qui potiores 20. 4.
2) B. XXV. V. θ'.

nicht auch für diese *Zeit*». Ἐν ἄλλαις λέξεσι, καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἰς τὰ προηγούμενα χωρία, παραδέχεται, ὅτι διὰ τῶν τελευταίων λέξεων τοῦ χωρίου ὁ Γάϊος οὐδὲν ἄλλο σκοπεῖ νὰ ἐκφράσῃ ἢ ὅτι τὸ παραχθὲν ἤδη ἔννομον ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν βάσιν του εἰς προηγούμενον γεγονὸς, δηλαδὴ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, διότι ἡ αἵρεσις καθ' ἑαυτὴν οὔτε νὰ παραγάγῃ δύναται, οὔτε νὰ διαλύσῃ ἔννομόν τι ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως. 1) — Ἀλλ' ἂν καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ αἵρεσις μόνη δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ ἔννομόν τι ἀποτέλεσμα, οὐχ ἧττον τὸ ἀνωτέρω χωρίον δὲν θέλει νὰ ἐκφράσῃ τοῦτο, καθὸ ἀκριβῶς λέγον, ὅτι ἅμα ἐξέλθῃ ἡ αἵρεσις τὸ συμβόλαιον πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς συναφθὲν ἄνευ αἱρέσεως, ἄρα τὸ μετὰ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως παραχθὲν ἔννομον ἀποτέλεσμα δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνάψεως τοῦ συμβολαίου.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου συνάγομεν ὄχι μόνον τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀπισθενεργείας αὐτῆς, διότι ὡς εἴπομεν καὶ ἄλλοτε, τὸ χωρίον τοῦτο δὲν λέγει ὅτι ἅμα ἐξέλθῃ ἡ αἵρεσις, δέον νὰ θεωρηθῇ αὕτη ὡς ἐξελθοῦσα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνάψεως τοῦ συναλλάγματος, ἀλλ' ὅτι τὸ συνάλλαγμα θεωρεῖται ὡς γενόμενον ἄνευ αἱρέσεως. Ἄρα καὶ ἡ ἔννοια τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως δὲν εἶναι, ὅτι ἡ παραγωγὴ τοῦ ἀποτελέσματος θεωρεῖται ὡς γενομένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ἀλλ' ὅτι τὸ μετὰ τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως παραχθὲν ἀποτέλεσμα θεωρεῖται ὡς παρα-

---

1) Ὁ δὲ Eisele σ. 278, πραγματευόμενος περὶ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου, λέγει, ὅτι τὰ ἐν ταῖς πηγαῖς εὑρισκόμενα παραδείγματα πρὸς ἐξήγησιν τῆς τῶν αἱρέσεων θεωρίας, εἶναι «unpractisch und abstrakt», τούτου δ' ἕνεκεν δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποπλανῶσιν. Ὁμοίως ὁ Wendt θεωρεῖ τὰ ἀνωτέρω χωρία 8 D. l. c. 11 § 1, D. l. c. καὶ 16, D. l. c. ὡς «Redeblumen». Ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἑρμηνείας τῶν νόμων εἶναι πρωτοφανές.

χθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὁμοίως ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἐξάγεται ἐπίσης ὄχι μόνον ὅτι ἐν ἀμφιβολίᾳ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως προσθέσας αἵρεσίν τινα ἤθελεν, ὅπως αὕτη πληρωθεῖσα ὀπισθενεργήσῃ, ἀλλὰ καὶ ὅτι οὗτος δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο, ἤτοι δύναται ὁ ἰδιώτης νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ παραχθὲν ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς αἱρέσεως ἀποτέλεσμα θέλω νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχθὲν ἄλλοτε, ἡ δὲ πρὶν ὑπάρχουσα νομικὴ κατάστασις, καί τοι λαβοῦσα τὴν νομικὴν, οὕτως εἰπεῖν, σφραγῖδα ὑπὸ τοῦ δικαίου, νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ ὑπάρχουσα.

Ἐπὶ τέλους παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἀνωτέρω χωρίον δὲν πραγματεύεται ἐν γένει περὶ αἱρέσεων, ἀλλὰ περὶ αἱρέσεων προστιθεμένων εἰς ἐπερώτησιν. Τοῦτο δυνάμεθα μὲν νὰ τὸ ἐπεκτείνωμεν καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὰ συναλλάγματα προστιθεμένων αἱρέσεων, μάλιστα δὲ ἐν γένει ἐπὶ τῶν συμβολαίων μεταξὺ ζώντων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τελευταίων διατάξεων ἕνεκα τῆς ἰδιαζούσης αὐτῶν φύσεως.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω χωρίων ὑπάρχουσιν ἐπίσης ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν κανόνες τινὲς τοῦ δικαίου, οἵτινες ἄνευ τῆς ἀρχῆς τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως οὐδόλως ἢ δυσκόλως ἤθελον ἐξηγηθῇ. Οὕτω π.χ. ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν ἐπὶ αἱρέσει κληροδοτημάτων τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον δὲν παραδέχεται ἐκποίησιν πρὸς καταδολίευσιν τῶν δανειστῶν, ἐπὶ ἄλλων ἐπὶ αἱρέσει χρεῶν παραδέχεται.[1]) Ὁμοίως ἐὰν ὑπεξούσιός τις ἢ δοῦλος συνάψῃ συνάλλαγμά τι ὑπὸ αἵρεσιν, ὁ ἐξουσιαστὴς ἀποκτᾷ τὴν ἀγωγὴν, καὶ ἂν ἀπεσβέσθη ἤδη ἡ σχέσις τῆς ἐξουσίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως.[2]) Ὁμοίως ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως δύναται νὰ συναφθῇ ἐγκύρως ἀνανέωσις[3]) κα-

---

1) L. 27 pr. D. qui et a quib. 40. 9.
2) L. 78 pr. D. de V. O., l. ult. de stipül. servor. 45. 35, l. 18 D. de R. J.
3) L. 14 § 1 D. de nov. 46. 2.

θώς, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, καὶ ἄφεσις χρέους,[1]) τὸ δὲ ὑπὸ αἵρεσιν χρέος τὸ συνομολογηθὲν ὑπαρχούσης ἑταιρίας τινὸς θεωρεῖται ὡς χρέος τῆς ἑταιρίας, καί τοι ἡ αἵρεσις ἐπληρώθη μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτῆς.[2])

(Συνέχεια)

§ 11

Ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον παραδέχεται τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, οὐχ ἧττον τοῦτο χωρεῖ ὑπὸ τοὺς ἑπομένους εἰδικωτέρους περιορισμούς:

1. Τὸ μετὰ τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως παραχθὲν ἔννομον ἀποτέλεσμα θεωρεῖται μὲν ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπὸ αἵρεσιν δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει τότε μόνον, ὁσάκις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον ὅλα τὰ νομικὰ προαπαιτούμενα πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἀποτελέσματος ἐκείνου. Διότι, ὡς εἴπομεν ἄλλοτε, διὰ τῆς εἰς τὴν δήλωσιν τῆς βουλήσεως γενομένης προσθήκης τῆς αἱρέσεως ἡ δήλωσις αὕτη τῆς βουλήσεως περιέχει ἐν ἑαυτῇ περιορισμόν, ἐλάττωμά τι, ὅπερ κωλύει τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος. Ἐκλιπόντος ὅμως τοῦ ἐλαττώματος τούτου παράγεται μὲν τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, δὲν θεωρεῖται ὅμως καὶ ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ἐὰν αὕτη ἔφερε καὶ ἕτερόν τι ἐλάττωμα ἐκτὸς τῆς αἱρέσεως· οὐδὲ δύναται ἡ ἐπὶ αἱρέσει δήλωσις τῆς βουλήσεως νὰ ἔχῃ περισσότερα ἔννομα ἀποτελέσματα παρ' ὅσα θὰ εἶχεν ἐὰν ἐγίνετο ἀπ' ἀρχῆς ἄνευ αἱρέσεως. Διὰ τοῦτο ἡ ἔξοδος τῆς αἱρέσεως ἔχει τότε μόνον ὀπισθενεργὸν δύναμιν, ὅταν ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώ-

---

1) L. 16 D. de solut. 46. 3.

2) L. 27 pr. D. pro soc. 27. 2. Πρβλ. Vangerou I. σ. 142—143.

σεως τῆς βουλήσεως ὅλα τὰ λοιπὰ νομικὰ προαπαιτούμενα πρὸς κτῆσιν τοῦ δικαιώματος. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπῆρχον ὅλα, τότε καὶ ἡ ἀπόκτησις τοῦ δικαιώματος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χρονολογῆται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς συνάψεως τοῦ συμβολαίου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὑπάρχουσι τὰ προαπαιτούμενα ἐκεῖνα. Τοῦτο δὲ εἶναι λίαν σπουδαῖον ἐπὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ὑποθηκικοῦ δικαιώματος, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς κυριότητος ἐπὶ τοῦ ἐπὶ αἱρέσει συμβολαίου ἐκποιήσεως, ὁσάκις τὸ πρᾶγμα δὲν παρεδόθη εἰσέτι εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀποκτήσῃ αὐτό. Ἐὰν π. χ. ὁ Α. ἐξεποίησε πρᾶγμά τι εἰς τὸν Β., π. χ. ἐπώλησεν εἰς αὐτὸν ἢ ἐδωρήσατο ἢ ἀντήλλαξεν αὐτό· διὰ τοῦ συναλλάγματος τούτου τῆς ἐκποιήσεως, ὁ Β. δὲν ἀποκτᾷ τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος, διότι ὡς νομικὸν προαπαιτούμενον τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος εἶναι ἡ παράδοσις τοῦ πράγματος ἡ γενομένη ἐπὶ τῇ προθέσει τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος, ἀλλ' ἀποκτᾷ ἐνοχικὸν μόνον δικαίωμα πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Α. ἐξεποίησεν ἐπὶ αἱρέσει τὸ πρᾶγμά του εἰς τὸν Β. τῇ 1 Σεπτεμβρίου καὶ εἶτα ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις, ὁ Β. οὔτε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως ἀπέκτησε τὴν κυριότητα οὔτε θεωρεῖται ὡς κτησάμενος αὐτὴν τῇ 1 Σεπτεμβρίου, καθὼς δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ αὐτὴν, ἂν τὸ συνάλλαγμα ἐγίνετο ἄνευ αἱρέσεως, διότι ἐλλείπει τὸ νομικὸν προαπαιτούμενον τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος. Ἐὰν ὅμως τῷ παρεδόθη τὸ πρᾶγμα τῇ 1 Ὀκτωβρίου, τότε ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως τῇ 1 Νοεμβρίου θεωρεῖται ὡς κτησάμενος τὴν κυριότητα τῇ 1 Ὀκτωβρίου, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον τὰ νομικὰ προαπαιτούμενα τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος· ἑπομένως ἐὰν ὁ Α. πρὶν τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως ἢ καὶ μετ' αὐτὴν, πρὶν ὅμως παραδώσῃ τὸ πρᾶγμα, ἐπεβάρυνεν αὐτὸ μὲ δουλείας, ὑποθήκας, κατόπιν δὲ παρέδωκεν εἰς τὸν Β. τὸ βεβαρημένον πρᾶγμα, διὰ τῆς παραδόσεως ὁ Β. γίνεται μὲν κύριος, τὰ βάρη ὅμως ὑφίστανται· ὁ Β. λοιπὸν οὐδὲν

ἄλλο δικαίωμα ἔχει εἰμὴ δικαίωμα πρὸς ἀποζημίωσιν. Ὁμοίως ἐὰν ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως ἐξεποίησε πρὸς τὸν Γ. καὶ κατόπιν ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις, ὁ Β. οὐδὲν δικαίωμα ἔχει κατὰ τοῦ Γ., ἀλλὰ κατὰ τοῦ Α. μόνον. Ἐὰν ὅμως ὁ Α. ἐπεβάρυνε τὸ πρᾶγμα μετὰ τὴν 1 Νοεμβρίου, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγένετο ἡ παράδοσις, πρὶν ὅμως τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, τῇ δὲ 15 Νοεμβρίου ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις, ὁ Β. δυνάμει τῆς ὀπισθενεργείας τῶν αἱρέσεων θεωρεῖται ὡς κτησάμενος τὴν κυριότητα τῇ 1 Νοεμβρίου, ἑπομένως ἀκυροῦνται καὶ ὅλα τὰ ἐπὶ τοῦ πράγματος μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπιτεθέντα βάρη, διότι ἔκτοτε ὑπῆρχον τὰ προαπαιτούμενα τῆς κτήσεως τῆς κυριότητος. «Θανάτου παρακολουθοῦντος μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς θανάτου αἰτίᾳ δωρεὰ εἰς τὸν καιρὸν ἀνατρέχει, καθ' ὃν ἐγένετο». 1)

Ἐννοεῖται ὅτι ἰσχύει τὸ αὐτό, ἐὰν ἡ αἵρεσις προσετέθη εἰς τὴν μεταβίβασιν μόνον τῆς κυριότητος καὶ οὐχὶ εἰς τὸ τῆς ἐκποιήσεως συνάλλαγμα· π. χ. ὁ Α. πωλεῖ ἄνευ αἱρέσεως, ἐπὶ πιστώσει ὅμως εἰς τὸν Β. πρᾶγμά τι καὶ τὸ παραδίδει αὐτῷ ἀμέσως, προσθέτων ὅμως τὴν αἵρεσιν, ὅτι ἡ κυριότης δὲν πρέπει νὰ μεταβιβασθῇ εἰς αὐτὸν πρὶν ἢ πληρώσῃ τὸ τίμημα τοῦ πράγματος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ἐπίσης, ἐὰν π. χ. τὸ ἐμὸν πρᾶγμα ἐπερωτήσω ὑπὸ αἵρεσιν ἢ ἐὰν ἐπερωτήσω ὑπὸ αἵρεσιν ὁδὸν ἐπὶ ἀγρὸν, ὃν οὐκ ἔχω, ἡ ἐπερώτησις ἔρρωται, ἐὰν ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως εὑρεθῇ μὴ ὂν ἐμὸν, ἢ ἐπὶ ὁδοῦ, ἀποκτήσω κατόπιν τὸν ἀγρόν· διότι, καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ παραχθῇ τὸ διὰ τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως ἔννομον ἀποτέλεσμα, δηλ. κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐποχῆς τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως ὑπάρχουσιν ὅλα τὰ προαπαιτούμενα

---

1) L. 40 D. de mort. c. don. 39. 6, B. XLVII. III. μ', l. 11 § 1. 9 D. de don. int. vir. 24. 1, B. XXX. I. ιά. Savigny Syst. III σ. 181, IV. 247, 248, Jhering in Schneiders's Krit. Jahrb. σ. 894 καὶ ἑπ., Wächter II. σ. 703--705.

πρὸς παραγωγὴν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο καὶ παράγεται, δὲν δύναται ὅμως καὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, διότι τότε δὲν ὑπῆρχον τὰ νομικὰ προαπαιτούμενα. Ἡ ἰσχὺς λοιπὸν τοῦ συμβολαίου ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ κρίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως. 1)

Ἀφ' ἑτέρου, ἐὰν καθ' ἣν ἐποχὴν πληρωθῇ ἡ αἵρεσις δὲν ὑπάρχωσι τὰ νομικὰ προαπαιτούμενα πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐννόμου ἀποτελέσματος, τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχθέν, καὶ ἂν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως ὑπῆρχον ὅλα τὰ προαπαιτούμενα· διότι πάντοτε ἡ ἰσχὺς τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, κρίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως. Διὰ τοῦτο ἐὰν τὸ ἀντικείμενον παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ δύναται νὰ γίνῃ ἀντικείμενον συμβολαίου ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, ἐὰν π. χ. καταστραφῇ τὸ ἀντικείμενον τυχαίως, τὸ συμβόλαιον ἀκυροῦται. 2) Ἕνεκα τούτου ἐπὶ τῆς ὑπὸ αἵρεσιν ἀγοραπωλησίας ὁ ἀγοραστὴς δὲν φέρει τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς τοῦ πράγματος.3)

2. Δεύτερος περιορισμὸς τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως εἶναι, ὅτι ἡ ὀπισθενέργεια δύναται νὰ ἰσχύῃ ὡς πρὸς τὴν κτῆσιν μόνον τοῦ δικαιώματος, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς πληρωμήν, διότι ἡ ὑπὸ αἵρεσιν συναφθεῖσα ὑποχρέωσις δύναται νὰ γίνῃ ἀπαιτητὴ τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, οὐχὶ δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξάγεται, ὅτι ἡ παραγραφὴ τῆς ἀξιώσεως τοῦ

---

1) L. 31, l. 98 pr. D. de V. O. 45. 1, B. XLIII. I. κθ', ϛέ, l. 61 D. C. E. 18. 1, B. XIX. I. νθ'. «Καὶ ὅτι τὸ ἐμὸν ὑπὸ αἵρεσιν ἰσχυρῶς ἀγοράζω· εἰκὸς γὰρ ἐλπίζεται παύεσθαι εἶναι ἐμόν».

2) L. 10 § 5 D. de jur. dot. 23. 3, B. XXIX, I. ϛ'.

3) L. 10 § 5 D. cit. l. 8 pr. de peric. r. v. 18, 16, καὶ arg. a contr. l. 5 C. e. t. 4. 48.

δικαιούχου δύναται ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐξόδου τῆς αἱρέσεως [1]) καὶ ὅτι οἱ καρποὶ τοῦ μεταξὺ χρόνου (ἡ quantitas quae medio tempore colligitur) δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν, ἐκτὸς ἂν συνωμολογήθη ῥητῶς τὸ ἐναντίον. Οὐχ ἧττον περὶ τοῦ τελευταίου τούτου ζητήματος τῶν καρπῶν ὑπάρχει ἔρις μεταξὺ τῶν νομοδιδασκάλων, πολλῶν φρονούντων ὅτι ἡ ὀπισθενέργεια τῶν αἱρέσεων πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ συνεπῶς καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν, ἑπομένως πάντες οἱ ἐκ τοῦ πράγματος ληφθέντες καρποί, μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως πρέπει ν' ἀποδοθῶσι· π. χ. ἐὰν ὑπεσχέθη ὁ Α. πρὸς τὸν Β. τὸν κῆπόν του ὑπὸ τὴν αἵρεσιν, ἐὰν λάβῃ ὡς γυναῖκα τὴν Κ. Μαρίαν, ὁ δὲ Β. μετὰ παρέλευσιν 10 ἐτῶν τελεῖ τοὺς γάμους του μετ' αὐτῆς, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ Α. ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ ὄχι μόνον τὸν κῆπόν του, ἀλλὰ καὶ τοὺς καρποὺς τοὺς συλλεχθέντας κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῆς δεκαετίας! Προφανῶς ὅμως ἐναντίον τῆς θελήσεως τοῦ Α., καθὼς καὶ ἐναντίον τῆς ἐννοίας τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς αἱρέσεως. Διότι, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, τὸ παραχθὲν ἤδη ἔννομον ἀποτέλεσμα θεωρεῖται ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, ὡς εἰ ἐγένετο αὕτη ἄνευ αἱρέσεως· ἀλλ' ἂν ἐξ ὑπαρχῆς ἐγένετο ἡ δήλωσις τῆς βουλήσεως ἄνευ αἱρέσεως, οἱ καρποὶ καὶ οἱ τόκοι τοῦ ὀφειλομένου πράγματος δὲν θὰ ἀνῆκον εἰς τὸν δανειστήν· διότι ταῦτα δὲν ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς πραγματικῆς παραγωγῆς τοῦ δικαιώματός του, ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὸ χρέος κατέστη ἀπαιτητόν. Ἀπαιτητὸν ὅμως γίνεται τὸ ἐπὶ αἱρέσει χρέος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, διότι τοῦτο εἶναί τι πραγματικόν, μὴ δυνάμενον νὰ χρονολογηθῇ ἐκ προγενεστέρας ἐποχῆς.

Μάλιστα δὲ ἤθελεν εἶσθαι ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἐὰν ἠθέλομεν νὰ θεωρήσωμεν τὸν ὀφειλέτην, ὅστις ἠρτημέ-

---

1) L. 7 § 4 C. de praescr. 70. 39.

νης τῆς αἱρέσεως δὲν ὑποχρεοῦται εἰς πληρωμὴν, οὔτε ἠδύνατο νὰ ἐναχθῇ, ὡσεὶ ὑπεχρεοῦτο πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἰς πληρωμὴν καὶ ἠδύνατο νὰ ἐναχθῇ. Ἄρα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ αἵρεσις ἐνοχικῆς τινος συμβάσεως περιέχει ἐν ἑαυτῇ ἀναβλητικὴν προθεσμίαν· διὸ καὶ ὁ Α. ἐν τῷ ἀνωτέρω παραδείγματι δὲν ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ συλλεχθέντας καρποὺς ἐκτὸς ῥητῆς ἐναντίας συμφωνίας. Ὅθεν καὶ αἱ πηγαὶ ἡμῶν λέγουσι: «δύναται μέν τοι τις ἐπερωτῶν, ὡς εἰ μὴ καταβάλλοι ἐμπροθέσμως ὁ χρεώστης, δίδωσι καὶ τοῦ μέσου χρόνου τόκον· τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ καρπῶν γίνεται». [1]) «Καλῶς ἐπερωτῶ ι' ἐτησίους χρυσοὺς ἀπὸ τῆς σήμερον ὑπὸ αἵρεσιν..... κἂν γὰρ μετὰ χρόνον ἡ αἵρεσις ἐξέλθῃ, καὶ τὰ τοῦ πρὸ αὐτῆς χρόνου λαμβάνων ἐτήσια νομίσματα». [2]) Παραδόξως ὅμως ὁ Sell [3]) στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω χωρίων λέγει ὅτι, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, πρέπει ν' ἀποδοθῶσι καὶ οἱ ἐν τῷ μεταξὺ ληφθέντες καρποί· ἐνῷ τὰ χωρία πραγματεύονται περὶ ῥητῆς συνομολογήσεως πρὸς ἀπόδοσιν τῶν καρπῶν· τί ἀποδεικνύει ὅμως τοῦτο, ἐὰν δὲν ἐγένετο ἰδιαίτερον συνάλλαγμα περὶ ἀποδόσεως τῶν καρπῶν ; Οὐχ ἧττον ὁ Sell στηρίζεται καὶ εἰς l. 12 § 2 D. de fam. herc. 10, 2, B. XLII. III. ιϐ', ἀλλ' ὁ λόγος οὗτος δὲν χρήζει προσοχῆς, διότι κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο, λέγει, τὸ ὑπὸ αἵρεσιν κληροδοτηθὲν πρᾶγμα πρέπει ἐν τῇ δίκῃ περὶ διανομῆς νὰ προσκυρωθῇ «cum sua causa»· ἑπομένως, προσθέτει, πρέπει ν' ἀποδοθῇ πάλιν εἰς τὸν κληροδόχον, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἐπίσης cum sua causa, δηλ. μετὰ τῶν παρ' αὐτοῦ ληφθέντων καρπῶν. Ἀλλὰ δῆλον ὅτι τὸ «cum sua causa» παρενοήθη ὑπὸ τοῦ Sell ἐντελῶς, καθότι τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ τὸ ἐν τῷ πράγματι ὑπάρχον, οὕτως εἰπεῖν, σπέρμα ξένης κυριό-

1) L. 40 D. de R. J. 12. 1. B. XXIII. I.
2) L. 64 l. 126 pr. D. de V. O. 45. 1, B. XLIII. I. ξά. καὶ ρκγ'. Ὅρα ἐπίσης l. 213 pr. D. de V. S.
3) Bed. Tradition σ. 150, 151.

τητος, ὅπερ ἐν τῷ χωρίῳ αὐτῷ ἀμέσως λέγεται ἀκριβέστερον, «cum sua scilicet causa, ut existente condicione eximatur ab eo, cui adjudicata est». Ὁμοίως ἐν l. 2 pr. D. de statul. 40. 7. λέγεται :«Qui statuliberi causam apprehendit, in ea condicione est, ut sive tradatur, salva spe; libertatis alienetur sive usucapitur, cum *sua causa* usucapiatur». B. XLIII. VI. γ'. «Ὁ ὑπὸ ἡμέραν ἢ ὑπὸ αἵρεσιν ἐλευθερωθεὶς μετὰ ἰδίας αἰτίας καὶ ἐκποιεῖται καὶ διὰ χρήσεως κυριεύεται καὶ ἐλευθεροῦται». Μάλιστα δὲ ὁ ὀφειλέτης κατὰ κανόνα δὲν ὀφείλει ν' ἀποδώσῃ καὶ τοὺς καρπούς, τοὺς μετὰ τὴν πλήρωσιν τῆς αἱρέσεως ληφθέντας, πρὶν ζητηθῇ παρ' αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα. Διότι ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, τὸ χρέος γίνεται μὲν ἀπαιτητόν, ἀλλὰ διὰ τούτου ὁ ὀφειλέτης δὲν διατελεῖ εἰσέτι ἐν ὑπερημερίᾳ, ἑπομένως δὲν ὑποχρεοῦται καὶ εἰς ἀπόδοσιν τῶν καρπῶν, πρὶν ἢ ἐγερθῇ ἀγωγή, ἢ ἄλλως ὁ ὀφειλέτης εἶναι ὑπερήμερος. Ἐξαιρετικῶς ὅμως ὀφείλονται καὶ οἱ καρποὶ ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατέστη ἀπαιτητὸν τὸ χρέος, κυρίως ἐπὶ ἀγοραπωλησίας. [1]

Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐπὶ τῆς ὑπὸ αἵρεσιν μόνον καὶ οὐχὶ συνάμα καὶ ὑπὸ προθεσμίαν παραδόσεως. Διότι, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ὁ λήπτης τοῦ πράγματος γίνεται κύριος, δυνάμει ὅμως τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς αἱρέσεως θεωρεῖται ὡς κύριος ἀφ' ἧς ἐποχῆς παρεδόθη αὐτῷ τὸ πρᾶγμα· κυρίου ὅμως τούτου θεωρουμένου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν καὶ οἱ καρποὶ ἔκτοτε, ἐκτὸς ἂν ἡ αἵρεσις περιέχῃ ἐν ἑαυτῇ σιωπηρῶς καὶ προθεσμίαν, ὅτε ἰσχύει πάλιν τὸ ἐναντίον.

Ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι ἐπὶ τῆς ὑπὸ αἵρεσιν ὑποσχέσεως τῆς κυριότητος δὲν ἀποδίδονται, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως,

---

1) L. 13 § 10 D. de A. E. V. 19. 1, B. XIX. VIII. ιγ'. l. 13, 16. C. e. t. 4. 49, B. XIX. VIII. ξζ', ξθ'.

καὶ οἱ ἐν τῷ μεταξὺ ληφθέντες καρποί, ἀπεφάνθησαν ὁ Wâchter,[1] ὁ Vangerow,[2] ὁ Scheurl,[3] καθὼς καὶ οἱ ἀποκρούοντες ἢ ἐν γένει τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, ἢ τῆς ἀναβλητικῆς μόνον, π. χ. ὁ Windscheid,[4] Eisele καὶ Wendt· οἱ τρεῖς ὅμως τελευταῖοι ἀποφαίνονται γενικῶς, ὅτι δὲν ὀφείλονται καρποὶ ἐπὶ ὅλων ἐν γένει τῶν ὑπὸ αἵρεσιν συμβολαίων, ἄρα καὶ ἐπὶ παραδόσεως, τοῦθ' ὅπερ δὲν παραδέχεται ὁ Vangerow, ἐπικαλούμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν πρόθεσιν τῶν συμβαλλομένων, καὶ ὁ Scheurl ἕνεκα τοῦ ἀνωτέρω λόγου.[5]

Ἐπὶ τῶν ὑπὸ αἵρεσιν κληροδοτημάτων δὲν ἀποδίδονται καὶ οἱ καρποί, διότι ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως ὁ κληροδόχος ἀποκτᾷ τὸ ἐπὶ τοῦ κληροδοτήματος δικαίωμα μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ κληροδοτηθὲν αὐτῷ πρᾶγμα· ἐπειδὴ δὲ τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν παρέχει ἐξουσίαν πρὸς ἀπόκτησιν τῶν καρπῶν, ἂν τὸ κληροδότημα ἦτο ἐξ ὑπαρχῆς ἄνευ αἱρέσεως, διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ παρέξῃ τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ὅταν ἦναι ὑπὸ αἵρεσιν καὶ αὕτη ἐξῆλθεν.[6]

3) Τὸ ἀνωτέρω δόγμα περὶ τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως ἰσχύει ἐπὶ τῶν ἐν ζωῇ δηλώσεων τῆς βουλήσεως μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν αἰτίᾳ θανάτου γενομένων. Ὁ δὲ λόγος εἶναι προφανής. Ὡς εἴπομεν πολλάκις, τὸ ἅμα τῇ ἐξόδῳ τῆς αἱρέσεως παραγόμενον ἀποτέλεσμα θεωρεῖται δυνάμει τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως αὐ-

---

1) II. σ. 708.
2) I. σ. 143—145.
3) σ. 212 καὶ ἑπόμ.
4) σ. 13.
5) Ἐναντίον τῆς παρ' ἡμῶν ὑποστηριζομένης γνώμης πρβλ. κυρίως Thibaut ziv. Abh. σ. 362 καὶ ἑπόμ. καὶ Sell ἐν σελ. 144 καὶ ἑπόμ. Τοὐναντίον ὁ Savigny, ᾧ ἕπεται καὶ ὁ Sintenis, I. σ. 173 not. 39, παραδέχεται μέσην γνώμην.
6) L. 15 § 6 D. ad leg. Falc. 28. 2, l. 24 § 1 D. eod. πρβλ. ἐπίσης l. 88 § 3 D. eod., l. 18 pr., l. 33 D. ad S. C. Treb. 36. 1.

τῆς ὡς παραχθὲν ἔκτοτε. Τί παράγεται ὅμως, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως, ἐπὶ τῶν αἰτίᾳ θανάτου δηλώσεων τῆς βουλήσεως; Βεβαίως οὐχὶ ἡ κτῆσις τοῦ κληρονομουμένου ἢ κληροδοτουμένου δικαιώματος, ἀλλὰ μόνον ἡ εἰς τὸν τετιμημένον ἐπαγωγὴ τῆς κληρονομίας ἢ κληροδοσίας· ἄρα τὴν ἐπαγωγὴν ταύτην δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς γενομένην κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν κτῆσιν τοῦ κληρονομουμένου ἢ κληροδοτουμένου δικαιώματος. Ἐντεῦθεν δ' ἕπεται ὅτι, ἂν κληροδοτηθῇ εἰς τὸν Α. ἡ ἐπικαρπία κτήματός τινος, εἰς δὲ τὸν Β. ὑπὸ αἵρεσιν ἡ ψιλὴ κυριότης, ἠρτημένης δὲ τῆς αἱρέσεως ἀποκτήσῃ ὁ Α. καὶ τὴν ψιλὴν κυριότητα καὶ ἐντεῦθεν ἀναιρεθῇ ἡ ἐπικαρπία αὐτοῦ, ἐξιούσης τῆς αἱρέσεως ὁ Β. ἀποκτᾷ τὴν κυριότητα πλήρη, ἐν ᾧ ἂν ἀνέτρεχεν ἡ ἐξιοῦσα αἵρεσις εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως τῆς κληροδοσίας, ἐκ τῆς ἐκβάσεως αὐτῆς θὰ ἤρτητο, ἂν ἐχώρησε σύγχυσις ἢ οὔ. 1)

4) Τί συμβαίνει ὁσάκις ἡ αἵρεσις εἶναι δυνητικὴ διὰ τὸν ὀφειλέτην ; ἤτοι ἡ πλήρωσις τῆς αἱρέσεως ἐξήρτηται ἐκ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ; Χωρεῖ ἐνταῦθα ἢ δὲν χωρεῖ ἡ ἀνωτέρω ἀρχὴ τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως ; Οἱ πλεῖστοι 2) φρονοῦσιν ὅτι δὲν χωρεῖ. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη, διότι πᾶν ὅ,τι ἰσχύει ἐπὶ τῶν λοιπῶν αἱρέσεων ἰσχύει καὶ ἐπὶ τῶν δυνητικῶν διὰ τὸν

---

1) L. 17 D. quid. mod. ususfr. 7. 4, l. 6 D. de manum. test. 40. 4. Περὶ τῶν λοιπῶν συνεπειῶν τῆς μὴ ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς πληρωθείσης αἱρέσεως, ὅρα Vangerow II. σ. 132—135, ἂν καὶ δὲν παραδέχομαι, ὅτι πᾶσαι αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμεναι συνέπειαι ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς μὴ ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῶν αἱρέσεων, ἀλλὰ περὶ τούτου κατωτέρω.

2) Μεταξὺ τῶν νεωτέρων πρβλ. κυρίως Cropp in Heise's u. Cropps Jurist. Abhandlgn. II. σ. 417, Sell bedingte, Tradition σ. 166 καὶ ἑπόμ. Puchta Pand. § 61 i. f., Vangerow I. σ. 145, Savigny Syst. σ. 151 καὶ ἑπόμ. Arndts Pand. § 71 i. f. § 384, Anm. 4, 5.

ὀφειλέτην αἱρέσεων· τούτου δ' ἕνεκεν καὶ τὸ ἐπὶ ἀναβλητικῇ αἱρέσει μεταβιβασθὲν πραγματικὸν δικαίωμα, πληρωθείσης τῆς αἱρέσεως, θεωρεῖται ὡς μεταβιβασθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως, μὴ διατηρουμένων τῶν κατόπιν γενομένων ἐκποιήσεων τοῦ μεταβιβάσαντος· τὸ δὲ ἐπὶ διαλυτικῇ αἱρέσει μεταβιβασθὲν ἐπανέρχεται εἰς τὸν μεταβιβάσαντα, ὅπως τὸ μετεβίβασεν, ἄνευ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς παρὰ τοῦ μέχρι τοῦδε κυρίου γενομένας ἐκποιήσεις. Οἱ λόγοι, οὓς ἐπικαλοῦνται ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτῶν οἱ ἀντιδοξοῦντες, εἶναι λόγοι γενικοὶ καὶ χωρία τῶν πηγῶν.

1. Οἱ γενικοὶ λόγοι, ἐφ' ὧν στηρίζονται οἱ πλεῖστοι [1]), εἶναι :

α') Ὅτι ἐπὶ τῶν δυνητικῶν διὰ τὸν ὀφειλέτην αἱρέσεων, ἤτοι ἐπὶ αἱρέσεων, ὧν ἡ ἐκπλήρωσις ἐξήρτηται ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν βεβαρημένου, οὐδεμία ὑφίσταται νομικὴ σχέσις μέχρι τῆς ἐκβάσεως τῆς αἱρέσεως, δυναμένου τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν βεβαρημένου νὰ κωλύσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὴν παραγωγὴν τοῦ δικαιώματος. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τούτου ἐπικαλοῦνται καὶ χωρία τῶν πηγῶν ἡμῶν· καθὼς «Οὐκ ἔρρωται ὁμολογία τῆς βουλήσεως ἠρτημένη τοῦ ἐπερωτωμένου». [2]) Ἀλλ' ὁ γενικὸς οὗτος λόγος εἶναι ἐντελῶς ἀνυπόστατος· διότι δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι πάντοτε ἐπὶ δυνητικῆς διὰ τὸν ὀφειλέτην αἱρέσεως, μέχρι τῆς ἐκβάσεως αὐτῆς, δὲν ὑφίσταται νομική τις σχέσις. Ὡς θέλομεν ἴδει κατωτέρω, ὁσάκις ἡ πλήρωσις τῆς αἱρέσεως ἐξήρτηται ἐκ πράξεώς τινος τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτου, καίπερ ἀπὸ μόνης τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἐξαρτωμένης, π. χ. σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν ἀναβῇς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἠρτημένης τῆς αἱρέσεως, ὑπάρχει νομικὴ σχέσις μεταξὺ τῶν μερῶν, δὲν ὑπάρχει δὲ μόνον ἐπὶ αἱρέσεως, ἧς ἡ πλή-

1) Ἰδίως Hermann in d. Giessen. Zeitschr. N. F. IX. σ. 185, Vangerow ἐν τῇ 6ῃ ἐκδόσει, σ. 167.

2) L. 108 § 1. D. de V. O. 45. 1, B. XLIII. I. ρέ.

ρωσις ἐξήρτηται ἀπὸ μόνης τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτου, π. χ. σοὶ ὑπόσχομαι 100 δραχ. ἐὰν θέλω· ἐνταῦθα ὅμως πρόκειται περὶ τῆς πρώτης μόνον περιπτώσεως, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῆς δευτέρας, διότι ὁσάκις ἡ πλήρωσις τῆς αἱρέσεως ἐξήρτηται ἀπὸ μόνης τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν βεβαρημένου, δὲν ὑπάρχει, ὡς θέλομεν ἀναπτύξει ἀλλαχοῦ ἐκτενέστερον, ἀληθὴς αἵρεσις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Savigny ἀπορρίπτει τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο, ἐπικαλεῖται ὅμως ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτοῦ ἕτερον γενικὸν λόγον, δηλ.

β΄) Ὅτι ἐπὶ δυνητικῆς διὰ τὸν ὀφειλέτην αἱρέσεως ὑπάρχει μὲν ἀληθὴς αἵρεσις, ἀποκλείεται ὅμως ἡ ὀπισθενεργὸς δύναμις αὐτῆς, διότι ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτης, ὁ δυνάμενος ἐν γένει νὰ κωλύσῃ τὴν παραγωγὴν ὁλοκλήρου τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀντιπάλου του, πρέπει νὰ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ καὶ διαρκῶς ἰσχύοντας περιορισμοὺς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἂν παραδεχθῶμεν ὡς ὀρθὸν τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο τοῦ Savigny, τότε πρέπει νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μικτῶν αἱρέσεων, διότι καὶ ἐπ' αὐτῶν ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτης δύναται νὰ κωλύσῃ τὴν παραγωγὴν τοῦ δικαιώματος π. χ. ἐὰν παραδώσω τὴν οἰκίαν μου τῷ Α. ἐπὶ τῇ αἱρέσει ἐὰν νυμφευθῇ, κατόπιν δὲ πληρωθῇ ἡ αἵρεσις, ἡ κυριότης δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μεταβιβασθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς παραδόσεως, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, τοῦτο ὅμως δὲν παραδέχεται καὶ ὁ Savigny. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου ὁ Savigny κακὴν ποιεῖ ἐνταῦθα χρῆσιν τοῦ ἐπιχειρήματος a majori ad minus, διότι καίτοι δύναται ὁ ὑπὸ αἵρεσιν ὀφειλέτης νὰ ἀποκρούσῃ τὴν παραγωγὴν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀντιπάλου του κωλύων τὴν πλήρωσιν τῆς αἱρέσεως, δὲν ἕπεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐν ἐναντίᾳ ὅλως περιπτώσει, ἤτοι ἐν περιπτώσει πραγματικῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως, δύναται καὶ νὰ περιορίσῃ αὐθαιρέτως τὸ δικαίωμα αὐτοῦ. 1)

1) Πρβλ. Wächter II. σ. 702.

2) Ὡς εἴπομεν, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω γενικῶν λόγων, ἐπικαλοῦνται οἱ ἀντιδοξοῦντες καὶ χωρία [1]) τῶν πηγῶν, πραγματευόμενα κυρίως περὶ τῆς προτεραιότητος τοῦ ὑποθηκοῦ δικαιώματος. Ἀλλὰ τὰ ἐν τῇ σημειώσει τέσσαρα πρῶτα χωρία δὲν πραγματεύονται περὶ ἀληθῶν αἱρέσεων, ἀλλὰ περὶ μὴ ἀληθῶν, περὶ νομικῶν αἱρέσεων, ἐφ' ὧν δὲν ἐφαρμόζονται οἱ ἐπὶ ἀληθῶν αἱρέσεων ἰσχύοντες κανόνες τοῦ δικαίου. Καὶ ἂν ὅμως θελήσῃ τις νὰ παραδεχθῇ τὸ ἐναντίον, πάλιν ἡ γνώμη τῶν ἀντιδοξούντων δὲν ὑποστηρίζεται. Ἴδωμεν τὴν ἔννοιαν τῶν χωρίων τούτων.

ά) «Si colonus convenit, ut inducta in fundum, illata, ibi nata, pignori essent, et antequam inducat, alii rem hypothecae nomine obligaverit, tunc deinde eam in fundum induxerit, potior erit, qui specialiter pure accepit: quia non ex conventione priore obligatur, sed ex eo, quod inducta res est: quod posterius factum est». [2]) Τὸ χωρίον τοῦτο πραγματεύεται περὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης : ὁ μισθωτὴς π. χ. Α. ὑποθήκευσεν ἕνεκα τοῦ χρέους του εἰς τὸν ἐκμισθώσαντα Β. τὰ εἰσκομισθησόμενα εἰς τὸν οἶκον πράγματα, πρὶν ὅμως τῆς εἰσκομίσεως ὑποθήκευσεν αὐτὰ εἰς τὸν Γ. Ποῖος προτιμᾶται, ὁ Β. ἢ ὁ Γ. ; Τὸ χωρίον ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ δεύτερος ὑποθηκικὸς δανειστής, ὁ Γ. προτιμᾶται. Ἰδού, λέγουν, ἐνταῦθα ἡ πλήρωσις τῆς αἱρέσεως, ἐὰν εἰσκομίσῃ τὰ πράγματα εἰς τὴν οἰκίαν, δὲν ἔχει ὀπισθενεργὸν δύναμιν, διότι ἡ αἵρεσις εἶναι δυνητικὴ διὰ τὸν ὀφειλέτην, δηλ. ἀπὸ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἐξήρτηται νὰ εἰσκομίσῃ τὰ πράγματα ἢ ὄχι· ἐὰν εἶχεν ὀπισθενεργὸν δύναμιν, ἔπρεπε νὰ προτιμηθῇ ὁ πρῶτος. Ἀλλ' ἡ σκέψις αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη· διότι, ἂν καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν προτιμᾶται ὁ πρῶτος, ἀλλ' ὁ δεύτερος, ὁ λόγος τούτου δὲν εἶναι, διότι ἡ δυνητικὴ διὰ τὸν ὀφειλέτην αἵρεσις

1) *L. 4 D. quae res pignor. 20. 3, l. 1 § 1, l. 7 § 1, l. 11 pr. § 2 eod. ἐπίσης l. 9 § 1 eod.*

2) *L. 11. § 2 D. qui pot. 20. 4.*

ἐξιοῦσα, δὲν ὀπισθενεργεῖ, ἀλλ' ἄλλος τις. Ὡς γνωστόν, πρὸς ὕπαρξιν ὑποθηκικοῦ δικαιώματος δυνάμει συναλλάγματος ἀπαιτεῖται κατὰ τὸν νόμον, ὅπως τὸ ὑποθηκευθὲν πρᾶγμα ᾖ ὡρισμένον ἀκριβῶς, ἄλλως τὸ ὑποθηκικὸν δικαίωμα δὲν δύναται νὰ παραχθῇ· ὁ ἀκριβὴς λοιπὸν προσδιορισμὸς τοῦ ὑποθηκευμένου πράγματος εἶναι νομικὸν προαπαιτούμενον τῆς παραγωγῆς τοῦ ὑποθηκικοῦ δικαιώματος. Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ ἀνωτέρω χωρίον. Ὁ Α. ὑποθήκευσε τὰ εἰσκομισθησόμενα πράγματα· ποῖα ὅμως ἦσαν ταῦτα ; τοῦτο εἶναι ἄγνωστον, καθότι ἀπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ μισθωτοῦ Α. ἐξήρτητο νὰ εἰσκομίσῃ ὅ,τι βούλεται. Ἕνεκα ὅμως τούτου δὲν παρήχθη καὶ ὑποθηκικὸν δικαίωμα, τούτου δὲ μὴ παραχθέντος. ἐὰν κατόπιν τῆς συμφωνίας ὁ μισθωτὴς ὑποθηκεύσῃ εἰδικῶς τὰ πράγματα εἰς ἕτερον, οὗτος προτιμᾶται, καί τοι εἰσκομισθέντων κατόπιν τῆς δευτέρας ὑποθήκης τῶν πραγμάτων εἰς τὴν οἰκίαν. Ὁ λόγος λοιπὸν τῆς μὴ προτιμήσεως τοῦ Β. δὲν εἶναι ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς ὀπισθενεργοῦ δυνάμεως τῆς δυνητικῆς διὰ τὸν ὀφειλέτην αἱρέσεως, ἀλλ' ἡ ἔλλειψις τῶν νομικῶν προαπαιτουμένων πρὸς παραγωγὴν ὑποθηκικοῦ δικαιώματος. Καθὼς τὸ ὑποθηκικὸν δικαίωμα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραχθῇ ἄνευ προσδιορισμοῦ τοῦ πράγματος, καὶ, ἂν ὑποθήκευσις ἐγένετο ἄνευ αἱρέσεως, οὕτω δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἂν ἡ ὑποθήκευσις ἐγένετο ὑπὸ αἵρεσιν. Ὁμοίως καὶ τὸ χωρίον 7 § 1 qui potiores Β. XXV. V. ε' πραγματεύεται περὶ ὁμοίας περιπτώσεις, δηλ. ἐὰν ὁ Χ. ὑποθηκεύσῃ τὸ ὀφειλόμενον εἰς αὐτὸν παρὰ τοῦ Ψ. πρᾶγμα ἐπὶ τῇ αἱρέσει, ἐὰν ὁ πωλητὴς Ψ. τὸ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν καὶ γίνῃ κύριος, ἢ ἐὰν ὁ Χ. ὑποθηκεύσῃ τὴν μέλλουσαν περιουσίαν του, δηλ. ἐὰν ὑποθηκεύσῃ τὰ μέλλοντα πράγματά του ἐπὶ τῇ αἱρέσει, ἐὰν ἀποκτήσῃ τοιαῦτα, κατόπιν δὲ πληρωθῇ ἡ αἵρεσις, ἤτοι ἀποκτήσῃ ὁ Χ. τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ παρὰ τοῦ Ψ. πρᾶγμα, ἢ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει περιέλθῃ εἰς τὴν περι-

ουσίαν του πρᾶγμά τι, τὸ ὑποθηκικὸν δικαίωμα δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ συναλλάγματος τῆς ὑποθήκης, ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐπληρώθη ἡ αἵρεσις. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, οὐχὶ διότι ἡ πληρωθεῖσα αἵρεσις εἶναι δυνητικὴ διὰ τὸν ὀφειλέτην, ἀλλὰ διότι πρὸς παραγωγὴν ὑποθηκικοῦ δικαιώματος ἀπαιτεῖται, ὅπως ὁ ὑποθηκεύσας ᾖ κύριος τοῦ πράγματος, πρὶν ὅμως τῆς παραδόσεως παρὰ τοῦ Ψ. δὲν ἦτο κύριος, τούτου δ' ἕνεκεν δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ ὑποθηκικὸν δικαίωμα ὡς παραχθὲν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν, καὶ ἂν τὸ συνάλλαγμα τῆς ὑποθήκης ἐγένετο ἄνευ αἱρέσεως.

β') Ἕτερα χωρία, ἅτινα ἐπικαλοῦνται οἱ ἀντιδοξοῦντες, εἶναι :

«Titius cum mutuam pecuniam accipere vellet a Maevio, cavit ei, et quasdam res hypothecae nomine dare destinavit deinte postquam quasdam ex his rebus vendidisset, accepit pecuniam: Quaesitum est, an et prius res venditae creditori tenerentur? Respondit, *cum in potestate* fuerit debitoris, post cautionem interpositam pecuniam non accipere, eo tempore pignoris obligationem contractam videri, quo pecuniam numerata est, et ideo inspiciendum ,quas res in bonis debitor numeratae pecuniam tempore habuerit»1).Ὁμοίως «Potior est in pignore, qui prius credidit pecuniam, et accepit hypothecam: quamvis cum alio ante convenerat, ut, si ab eo pecuniam acceperit, sit res obligata; licet ab hoc postea accepit, poterat enim, licet ante convenit, non accipere ab eo pecuniam 2)». Τὰ χωρία ταῦτα πραγματεύονται περὶ τῆς ἑξῆς σπουδαίας περιπτώσεως: Ὁ Α. φοβούμενος μήπως λάβῃ ἀνάγκην χρημάτων παρακαλεῖ τὸν

1) L. 4 D. quae res pign. B. XXV. V. δ'.
2) L. 11 pr. qui potiores l. s. B. XXV. θ'.

Β. ὅπως τῷ δανείσῃ ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, ἐκεῖνος δὲ ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν ὅτι θέλει πράξει τοῦτο, λαμβάνει εἰς ὑποθήκην πράγματά τινα τοῦ Α. πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ παραχθησομένου ἐκ τοῦ δανείου δικαιώματός του· κατόπιν δὲ τούτου ὁ Α. δανείζεται παρὰ τοῦ Γ., δοὺς αὐτῷ εἰς ὑποθήκην πράγματά τινα ἐκ τῶν εἰς τὸν Β. ὑποθηκευθέντων, καὶ ὕστερον λαμβάνει τὸ ὑποσχεθὲν αὐτῷ παρὰ τοῦ Β. δάνειον. Ἐνταῦθα ἀναφύεται τὸ ζήτημα, τίς προτιμᾶται, ὁ Β. ἢ ὁ Γ. ; Ὁ Γ. Ἄρα, λέγουν, ἐνταῦθα ὑπάρχει ἑτέρα ἀπόδειξις τῆς μὴ ὀπισθενεργείας τῆς δυνητικῆς διὰ τὸν ὀφειλέτην αἱρέσεως. Ἀλλὰ καὶ τὰ χωρία ταῦτα οὐδόλως ὑποστηρίζουσι τὴν γνώμην των, ὅπως δὲν ὑποστηρίζουσιν αὐτὴν καὶ τ' ἀνωτέρω· διότι πρὸς παραγωγὴν ὑποθηκικοῦ δικαιώματος ἀπαιτεῖται κατὰ τὸν νόμον νὰ ὑπάρχῃ ὑποχρεωτική τις σχέσις, εἰς ἣν ἀναφέρεται· ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὅμως χωρίοις δὲν ὑπάρχει τοιαύτη, διότι ὁ Α. πρὶν τῆς λήψεως τοῦ δανείου δὲν ὑπεχρεώθη ἐξ αὐτοῦ· μὴ ὑπαρχούσης ὑποχρεώσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῇ ὑποθηκικὸν δικαίωμα, μὴ δυναμένου δὲ νὰ παραχθῇ τοῦ ὑποθηκικοῦ δικαιώματος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συστάσεως τῆς ὑποθήκης, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ τοῦτο καὶ ὡς παραχθὲν ἔκτοτε, καί τοι παραγόμενον κατόπιν διὰ τῆς λήψεως τοῦ δανείου. Ἄρα καὶ ἐνταῦθα ὁ λόγος εἶναι ἡ ἔλλειψις τῶν νομικῶν προαπαιτουμένων πρὸς παραγωγὴν τοῦ ὑποθηκικοῦ δικαιώματος, τούτου δ' ἕνεκεν καὶ ὁ δεύτερον δανείσας ἐπὶ ὑποθήκῃ προτιμᾶται τοῦ κατὰ πρῶτον δανείσαντος. Οὐχ ἧττον ὑπάρχει χωρίον τι ἐν ταῖς πηγαῖς ἡμῶν, ὅπερ φαίνεται ἀντιφάσκον πρὸς τὰ προειρημένα, ὅτι ὑποθήκη δὲν δύναται νὰ παραχθῇ ἄνευ ὑποχρεώσεως, διότι τὸ χωρίον τοῦτο λέγει : «Licet... eo tempore homo pignori datus esset, *quo nondum quiquam pro conductione deberetur*, tamen... potiorem eius causam habendam». 1) Ἀλλ' ἡ

1) *L. 9 pr. D. qui potiores 20. 4, B. XXV. V. ξ'.*

ἀντίφασις αὕτη δὲν εἶναι πραγματική, διότι, καί τοι ἡ ὑποθήκη ἐδόθη πρὸς ἀσφάλειαν μελλούσης ἐνοχῆς, δηλ. πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐνοχῆς τῆς παραχθησομένης ἐκ τοῦ συναλλάγματος τῆς ἐκμισθώσεως, ὑπάρχει καὶ πρὸ αὐτῆς μεταξὺ μισθωτοῦ ἐνοχικὴ σχέσις, ἐξ ἧς πηγάζουσιν αἱ μέλλουσαι ὑποχρεώσεις· ὑπαρχούσης ὅμως ἐνοχικῆς σχέσεως ἡ παραγωγὴ ὑποθηκικοῦ δικαιώματος εἶναι δυνατή, τούτου δὲ δυνατοῦ ὄντος, τὸ διὰ τῆς παραγωγῆς τῆς ὑποχρεώσεως παραχθὲν ὑποθηκικὸν δικαίωμα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχθὲν κατὰ τὴν σύστασιν τῆς ὑποθήκης· ἄρα ὁ βραδύτερον λαβὼν εἰς ὑποθήκην τὸ ὑποθηκευθὲν ἤδη εἰς ἕτερον πρᾶγμα δὲν προτιμᾶται, ἐν ᾧ εἰς τὰ ἀνωτέρω θέματα προτιμᾶται, ὡς μὴ ὑφισταμένης ἐνοχικῆς σχέσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συστάσεως τῆς ὑποθήκης μεταξὺ τοῦ κατὰ πρῶτον λαβόντος εἰς ὑποθήκην τὸ πρᾶγμα καὶ τοῦ ὑποθηκεύσαντος.

γ´) Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀνωτέρω χωρίων ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἕτερόν τι χωρίον, ὅπερ κατὰ γράμμα λαμβανόμενον παρουσιάζει δυσκολίαν. Εἶναι δὲ τὸ ἑπόμενον: «Amplius etiam sub condicione creditorem tuendum putabat adversus eum, cui postea quiquam deberi coeperit: *si modo non ea condicio sit, quae invito debitori imbleri non possit*». «Καὶ αἱρετὸς γὰρ δανειστὴς προτιμᾶται τοῦ μετ᾽ αὐτὸν ὑποθήκην λαβόντος, ε ἴ γ ε μ ὴ ἐ ν τ ῇ ἐ ξ ο υ σ ί ᾳ τ ο ῦ χ ρ ε ώ σ τ ο υ ἦ ν μ ὴ ἐ ξ ε λ θ ε ῖ ν τὴν αἵρεσιν». [1]) Δῆλον, ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο λαμβανόμενον, ὡς εἴπομεν, κατὰ γράμμα εἶναι ὑπὲρ τῆς γνώμης τῶν ἀντιδοξούντων. Ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο ὡς ἔχει κατὰ γράμμα; Βεβαίως ὄχι· διότι πρῶτον αἱ λέξεις «εἴγε μὴ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ χρεώστου ἦν μὴ ἐξελθεῖν τὴν αἵρεσιν» εἶναι τόσον γενικαί, ὥστε ἐξ αὐτῶν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τί θέλει νὰ ἐκφράσῃ ὁ

---

1) L. 9 § 1 D. qui potiores B. XXV. V. ζ´.

Ἀφρικανός. Θέλει νὰ ἐκφράσῃ ὅτι ὁ αἱρετὸς δανειστὴς δὲν προτιμᾶται τοῦ μετ' αὐτὸν λαβόντος ὑποθήκην, ἐὰν ἡ πλήρωσις τῆς αἱρέσεως ἤρτηται ἀπὸ μόνης τῆς βουλήσεως τοῦ χρεώστου (ἐὰν θέλῃ) ἢ ἐὰν ἤρτηται ἐξ ἄλλης τινὸς πράξεως αὐτοῦ ἢ ἐὰν ἤρτηται ἐκ πράξεως αὐτοῦ καὶ ἄλλου τινὸς περιστατικοῦ; Καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν «εἴγε μὴ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ χρεώστου ἦν κτλ.» Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι κατ' ἀνάγκην τὸ χωρίον πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ συνεσταλμένως. Ποία ὅμως ἡ ἀληθὴς ἔννοια αὐτοῦ; Ἡ πρώτη· ἤτοι διὰ τῶν λέξεων, εἴγε μὴ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ χρεώστου ἦν κτλ. ὁ νομοδιδάσκαλος οὐδὲν ἕτερον ἐσκόπει νὰ ἐκφράσῃ ἢ ὅτι εἴγε μὴ ἀπὸ μόνης τῆς βουλήσεως τοῦ χρεώστου ἐξήρτητο μὴ ἐξελθεῖν τὴν αἵρεσιν. Ὅθεν ἐὰν ἡ πλήρωσις τῆς αἱρέσεως ἐξήρτηται ἐξ ἑτέρας τινὸς πράξεως τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν χρεώστου ἢ ἐκ πράξεως αὐτοῦ καὶ ἑτέρου τινὸς περιστατικοῦ, δὲν ἐφαρμόζεται ἡ ἀνωτέρω διάταξις, ἄλλως αὕτη ἤθελεν ἀντιφάσκει πρὸς τὴν γενικὴν ἔκφρασιν τῆς l. 11 § 1 eod. «... cum enim semel condicio extitit, perinde habetur, ac si illo tempore quo stipulatio interposita est, sine condicione facta est» 1).

---

1) Ἐναντίον τῆς ἐπικρατούσης γνώμης ἀπεφάνθησαν: Trotsche Zeitschr. f. Civ. u. Pr. XVIII. σ. 101--107, Schmidt das. N. F. VIII. σ. 381 καὶ ἑπόμ. Wächter II. σ. 702, σημ. 19, Regelsberger zur Lehre von Altersvorzug der Pfandrechte σ. 55 καὶ ἑπόμ. Ὁμοίως καὶ ὁ Windscheid I. σ. 221, καίτοι μὴ παραδεχόμενος ἐπὶ ἀναβλητικῶν αἱρέσεων τὴν ὀπισθενεργὸν δύναμιν αὐτῶν, φθάνει εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἕνεκα ἄλλου λόγου, δηλ., καθὼς λέγει, ἕνεκα τοῦ δεσμοῦ τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπὸ αἵρεσιν βεβαρημένου.

